

**МИННО-ГЕОЛОЖКИ
УНИВЕРСИТЕТ
„Св. Иван Рилски”**

**ХУМАНИТАРЕН ДЕПАРТАМЕНТ
ИЗВЕСТИЯ
Том XVI
София, 2016**

**UNIVERSITY OF MINING AND
GEOLOGY
”St. Ivan Rilski”
DEPARTMENT
OF THE HUMANITIES
P r o c e e d i n g s
Volume XVI
Sofia, 2016**

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ:

Милена Първанова, Екатерина Балачева, Ваня Цолова,
Мариела Кичева (техн. секретар)

**Включените в настоящия брой текстове изразяват
персоналното мнение на всеки отделен автор, което може да не
съвпада с мнението на редакторския колектив.**

ИЗВЕСТИЯ НА ХУМАНИТАРНИЯ ДЕПАРТАМЕНТ
ПРИ МГУ „СВ. ИВАН РИЛСКИ” - СОФИЯ
ТОМ XVI/2016 ГОДИНА
ИК „СВ. ИВАН РИЛСКИ”
ISSN 13-13-33-22

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ИЗСЛЕДВАНИЯ

Мадлен Ангелова Художественият изказ в терминологичната немощ на българската психоанализа..... 7

II. ОБУЧЕНИЕ

Екатерина Балачева, Велислава Паничкова Предимства и предизвикателства при изучаването на френския език като чужд език в МГУ „Св. Иван Рилски”..... 18

Цветелина Вукадинова Обмяна на опит: висшето образование в Германия и евентуалните ползи за българските университети 21

Бисер Цолов, Ваня Цолова Алтернативи за следдипломно обучение в спорта 26

III. ЮБИЛЕЙ

Милена Първанова За безсмъртието и съвременника - 400 години от кончината на Шекспир и Сервантес..... 30

Орлин Стефанов 400 години от смъртта на Сервантес и Шекспир: Станахме ли по-мъдри?..... 33

Йордан Иванов 60 години организиран спорт в МГУ „Св. Иван Рилски - кратка история и етапи на развитие..... 53

IV. ГОСТ

Юлия Касабова Разрешаване на конфликти чрез медиация..... 69

V. ДЕБЮТ

Аспарух Цветков Пътят на избавлението или Финансовата грамотност в XXI век 77

Димитър Кайков Възход 86

Ива Митева Американско лято 88

VI. IN MEMORIAM

Мария Кетибова (1933-2016) 94

VII. ECE

Милена Първанова За писането като опит..... 96

Мargarита Папазова Пътуването ми в испанския език или моето ново предизвикателство.....	98
Евгени Йорданов По билото на Стара планина или иначе казано да сбъднеш една мечта.....	102
VIII. КАЛЕНДАР	117

CONTENTS

I. INVESTIGATIONS

Madelaine Angelova The Terminological Feebleness of Bulgarian Psychoanalysis of Literature..... 7

II. EDUCATION

Ekaterina Balacheva, Velislava Panichkova Advantages and Challenges of Studying French as a foreign Language at the University of Mining and Geology “St. Ivan Rilski”..... 18

Tzvetelina Vukadinova Exchanging Experience: Higher Education in Germany and the Possible Benefits for the Bulgarian Universities..... 21

Bisser Tsolov, Vanya Tzolova Alternatives for Post-Graduate Studies of Sports..... 26

III. ANNIVERSARY

Milena Purvanova On Immortality and Our Contemporaries - 400 Years Since the Demise of Shakespeare and Cervantes 30

Orlin Stefanov 400 Years since the Deaths of Cervantes and Shakespeare: Have We Become Wiser?..... 33

Yordan Ivanov 60 Years of Organised Sport at the University of Mining and Geology “St. Ivan Rilski” - a Brief History and Stages of Development..... 53

IV. GUEST

Yuliya Kassabova Resolving Conflicts through Mediation 69

V. DEBUT

Asparouh Tsvetkov The Road to Deliverance or Financial Literacy in the 21st Century..... 76

Dimitur Kaykov Upsurge 86

Iva Miteva Summer in America 87

VI. IN MEMORIAM

Maria Ketibova (1933-2016) 94

VII. ESSAY

Milena Purvanova On Writing as a Rationalised Experience.....96

Margarita Papazova My Journey in the Spanish Language or A New Challenge of Mine.....	98
Evgeni Yordanov Along the Balkan Mountain Crest or A Dream Come True.....	102
VIII. CALENDAR	117

1. ИЗСЛЕДВАНИЯ

ХУДОЖЕСТВЕНИЯТ ИЗКАЗ В ТЕРМИНОЛОГИЧНАТА НЕМОЩ НА БЪЛГАРСКАТА ПСИХОАНАЛИЗА

Мадлен Ангелова*

Едно от най-влиятелните течения, оставили следа в историята на българската философия и култура, е психоанализата – повлияна най-вече от трудовете и тезите на основоположника Зигмунд Фройд. Подемът на отечествената мисъл, наблюдаван във *времето между двете световни войните*, не остава чужд и на опита за психоаналитично проникване в човешкото съзнание. В културфилософската ни книжнина обемът от текстове по темата е доста обширен и варира от по-свободните като стил статии на Младен Николов, през художествено-психологическите четения на Любомир Русев, до наглед задълбочените и издържани трудове на Иван Кинкел. Представителите на фройдизма в България, в частност изброените тук представители, не пропускат да предявят претенции за научност на своите тѐзи, като дори твърдят, че те са подкрепени и емпирично. Периодът на тяхното влияние е кратък, като през цялото време е съпътстван от критика. Ако обаче забележките на Атанас Илиев към тях са по-скоро добронамерени, то в критиката на Михаил Димитров учението им се коментира с безпощаден сарказъм.

Последователите на З. Фройд у нас са убедени, че „научното“ им схващане за литературното творчество може да се простре отвъд психоаналитичната беседа и да стигне до „обосновано“ приписване на ментални нагласи у родните творци, „диагностицирани“ единствено през техните художествени произведения. *Настоящият текст цели критически да реконструира историята на възникналия около тези опити дебат и да покаже терминологичната немощ на българския фройдизъм в претенцията му да анализира продуктивно художествения изказ в литературната ни класика.*

Първата констатация, която правят критиците на психоанализата е, че нейните представители не могат да установят постоянни словоупотреби, с които да боравят в текстовете си. Когато говорят за „съзнание“, „подсъзнание“, „либидо“ и т.н., значенията, които се крият зад

---

* магистър по философия в СУ „Св. Климент Охридски“

тези термини, както и критерият за разграничение между различните понятия, остават напълно неясни. Тази неопределеност на употребите е забелязана още от Атанас Илиев, а тук тя ще бъде накратко изложена и допълнително обоснована.

Друг основен проблем, излязъл на преден план е, че самите понятия на психоанализата представляват особена форма на редуционизъм, която често води до неправилни и дори абсурдни заключения. Лесно можем да я разпознаем по това, че недоказуеми и неясно предпоставени твърдения бележат началото и края на анализите им. Във всеки от текстовете на фройдистите личи един стремеж разнообразието от индивидуални емоции, разликите в човешкото поведение и световъзприемане да бъдат претеглени с обща мяра и характеризирани с едни и същи понятия. Езикът на психоанализата действа като своеобразен „калъп“, в който бива отливано всяко творчество. Така се стига и до най-сериозния проблем. Рецепциите на психоаналитичните текстове показват, че те няма как безрезервно да се приемат за научни и в същото време тези претенции им отнемат размаха и многообразието, присъщи на литературния стил. Така те се превръща в псевдонаучна, междинна зона, чийто език е неприложим към художественото творчество.

В един от най-популярните си текстове, *Психоанализа на Ботевото творчество*, изявеният представител на българския фройдизъм Любомир Русев твърди, че „психоаналитични бележки, внесени в непсихоаналитична система, нямат стойност“ /Русев 1933: 223/. Тази позиция, съчетана с претенцията на родните психоаналитици, че излагат учение, представляващо научна система, води след себе си определени следствия. Самата форма на „система“ предполага, че тя е базирана и се гради на определени, ясни езикови значения. Термините, използвани в нея, трябва да притежават конкретна употреба, валидна както в, така и извън рамките на системата. Само чрез подобно смислово обозначаване претенцията за научност би била обоснована. В случая с психоанализата обаче, изнасянето на езика, създаден от нейните представители, извън собствената ѝ система, би било безсмислено, защото съпътстващите го употреби не биха били валидни съгласно твърдението на Л. Русев. Като всяка друга специализирана вербална практика, психоанализата оперира само в определени граници и е погрешно да претендира, че нейната терминология следва да придобие универсално приложение. Отнасянето ѝ към всекидневния език, както

успешно показва Атанас Илиев, води до нейното преобразуване в „свободна изповед“. В тази си форма анализът далеч не е оригинален, доколкото „се приближава до известните вече възпитателни средства (особено до църковната изповед)” /Илиев 1926: 112/. Ето защо когато Л. Русев, вече представил изискването за съвпадение на системите (респективно на употребите), започва да „анализира“ Ботевото творчество, той се обляга на едно особено съответствие. В бележка под линия авторът оправдава прилагането на психоаналитично тълкуване на текстовете на поета с обстоятелството, че „Ботев си служи със същия термин „затрупват“, както учените психолози” /Русев 1933: 223/. Представителят на родната психоанализа оставя достатъчно място за намеса на въображението, като нито разяснява какво се крие зад един такъв термин като „затрупване”¹, нито посочва къде и как самият Христо Ботев го употребява. В опит да разбулим тази мистерия ще посочим, че мястото, където действително срещаме „термина” „затрупвам” у Ботев, е в едно негово писмо от 1875 г., в което революционерът споделя, че в главата му „се въртят лоши мисли и една друга (се) затрупват”². Доколкото ни е известно, именитият български поет повторно не си е служил със споменатия „термин”. Днес, когато използваме във всекидневието израз като „затрупан съм с мисли”, това обикновено означава „мисля за прекалено много неща”. Каква е специализираната употреба, различна от тази, която Л. Русев разпознава, остава неясно. Тя обаче става основна причина той да си позволи оттам насетне да „разбули” не само творчеството на Христо Ботев, приписвайки по този начин определени клинични състояния на самия поет, но да продължи в „изследванията“ си опитите, тълкувайки по-късно и Яворови текстове. Тези опити на Любомир Русев, на които не остават чужди Младен Николов и Иван Кинкел, не са обосновани. Нещо повече – навярно трябва да се съгласим, че всеки опит психоанализата, представяща себе си като научна дисциплина, да тълкува творческия изказ, я превръща в мистика. Подобни текстове демонстрират как термини с неясен статут (като „затрупване”) биват включени в „тъмни фрази и изрази”, където често са „механично пришити и най-обикновени баналности” /Димитров 1943: 7/, както отбелязва М. Димитров.

Ако приемем, че тезата на Л. Русев е все пак неправилна и психоанализата може да се отнася към друг тип произведения, приписвайки определени ментални състояния на авторите им, то поне трябва да се съгласим, че собствените ѝ характеристики следва да са

разбираеми. Следователно ние възлагаме на тази „научна система“ изискването за ясна употреба на термините. Нека тогава проверим как българските психоаналитици обясняват собствено значенията на понятията, които използват.

Едни от думите, които най-често срещаме в текстовете им, безспорно са „психика“ и „съзнание“. В *Глад и либидо* Л. Русев негласно предполага, че е определил значението на тези термини и може да продължи да ги използва до края на своя труд, твърдейки, че заключенията му имат своите основания и стойност. За да разберем самите изводи обаче, ние трябва да сме възприели правилно значенията, към които те се отнасят. По отношение на „съзнанието“ ни се казва, че то е било определяно последователно от Платон, Шопенхауер и Бергсон, за да стигнем до учението на З. Фройд. Чия дефиниция предпочита Л. Русев (ако има такава), не е посочено. Единственото, което става ясно е, че говорим за някаква форма на интроспекция, като „прожекторът на интроспекцията“ ще ни бъде предоставен от психоанализата /Русев 1923: 17/. По-късно, преди още да сме разбрали точното значение на думата „съзнание“, се оказва, че можем да делим последното на два вида – „аритметическо съзнание“ и „историческо съзнание“. За „аритметическото съзнание“ научаваме, че „човекът-глад“, „надделява над либидото (представлявано от клана, семейната общност и т.н. – М.А.)“ /пак там, 31-33/. Тук откриваме стандартното прогресистко виждане, представящо разделението на нуждите като основа на човешкото мислене. Социалните задължения във вид на „глад“ надделяват над примитивните – под формата на „либидо“. Що се отнася до обособеното „историческо съзнание“ – то не е категорично определено и разграничено от „аритметическото“.

Дотук не става ясно дали Л. Русев предполага, че съществува някаква реалност, която да наричаме „съзнание“, или този термин може да бъде обяснен функционално. Знаем единствено, че определени явления – като образуването на социални групи – се дължат именно на това, че притежаваме подобно „аритметическо съзнание“. Родният психоаналитик разкрива, че каквото и да разбираме под „съзнание“, то следва да е свързано с човешката „психика“. При определянето ѝ отново се изправяме пред същия проблем. Задавайки въпроса „Каква е същината на психиката?“ /пак там, 26/, Л. Русев минава през дефинициите на Платон, Бен, Brentano, Ланге и др. Всички определения биват подложени на критика и след това отхвърлени с коментар върху проблемите на

дуалистичните теории (било те от тип *душа-тяло* или от тип *мозък-психика*). Ала позицията на самия Л. Русев остава неясна.

В трудовете на Младен Николов ситуацията не е особено различна. Тук съзнанието изглежда е вече част от душата, чийто „апарат“ се обяснява от автора като съвкупността от „нервните клетки и мозъци“ /Николов 1934: 3/. Изглежда, че именно „душата (мозъкът?)“ – каквото и да означава това – отговаря за представите ни като „най-усетлива, впечатлителна и дълбоко възприемчива“ /пак там, 7/. Ролята на мозъка, както и тази на душата, изглеждат обаче все още твърде неясни. *Първо* – никъде не се заявява експлицитно дали тези две понятия означават едно и също нещо. *Второ* – представен като „апарат“, мозъкът изглежда само като физико-физиологичен субстрат на душевното, но то очевидно включва и любовта като нещо безтелесно. Накратко, трудовете на Младен Николов също не хвърлят особена светлина върху значението на „термините“ в системата на психоанализата; напротив – благодарение на намесата на „душата-мозък“ проблемът се задълбочава още повече.

Друг проблем, за който следва да си дадем сметка, са теоретичните разминавания между представителите на психоанализата у нас. Така, докато Л. Русев спори с дуалистите, които намесват ролята на мозъка във функциите на съзнанието, М. Николов – както посочихме – смята, че двете думи са поне частично равнозначни. В противовес на тези твърдения Иван Кинкел предлага обстойна критика на идеята за „душата“ като основа на съзнанието в „системата на анимизма“. Той коментира именно несъстоятелността на такова понятие като първоизточник на „невидимото“ в света и апелира картината на съществуването да се разкрие през една „реална психология“ /Кинкел 1923: 20/. Възниква питането не замества ли психоанализата понятията на предхождания я „анимизъм“ с други „термини“, още по-неясни в своето значение? Реферира ли тя към пределите на „видимото“ и действителното, или остава в тези на „невидимото“ и „нереалното“? Формулирането на подобни въпроси изисква да се обърнем и към самите опити за приложение на психоанализата като „диагностичен инструмент“ при анализ на художествени текстове – практики, които разглежданото тук учение си приписва като подходящи.

Откриваме две вариации при анализ на произведенията, като общата им цел е да изведат наяве съответните „душеви конфликти на самия автор“ /пак там, 71/. И в двата случая е налице предпоставката, че през творчеството на даден автор могат да бъдат направени съответните

заклучения за личността му. Последните са разнообразни – като варират от описание на „подсъзнателните комплекси“, „изтласканите спомени“ и евентуалните чувства на автора, до това да му бъде приписан целият „речник на болестните състояния“ /Димитров 1939: 433/ и симптоматики в клиничната психология. Ако първият случай е по-скоро невинна спекулация, то вторият безспорно граничи с хулене на родните ни творци чрез обвинения в аутизъм (Л. Русев) и невроза (М. Николов). Двата варианта за достигане до подобни заключения могат да бъдат представени така:

I. Героят като огледало на автора. На базата на свидетелства от вербалното и невербалното поведение на героите в дадено произведение се правят заключения за тяхното ментално състояние. Впоследствие заключенията по отношение на героите по аналогия се приписват и на автора като техен създател.

II. Метафорите като авторови преживявания. В този случай произволът на „тълкуването“ е по-голям. На случаен принцип се вземат изказвания на автора, най-често метафорични, като те се представят за символен израз на реалното състояние на твореца. Самите символи и техните значения се предпоставят от психоанализата и биват безразборно припознавани в произведенията на един или друг автор.

Намирам, че и двете вариации за приписване на клинични състояния на базата на художествен текст са абсурдни. Художествените произведения целят да ни представят един въображаем, нереален свят, като тяхното съдържание не отговаря непременно на действителността. Поведението на героите не следва задължително да се разглежда като поведение на автора, аналогично това важи и за чувствата, емоциите и болестните им състояния. Проблемът допълнително се усложнява, когато добавим неяснотата в изказа на психоаналитиците. Дори да приемем, че психоанализата има право чрез термини да приписва характеристики на автора единствено на базата на вербалното му поведение в дадено произведение, какво означават те и смислен ли е изобщо този подход? Например, когато в текстовете на Л. Русев прочетем, че П. Яворов притежава „мироглед на отрицание“, в който се включват неговите „аутизъм“ (като проява на „несъзнателната“, „втората личност“ на поета), „нарцистични“ чувства, едно от които е това за „богоизбраност“³ (като основа на Едиповия комплекс на поета) и прочее симптоматики, *дават ли ни всички тези диагнози някаква реална информация, било то за личността на П. Яворов или за творчеството му? Нека сега разгледаме*

внимателно легитимността на двата пътя за анализ на художественото творчество, тяхното отнасяне към автора и значимостта им – ако се окаже, че притежават такава.

Първият случай, при който героят бива „анализиран“ и разглеждан като огледален образ на автора, срещаме у Иван Кинкел. Предпоставката, върху която почива подобно „тълкуване“, е че в самата художествена мисъл сънищата на персонажите са „в тясна психологическа връзка с техните сложни душевни преживявания“ и най-вече онези от тях, които имат „подсъзнателен характер“ /Кинкел 1923: 69/. Като допълнение Кинкел приема, подобно на Фройд, че сънят и художественото творчество имат сходен характер. Сънят се разглежда като „изразно изкуство“ или „примитивно художествено творчество“, където протича „борбата на съзнанието с несъзнателните влечения на личността“ /Илиев 1926: 45/. Накратко, ако сънят изразява разположението на персонажа (в примера на Кинкел – това на Вилма), то създаването на героя и съдържанието на съня му изразява на свой ред авторовите „несъзнателни влечения“ и „съзнателна борба“.

Българската психоанализа се проваля както при търсенето на точно определение на термините „съзнателно“ и „несъзнателно“, така и по отношение на критерия за разграничение на двете. Нека видим какви други проблеми изникват пред подобна аналогия. Важна разлика, която убягва на Иван Кинкел в съпоставката е, че произведението, за разлика от съня на автора, има езиков характер. То е съобразено с определени правила в съответната лексика и граматика, може да бъде редактирано и е целенасочено създадено. Поведението на героите в творбата се регулира от автора, като техните чувства и емоции е възможно напълно да се разминават с неговите. Допълнително следва да отбележим, че Кинкел, подобно на останалите представители на българската психоанализа, разглежда съня изцяло като носител на „символни форми“. Последните в крайна сметка са именно форми на езика, чиито значения се определят предварително от психоаналитичната теория. Дори да приемем, че подобни „символни форми“ съществуват отвъд вербалната комуникация между членовете на съответната общност, наличието им предполага изтласкване на определена информация в подсъзнанието. Образите в съня обаче не са само „подсъзнателни комплекси“, а както отбелязва сам Кинкел, „често и съзнателни желаниа“ /Кинкел 1923: 70/. Отново липсва критерий за разграничение, а чрез него и сигурна познавателна основа за „без/несъзнателното“, което е и основният

интерес на психоанализата. Действително, ние виждаме всеки герой и подробност в творбата през очите и „особената личност“ на автора, а произведението предава неговите мнения и впечатления. То обаче може да изразява и наблюденията му върху други индивиди, а творбите му да са олицетворение на нечие чуждо поведение (разбира се, разгледано от ъгъла на наблюдателя). Всички тези проблеми ни дават основание за извода, че теорията за „проекционен психомеханизъм“ се проваля в изкуството.

Вторият метод за анализ, където метафората се разглежда буквално като ментално състояние на автора, притежава всички вече споменати дефицити. Този вариант обаче е много по-радикален в претенциите си, затова си струва да му бъде отделено специално внимание. В него психоаналитикът дава воля на езиковия си „редукционизъм“, в който всяко вербално поведение, цялата амплитуда на художествения изказ, бива сведена до наличните в „калъпа“ на анализата неточни и в този смисъл „немощни“ понятия. Този феномен М. Димитров определя като „мода“ (по маниера на Рибо), в която така нареченото „безсъзнателно“ (като „неочакваност“ при „появата на мисли и образи“) се явява основен фактор, без който „нито едно истинско творчество“⁴ не може да мине. Редукцията протича по следния начин: всяко индивидуално изказване, изразена емоция, красива фраза или възвишено чувство, на които даден автор е дал израз през художествения изказ, могат да бъдат сведени в последна сметка до „Едиповия комплекс“.

Ето някои от примерите за подобно „скопяване“ на литературата, които срещаме в родната психоанализа. При прочита на *Бежанци* Л. Русев обяснява „богоборството“ у Яворов чрез „идентификация на Бога с бащата“. Според него думите „О Господи, проклет бъди!“, могат да бъдат обяснени единствено с дълбокия Едипов комплекс, който спи у поета. Нещата отиват още по-далече, когато „триъгълната ситуация“ се пренася „в природата“, където „бръшлян и топола се стремят един към друг, ала ги разделя бесния поток“ /Русев 1939: 46-48/. Всяка любовна изповед на поета според Л. Русев е задължително отправена към майка му, а разнообразието на художествената картина, в която срещаме образите на „поток“, „магьосник“, „Бог“, „старец“ и много други, са по необходимост олицетворения на бащата. Тук е подходящо да си послужим с едно понятие на Атанас Илиев като кажем, че между редуцирания в няколко неясни понятия речник на психоанализата и художествения изказ лесно може да се открие „езикова несводимост“. Същото явление наблюдаваме

и в опита за анализ на Ботевото творчество, където бащата откриваме не другаде, а именно у „турчина, към когото е насочена борбата“ /Русев 1933: 223/, а „зад образа на самодивите“ в *Хаджи Димитър* „стои майката“ /пак там, 234/. Не по-различна е ситуацията с гората, Родината, борбата за освобождение. Всички тези образи ние наивно сме смятали за „реализъм“ у Христо Ботев, докато в действителност те символизируют отново Едиповия комплекс.

Като всяко учение, което претендира, че притежава научна стойност, системата на психоанализата следва да постулира определени закони. Така се ражда и идеята, че образите в Ботевата лирика, „тайната на Яворовата поезия“, а направо „и на всяка друга“ могат да се обяснят с „Едиповия комплекс“, изразяващ онова, което М. Димитров нарича „психоаналитични „закони“ /Димитров 1939: 436/. Последните са необосновани, недоказани и съдържат многообразието от „неяснота“ и „неопределеност“ /Илиев 1926: 21-22/ на психоаналитичната теория като цяло. Да се говори за човешкото преживяване, най-личното и интимното, достъпно единствено за изпитващия го, чрез „термините“ на психоанализата, е форма на асоциационен детерминизъм⁵. Такава е и атаката на Атанас Илиев срещу психоаналитиците със собствената им терминология – езикът като единствен инструмент на „компетентния душеоздравител“ /Николов 1934: 22/ се оказва „безсилен да изрази дълбочините на съзнанието“ /Илиев 1926: 27/.

В заключение нека резюмираме: Предмет на науката *психоанализа* е „съзнанието“, „психиката“, „безсъзнателното“ и т.н. Тези са и основните термини, с които тя оперира, а всеки от тях остава неясен и неопределен в творбите на българските фрейдисти. Стига се до липса на критерий за разграничение между проявите на „съзнателното“ и тези на „безсъзнателното“ и родната ни психоанализа търси спасение в *редукционизма*. Всяко вербално и невербално поведение, независимо дали то спада в графа „съзнателно“ или не, може да бъде сведено до Едиповия комплекс. Така последният, изведен на базата на предпоставени символни значения, детерминира човешкото мислене и действие. Сънят (неезиковото) и различните форми на художественото произведение (най-често езикови, въпреки че се засягат и определен тип изображения), дават израз на „безсъзнателното“, „потиснатия спомен“ и в крайна сметка на Едиповия комплекс. Разглеждането на потиснатата сексуалност като „скрития императив“ /Илиев 1926: 72/ в основата на всяко творчество показва колко немощен и беден е речникът на

психоаналитика, а също така – колко ограничено е въображението на неговите български почитатели.

Литература:

- Димитров, М.** 1928, *Значение на безсъзнателния момент в творчеството* //Литературни новини, № 39.
- Димитров, М.** 1939, *П. К. Яворов в психоаналитично осветление* //Изкуство и критика, № 8.
- Димитров, М.** 1943, *Към психоаналитично тълкуване на художествените творения* //Философски преглед, № 1.
- Илиев, А.** 1926, *Естетика и психоанализа*, София: „Акация”.
- Илиев, А.** 1926, *Психоанализа, пансексуализъм и изкуство* (Критичен очерк), София: „Акация”.
- Кинкел, И.** 1923, *Наука и религия в светлината на психоаналитичната социология* (Психоаналитичен очерк за духовното развитие на човечеството), София: „П. Глушков”.
- Михалчев, Д.** 1981, *Основната наука и философията на марксизма* //Михалчев, Д. Избрани съчинения, София: „Наука и изкуство”.
- Николов, М.** 1934, *Любов и психоневроза*, София.
- Русев, Л.** 1932, *Глад и либидо* (Принос към психоаналитичното учение за либидото), София „Доверие”.
- Русев, Л.** 1933, *Психоанализа на Ботевото творчество* //Философски преглед, № 3.
- Русев, Л.** 1939, *Поезията на Яворов в психологична светлина*, Ловеч: „Д. Мичев”.

Бележки

1. Например: дали не става дума отново за „потискане” на дадена представа? Ако ли да, от какво е „затрупана” тя? Допълнително, остава и буквалното значение на думата, срещано във всекидневния език, което най-често разглеждаме като „изцяло покривам нещо”.
2. Сrv. писмото на Х. Ботев до И. Драсов, Букурещ, 26.06.1875.
3. Сrv. **Русев Л.** *Поезията на Яворов в психологична светлина*, София, 1939, с. 25; 29; 42-43; 60. Със същите „термини” с „пределно ясно” според автора значение, той обрисова и личността на Ботев в статията *Психоанализа на Ботевото творчество* (Философски преглед, № 3, 1933). Единствената разлика, както М. Димитров умело забелязва, е, че през 1939 г. Русев се крие

- вече зад по-общото понятие за „психология” и сякаш сам отрича принадлежността си към психоанализата (**Димитров М. П. К. Яворов в психоаналитично осветление** //Изкуство и критика, № 8, 1939, с. 427).
4. Интересно е да се отбележи, че именно М. Димитров, един от най-свирепите критици на психоанализата, най-накрая успява да даде сравнително разбираемо определение на „безсъзнателното” (**Димитров М. Значение на безсъзнателния момент в творчеството** //Литературни новини, № 39, 1928, с. 1).
  5. Опит за обяснение на човешкото поведение и целия ансамбъл от индивидуални преживявания чрез произволни асоциации.

THE TERMINOLOGICAL FEEBLENESS OF BULGARIAN PSYCHOANALYSIS OF LITERATURE

/Summary/

Madelaine Angelova

The aim of this article is to reconstruct influential positions of the Bulgarian school of psychoanalysis from the early twenties to the late forties of the last century and to present a critique of the attempt to apply them to famous Bulgarian literary works. The main claim is that the language of Bulgarian Freudists is ambiguous and its various uses are irrelevant to literary style of expression. The endeavor to translate the meaning of literary works to unclear psychoanalytical terms is unjustified since it presents a specific case of incorrect reduction. Psychoanalysis is inapplicable to the language of art.

II. ОБУЧЕНИЕ

ПРЕДИМСТВА И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРИ ИЗУЧВАНЕТО НА ФРЕНСКИЯ ЕЗИК КАТО ЧУЖД ЕЗИК В МИННО-ГЕОЛОЖКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. ИВАН РИЛСКИ“

Екатерина Балачева*, Велислава Паничкова†

Съобразявайки се с най-новите изисквания за реализация на международния пазар на труда към настоящите студенти на Минно-геоложкия университет „Св. Иван Рилски“ и бъдещи инженери в минната индустрия, в учебното заведение се предлага засилено обучение по основните чужди езици, което допринася за по-добрата професионална реализация в дадената инженерна област както в страната, така и в чужбина. Когато говорим за професионална реализация на българските студенти извън страната, трябва да имаме предвид, че в повечето европейски държави английският език е силно застъпен в учебната програма още в началните класове и при завършване на средното образование зрелостниците вече владеят този език свободно както писмено, така и говоримо. Не трябва да се подценява и факта, че ако завършилият висшето си инженерно образование е гражданин на някоя от държавите с водеща икономика, то неговият майчин език би бил немски, френски, испански или италиански. Ако е гражданин на европейска държава като Белгия или Швейцария, ще има възможността да владее свободно писмено и говоримо два или повече официални за страната си езика още преди да е завършил висшето си образование и пред него би стояло, в езиково отношение, само овладяването на техническия език, необходим за инженерната специалност, която е записал.

Един от чуждите езици, които предлага Минно-геоложкия университет „Св. Иван Рилски“ е френският език, който се разделя на два модула: общ език и технически език. Специфично за изучаването му е, че той е насочен предимно към студенти, които до момента не са изучавали

---

* д-р, преподавател в катедра „Чужди езици“ при МГУ „Св. Ив. Рилски“

† старши преподавател в катедра „Чужди езици“ при МГУ „Св. Ив. Рилски“

съответния език, но имат желание, водени от бъдещите си професионални планове за реализация.

Що се отнася до преподаването на френския език, едно от големите предимства, в сравнение с английския език, който е предназначен за вече изучавали го студенти е, че бихме могли да сравним студентите по френски език с „*tabula rasa*”, което в превод означава чиста дъска. Тяхното съзнание не е обременено с определена учебна система и начин на преподаване, с които са свикнали, а това спомага за бързото и безпроблемно приемне на методиката, прилагана от настоящият им преподавател. От една страна, фактът, че студентите имат еднакво ниво, предполага групите, в по-голямата си част, да овладяват със сравнително еднакво темпо учебния материал. От друга страна, преподавателят не се сблъсква с проблемите, които биха могли да възникнат, ако в една група попаднат студенти с различно ниво на владееене на езика, което би довело до загуба на интерес към учебния процес от страна на по-напредналите, които вече владеят предавания материал. В случай, че преподавателят, в желанието си да не загуби гореспоменатите студенти предаде ускорено материала, би рискувал начинещите студенти да не съумеят да го усвоят достатъчно добре.

Когато говорим за напълно начинаещи студенти по даден език, наблюдаваме как те преминават през различни фази, които бихме могли да приравним към три от нивата от пирамидата на Маслоу¹. Преди да направим тази препратка към пирамидата на Маслоу, е необходимо да направим уточнението, че изучаването на чужд език се извършва в поток и в някои от факултетите имаме студенти както от I курс, така и от II курс. Този факт няма отношение към общия френски език. Що се отнася до техническия френски език, студентите от специалностите, които са II курс и вече са усвоили терминологията на български език в тяхната специалност, което им помага много по-бързо и лесно да възприемат френския специализиран език. При студентите от I курс се забелязва известна доза несигурност при първоначалния допир с френската терминология.

Препратката от пирамидата на Маслоу, която бихме могли да приложим при разглеждането на процеса на усвояване на френския език се базира на съответните и нива, които илюстрират етапите, през които преминават студентите. Първото от тези нива е базисното ниво, така нареченото *биологическо*, което Маслоу свързва с оцеляването. В контекста на изучаването на френския език, бихме могли да го сравним с

обезсърчаването на студентите след първото занятие, когато се запознават с френската фонетика, която намират за най-сложна при изучаването на този език. Явявайки се първа в учебната програма тя допринася за известна неувереност, която в последствие бива преодоляна, благодарение на научването на логическите правила, на които се базира. Следва *емоционалното* ниво, което бихме могли да свържем с вече придобитата увереност след овладяването на основната граматика и лексика от общия френски език, заложиени в програмата. И последното трето ниво е *интелектуалното*, което се базира на вече придобитата увереност, с която студентите подхождат при научаването на терминологичния френски език и затвърждаването на знанията от общия френски език.

В обобщение, можем да заключим, че в търсене на професионална реализация, всеки един възпитаник на Минно-геоложкия университет „Св. Иван Рилски“ неизбежно ще се сблъска с динамичната и сложна икономическа действителност. Въпреки това, възползвайки се от възможностите, които му се предлагат в сферата на изучаване на чужди езици и полагайки необходимите усилия и и постоянство за тяхното усвояване, то той би бил в достатъчна степен конкурентноспособен както в България, така и в чужбина.

Литература:

1. <http://www.simplypsychology.org/maslow.html>

ОБМЯНА НА ОПИТ: ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ В ГЕРМАНИЯ И ПОЛЗИТЕ ЗА БЪЛГАРСКИТЕ УНИВЕРСИТЕТИ

Цветелина Вукадинова*

Месецът е септември. Градът – Гийсен (Германия). Студентите се събират в студентското градче и подготовката за новата учебна година вече тече трескаво. Нанасяне в общежитието, изучаване маршрута на автобусите и как най-бързо и лесно се стига до факултета. До Philosophikum I /<https://www.uni-giessen.de/ueber-uns/campus/phil/>. Там започна моят зимен семестър през есента на 2003 г. В хуманитарния факултет, където се помещават филолозите и чуждите езици.

Трепетът на първия учебен ден ме съпътства години по-късно, когато аз самата вече стоя от другата страна на катедрата – като преподавател.

Когато се записахме за желаната специалност, на мен и моите колеги беше съобщено на коя дата къде да се явим – „за да Ви разпределим за седмицата на ориентиране“. За мен всичко това беше ново и с удоволствие приемах всякакъв вид ориентиране в новото начинание.

И така, на определената дата аз бях в залата, където ни разпределиха на малки групи от по 10-на човека. Студентите от по-горни курсове бяха наши отговорници. От голямата зала отидохме в по-малка, семинарна зала, която щеше да бъде на наше разположение в следващите 5 дни. Именно там започнаха дните на нашето ориентиране – от малката зала на 2-я етаж във „Философикум 1“ в края на септември в далечната 2003г. И все пак, не толкова далечна, след като все още помня всяка подробност и добронамереност в лицата на хората, които, вършейки работата си, успяха да ме накарат да заобичам професията на преподавателя и само няколко години по-късно вече да бъда техен колега.

В нашата група бяхме 10 момичета и единствено аз – чужденка. Нашият ръководител, Мартин, студент по английска и немска филология в горен семестър, имаше търпението да ни разкаже подробно как се очаква да протече нашето следване в рамките на 10 /редовни/ семестъра.

През първите 4 семестъра /2 години/ течеше нашето основни

---

* старши преподавател в катедра „Чужди езици“ при МГУ „Св. Ив. Рилски“

следване /Grundstudium/. След успешно завършени две години, студентите се явяват на междинен изпит /Zwischenprüfung/ по главната специалност, който изпит, издържан успешно, ни позволява да преинемем в следващия етап на следването си – основното следване /Hauptstudium/. За него също са предвидени 4 семестъра /2 години/.

В рамките на всеки две години студентите трябва да положат определен брой изпити. За всеки взет изпит преподавателите издават различни удостоверения /Scheine/ в края на всяка лекция или семинар. Те биват два вида: Teilnahmeschein /удостоверение за участие/ и Leistungsschein /удостоверение за постижение/. Последното обикновено се издава при успешно положен изпит или издържана домашна работа /проект/. Едва когато студентът събере необходимия брой от двата вида удостоверения, може да се пристъпи към полагаане на междинния изпит. А когато той бъде издържан, се смята, че основното следване е приключило и може да се премине към главното.

Студентите в Германия нямат студентска книжка. Не получават заверки. За да бъдат допуснати до изпит или до писане на домашна работа, те единствено не трябва да имат повече от две отсъствия за текущия семестър. А това контролира всеки преподавател с помощта на присъствените списъци за всяко занятие.

Пред мен стоеше справочникът с различни лекции и семинари, предлагани за съответния семестър. От тях можех да избирам занятия най-напред за основното следване. Предварително записване за лекциите няма. Студентите се явяват в обявения ден и час в залата, където професорите правят списъци с присъстващите на първата лекция и пускат този списък на всяка следваща среща: за подпис от студента, че присъства на занятие. Позволени са само две отсъствия за целия семестър, който обикновено е с продължителност от 13-14 седмици. При превишаване на този брой, професорът уговаря лична среща със студента за изясняване на създалата се ситуация.

В лекциите обикновено преподавателят следва тематичния план, който е раздал на студентите си в първото занятие. Лекциите не завършват с изпит, както е при семинарите. В края на семестъра повечето преподаватели издават Teilnahmeschein за лекциите /удостоверение, че даден студент е присъствал на лекцията/.

При семинарите понякога има предварително записване. В зависимост от темата. За семинарите по превод от английски на немски при американския преподавател Джордж Рюкърт винаги имаше много

желаещи и често се случваше някои студенти да не успеят да се запишат.

Освен с изпит или изготвяне на домашна работа, някои от семинарите студентите завършват и с представяне на реферат. Още на първото занятие преподавателят раздава тематичния план за семестъра и желаещите да изготвят реферат се разделят на групи от 3-4-ма човека за една тема. След това избират тема и я представят на своите колеги на датата за съответното занятие, определено за нея. Удостоверенията за представен реферат обикновено са такива за постижение /Leistungsschein/.

Ако семинарът се завършва с изготвяне на домашна, схемата е следната: в занятията се води дискусия по предварително зададените теми. Всеки студент си избира тема, която обсъжда с преподавателя. Домашната работа обикновено се изготвя през ваканцията във времето, в което няма лекции /vorlesungsfreie Zeit/ - между двата семестъра. Всеки преподавател определя краен срок за предаването на писмените работи. След проверка и поставена оценка, студентът се среща с преподавателя за дискусия на работата и за получаване на Leistungsschein.

Примерни теми от семинари:

1. Developing a teaching unit for teaching culture concerning Multicultural Britain (Съставяне на урок за преподаване на култура в мултикултурна Великобритания)
2. Helmut Plessner: Gesellschaft und Gemeinschaft: Die Maske (Хелмут Плеснер: Общество и общност: Освен с изпит или изготвяне на домашна работа, „Маската“)
3. Einführung in die Sprachwissenschaft (Въведение в езикознанието – на английски и немски език съответно за двете филологии.
4. Holocaustliteratur: Das Tagebuch der Anne Frank (Литература на холокоста: „Дневникът на Ане Франк“)
5. Neuere Englische Literatur: Der Roman des 20. Jahrhunderts (Нова английска литература: Романът на 20-и век)
6. Creative Writing (Творческо писане)
7. Превод: от немски на английски език
8. Превод: от английски на немски език.

В случай, че семинарът завършва с изпит, преподавателят разпределя темите така, че изпитът да се проведе на последното занятие. Студентите в Германия нямат сесия. Те приключват с изпитите си на последното занятие от семестъра.

Когато студентите си избират какви лекции и семинари да

посещават, те неминуемо вземат предвид факта с какво удостоверение завършва всяка от тях. В зависимост от това какви удостоверения им трябва, докато съберат необходимия брой, те сами изготвят плана си всеки семестър. Това е положително, защото позволява всеки сам да съчетава изучаваните предмети и да комбинира трудно с лесно, вместо 5 трудни предмета за един семестър. Тази гъвкавост в изготвянето на програмата важи както за основното, така и за главното следване. Веднъж завършили успешно главното си следване, пред всеки студент стои изборът на тема за писмения магистърски изпит. Тя се обсъжда с преподавателя, който ще бъде изпитващ – както на писмения, така и по-късно на устния изпит. След като темата е избрана и обсъдена, студентът започва да я подготвя. Необходимо е да има втори проверяващ на писмения изпит. Студентът си избира втория проверяващ, съобщава му за предстоящия изпит и ако преподавателят е съгласен да поеме ангажимента, името му се вписва като втори проверяващ. Датата за писмения магистърски изпит е за всички студенти, които завършват през съответната година. Определя се зала и всеки студент получава от служители на библиотеката литературните произведения, необходими за изпита. Те предварително получават списък с книги от изпитващите на всички студенти, подбират книгите и проверяват за евентуални нелегални записки от страна на студенти.

След издържан писмен магистърски изпит, студентът бива допуснат до устните изпити по всички негови специалности. Най-напред студентът говори с преподавателя дали ще поеме ангажимента да проведе устния изпит. Ако отговорът е положителен, се насрочва дата и час. В зависимост от това дали специалността е главната или подспециалност, продължителността на устния изпит е различна, като варира от един астрономически час до 20 мин.

Когато всички устни изпити са успешно положени, студентът се допуска до изготвяне на магистърска работа. Това се случва в началото на последната година /9ти семестър/. Една година е предвидена за написването на магистърската работа. Студентът избира тема и я обсъжда с изпитващия професор. Обемът е от 100-150 страници. Двата се срещат периодично за обсъждане на хода на работата. Когато магистърската работа е готова, се разпечатва в три екземпляра и се предава в службата, която се занимава с изпитите. До 2 месеца комисията трябва да постави оценка. Едва тогава се изготвя дипломата. Така цялото следване приключва в рамките на 10 семестъра /5 години/.

Всички маркирани различия между немското и българското висше образование биха могли да бъдат от полза за нашите студенти, в случай че се намери подходящ начин за адаптиране на тези различия към нашата местна среда.

АЛТЕРНАТИВИ ЗА СЛЕДДИПЛОМНО ОБУЧЕНИЕ В СПОРТА

Бисер Цолов*, Ваня Цолова†

Успехът във всеки процес, във всяка социална система е резултат от управление. Безспорно е, че и системата за физическо възпитание и спорт, като значима система, се подчинява на кибернетичните принципи и закони. В този смисъл развитието ѝ е продиктувано от редица осигуряващи фактори, в т.ч. от финансовото и материално-техническо осигуряване, от правното, от медицинското, от информационното, от научното, от кадровото осигуряване и пр. И макар да изброихме на последно място кадровото осигуряване, именно човешкият фактор е най-важният фактор в развитието на системата. Ето защо от изключително важно значение е както квалификацията на кадрите в спорта, така и тяхното продължаващо (следдипломно) обучение.

Тук ще се спрем малко по-подробно върху възможностите за следдипломно обучение, включително за получаване на допълнителна (нова) квалификация в спорта.

Съществуват няколко основни нормативни документа, които имат пряко отношение към тази квалификация – Закон за висшето образование, Закон за професионалното образование и обучение, Закон предучилищното и училищното образование, Закон за физическото възпитание и спорта, Национален класификатор на професиите и длъжностите в България и Наредба №2 за професионална правоспособност и квалификация на спортно-педагогическите кадри [1-7]. Поради всеобхватността на темата и факта, че може би над 90 % от спортистите се насочват към учителската, треньорската и спортно-мениджърската квалификации, ще си позволим да поставим ударението тук.

Известно е, че учителска квалификация по физическо възпитание може да се придобие в НСА „В. Левски“ и в педагогическите факултети към следните университети: ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“, ПУ „Паисий

---

* проф., дн в катедра „Мениджмънт и история на спорта“ при НСА „Васил Левски“

† д-р, старши преподавател в катедра „Физическо възпитание и спорт“ при МГУ „Св. Иван Рилски“

Хилендарски“, ЮЗУ „Неофит Рилски“, ШУ „Епископ Константин Преславски“ и СУ „Св. Климент Охридски“. Важно е да се знае обаче, че учителската квалификация от лица, притежаващи висше образование, също може да се придобие в тези училища по линия на следдипломното обучение. Показателна в тази посока е практиката за придобиване на такава квалификация в Центъра за следдипломно обучение (ЦСДК) при НСА „В. Левски“. Желаящите да придобият допълнителна (или нова) квалификация „учител по физическо възпитание“ се обучават в 18-месечна дългосрочна специализация по специализиран учебен план и програми. Обучението напълно отговаря на действащата наредбата, отразяваща изискванията за придобиване на учителска квалификация. То включва хорариум от 60 ECTS (1620 академични часа плюс часове за подготовка на държавните изпити – теория и практика). Тъй като от 1 август 2016 година влезе в сила Законът за предучилищното и училищното образование, който поставя нови, по-високи изисквания към учителите относно тяхното постоянно усъвършенстване и професионално израстване, ЦСДК при НСА направи съответната подготовка в тази посока. Разработи се учебна документация (учебен план и програми) за провеждането на едногодишна професионално-педагогическа специализация на учителите, необходима им за придобиване на трета квалификационна степен. Разработиха се и учебни програми, по които от началото на новата календарна година ще започне обучение с тях за придобиване на знания, удостоверени с т.нар. квалификационни кредити, необходими им за атестация на всеки четири години. Допълнително Академията извърши подготовка, изразяваща се в разработването на система и технология за присъждане на различни квалификационни степени на учителите, нещо което ясно е регламентирано както в закона, така и в подзаконовата нормативна уредба. Такава подготовка разбира се извършват и посочените по-горе университети, които притежават съответната акредитация за обучение в професионално направление 1.3. Педагогика на обучение по ....(физическо възпитание).

По отношение на другите две квалификации - „Треньор по вид спорт“ и „Спортен мениджър“ - безспорен лидер е НСА „В. Левски“, макар че от скоро в ЮЗУ „Неофит Рилски“ също бе акредитирана треньорска квалификация по няколко вида спорт.

Ако започнем с последния от цитираните по-напред документи, а именно Наредба № 2, треньорските кадри в България са категоризирани в пет нива. От най-ниското към най-високото – инструктор, помощник-

треньор, треньор, старши треньор и главен треньор. Първите две са за лица със средно образование, а следващите три – за лица с висше образование, като за главен треньор се изисква дори магистърска степен.

Законът за професионално образование и обучение регламентира подготовката на треньорските кадри (в т. ч. помощник треньори, инструктори, аниматори, масажисти) със средно образование. Обучението по този закон се извършва съобразно Списъка на професиите и отговарящите на тях степени на професионална квалификация. В Закона са регламентирани субектите (институциите), които имат право да осъществяват това обучение: основните са Професионалните колежи (за IV-та степен), Спортните училища, Центровете за професионално обучение (за III-та степен).

Да разгледаме и какви са възможностите за придобиване на треньорска квалификация на по-високо образователно ниво:

По подобие на учителската, и треньорската квалификация може да бъде придобита от лица притежаващи друго висше образование (т.е. такова извън професионално направление „Спорт“) след обучение в ЦСДК при НСА „В. Левски“. Това се отнася и за лица, които в хода на следдипломната специализация ще придобият висше образование. Обучението за придобиване на тази квалификация по различните видове спорт е с продължителност 18 месеца (3 семестъра), провежда се в задочна форма по специализиран учебен план с хорариум от 50 ECTS (1500 академични часа). Учебният план включва дисциплини, които дават знания по вида спорт и по редица аспекти на социално-педагогическото и психологическо, медико-биологичното, биомеханичното и мениджърското спортно знание. Към момента едни от най-предпочитаните треньорски квалификации са свързани със спортовете бокс и кикбокс, карате, йога, баскетбол, плуване, тенис, фехтовка и др.

Сериозен проблем обаче е, че треньорската квалификация (това се отнася и за другите квалификации) не може да бъде придобивана от лица със средно образование, тъй като те я получават по друг закон, цитиран по-горе, а именно Закона за професионалното образование и обучение. Така се стигна до парадокса ЦСДК да не може да квалифицира треньор-среднисти независимо, че Академията разполага с много по-добри възможности, ресурси и преподаватели от кой да е Център за професионално обучение например. Ето защо към момента лицата със средно образование също имат възможност да повишават знанията си в областта на спорта в краткосрочните курсове или в дългосрочните

специализации с висшистите, без обаче да получават съответната треньорска квалификация. И тук се дава известна свобода на федерациите за тълкуване на придобитата от тях треньорска правоспособност.

Подобни на посочените дотук възможности има и за придобиване на спортно-мениджърска квалификация в условията на следдипломното обучение в НСА „В. Левски“. Тя също е предназначена за лица, притежаващи висше образование. Продължителността и формата на обучение са идентични. Учебният план включва общо 22 дисциплини, от които 12 са тясно специализирани, включително мениджърска практика. Хорариумът от часове включва 1800 академични часа (60 ECTS).

Към тези професионални квалификации в ЦСДК може да се добави още една: „Методист по физическа подготовка в МВР и ВС“, към която обаче интересът през последните години за жалост е намалял.

В заключение ще подчертаем, че не са за подценяване и другите възможности, които предоставя следдипломното обучение в НСА „В. Левски“, извън посочените професионални квалификации. Към момента се провеждат допълнително редица специализации и краткосрочни курсове, които също дават добри възможности за трудова реализация. По-предпочитаните от тях са: „Спортна журналистика“, „Културизъм и фитнес-културизъм“, „Класически, източноазиатски и антицелулитен масаж“, „Масаж – рефлексотерапия“, „Аеробика, каланетика, стречинг“ и др.

Литература:

1. Закон за физическото възпитание и спорта, последна актуализация 2016.
2. Закон за професионалното образование и обучение, последна актуализация 2016.
3. Закон за предучилищното и училищното образование, 2016.
4. Наредба №2 за професионална правоспособност и квалификация на спортно-педагогическите кадри, последна актуализация 2014.
5. Наредба за държавните изисквания за придобиване на професионална квалификация „учител“, 2016.
6. Наредба №12 за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти, 2016.
7. Национален класификатор на професиите и длъжностите в Република България, 2016.
8. Правилник за устройството и дейността на ЦСДК при НСА „В. Левски“, 2015.

III. ЮБИЛЕЙ

400 ГОДИНИ ОТ КОНЧИНАТА НА ШЕКСПИР И СЕРВАНТЕС

ЗА БЕЗСМЪРТИЕТО И СЪВРЕМЕННИКА

Милена Първанова*

Месец април обикновено не се възприема като най-предразполагащият към сериозни размишления месец, но една дата от тази пролет ни даде възможност да преосмислим това житейско наблюдение.

На 23 април 1616 г. от нашия свят на тленност преминават към нетленното двама от безспорно най-известните творци, писатели, хуманисти от епохата на Западноевропейския Ренесанс: Уилям Шекспир и Мигел де Сервантес Сааведра. Четири века ни делят от почти едновременната смърт на тези колоси на литературата - почти, защото за мислещия съвременник ще припомним разликата отняколко дни между двата броя далечен 23 април, отброявани на запад и на изток от Ламанша от двете тогавашни световни сили Англия и Испания съответно по юлианския и по грегорианския календар. Макар и неидентични в сферата си на творческа изява, приблизителното съвпадение на края на житейския им път и до днес е обвито в символика.

Титани са и двамата за нас днес, защото - както и в тяхната далечна епоха на разкрепостяване на духа, на търсенето на свобода и себеизява в нови земи и поприща - стремежът към разчупване на пространствена обвързаност и мисловни ограничения е толкова актуален за савременника.

Шекспир, бардът, твори в област, която допуска да бъде обладана само от свободен ум: кралицата-драма. Привидно пространството на сцената или пък рамките на предпочитаната от английския творец мерена реч ограничават, но за свободния дух на поета стремлението - ключово за философията му - да лети над зида, опасващия помислите и тялото, струи от всяка негова изява. В личен план Шекспир не се задържа даже зад стените на дома си в Стратфорд. В просветителските си актове

---

* старши преподавател в катедра „Чужди езици“ при МГУ „Св. Ив. Рилски“

е дори още по-дързък: именно на него дължим неимоверното опростяване на английския език от т.нар. среден период спрямо тромавата езикова система на староанглийския език. Като драматург пък никога не се е стремил да печата творбите си, достатъчно му е да се възприема като човек на театъра; едва след смъртта му няколко негови познати се заемат със задачата да издадат първото Фолио. А в цялото му творчество основната тема за свободата е интерпретирана според това от коя именно страна на затворническата стена е човекът.

Сервантес е еманация на собствената си идея за свобода от отсамната страна на Ламанша. В личен план той завършва жизнения си път без пукната пара, погребан е в общински гроб. Преди това е преотстъпил на издател правата за безсмъртния си роман «Дон Кихот» и още през 1604 г. част от творбата му се разпространява из Мадрид като препис на ръка. Едва ли има друга литературна творба, в която толкова ясно да е развита темата за свободата. Подобно на крал Лир и Хамлет, дон Кихот и, като негов контрапункт, Санчо Панса са свободни души, които извървяват своята Голгота към свободата, но и ни водят със себе си по трудния път и в края на краищата ни задържат на страната на това да бъдем човеци. Съчувстваме с доната и слугата му, защото като нас и те са раздирани от противоречия, лутат се между мисли и действия, често позволяват емоциите им да вземат превес, страдат от подобни на нашите безпокойства, но житейските и мисловни бури не погубват нуждата и усета им за свобода. В този смисъл героите на Шекспир и Сервантес се транслират до нас и са разбираеми и злободневни. А с осъзнаването и приемането на основните им идеи ние пък израстваме до висотата на техни наследници.

* * *

С такива възвишени мисли и намерения за приобщаване на младежите към позабравени корени и към позакърнялата днес - на фона на преобладаващата в ежедневието работа с технически средства - дейност четене или препрочитане на образци на литературната класика, два дена преди и след паметната дата от катедра «Чужди езици» при Хуманитарния департамент на МГУ «Св. Иван Рилски» организирахме посещения на студенти от МГУ в клон «Студентски» на Столична библиотека, където те изслушаха лекция на филолога и литературовед д-р Орлин Стефанов «400 години от смъртта на Шекспир и Сервантес».

Предлагам на вниманието на читателя тези възпоменателни съждения.

ФИЛИАЛ СТУДЕНТСКИ СТОЛИЧНА БИБЛИОТЕКА

СТУДЕНТСКИ ГРАД, БЛ.5А, БЛИЗО ДО СТОЛ 17 на МГУ

д-р на филологическите науки Орлин Стефанов

ПРЕДСТАВЯ:

ВЕЛИКИТЕ ШЕКСПИР И СЕРВАНТЕС
400 ГОДИНИ ОТ СМЪРТТА ИМ

25 АПРИЛ
/понеделник/

15.30
от 15.00 часа

400 ГОДИНИ ОТ СМЪРТТА НА СЕРВАНТЕС И ШЕКСПИР

СТАНАХМЕ ЛИ ПО-МЪДРИ?

Орлин Стефанов*

По невъобразимо съвпадение на един и същи ден – 23 април 1616 година – прекъсват земните дни на двама от най-несъмнените общочовешки гении в литературата. За ознаменуването на тази годишнина Филиал „Студентски“ на Столична библиотека бе домакин на две мои срещи със студенти, организирани с помощта на преподавател от катедра „Чужди езици“ на Хуманитарния департамент на МГУ. Живото общуване дава силен заряд от емоции, в свободното изложение се раждат много неочаквани асоциации и препратки, но все пак има и някои несъмнени опорни точки във виждането ми за наследството, което са ни оставили Сервантес и Шекспир, за което – въпреки отминалите столетия – можем да открием неразкрити предупреждения, неразкрити поводи за размисъл и помъдряване. Затова предлагам свои студии с последователно изложени аргументи, съпоставки и доказателства кое пропускаме и КАК да търсим неизчерпаемите хуманни въздействия на великите автори...

ЗАВЕЩАНИЕТО НА СЕРВАНТЕС

С тия латински изречения и с други подобни, ще можете да минете за граматик, а да си граматик в наши дни, не е малка чест, и не е без полза.

Из „напътствието“ към автора от пролога на романа за Дон Кихот

В историята на литературата има много парадоксално неверни представи. Неведнъж са подменяни значения и характеристики, като най-ярък пример за подмяна откриваме още в античната древност. В трактата са „За поетичното изкуство“ Аристотел сочи емблематичния Софоклов герой Едип за образец на всеки човек: „такъв, какъвто трябва да бъде“. Обаче заглавието на трагедията в оригинал е „Едип тиранинът“ и никой в самата пиеса не използва това прозвище при обръщението си към

---

* д-р по филология

владетеля. В стремежа към идеализиране, Стагирид дава названието в орязан вид, тъй като си служи със същия елински език. При преводите пък се използва подменено значение и пиесата вече я знаем като „Едип цар”. Независимо от това, че при една от песните на Хора неизбежно е запазена осъдителната думичка:

Гордостта тирану ражда.

Преобръщането на смисъла при „Знаменития идалго Дон Кихот от Ламанча” възниква от желанието да се превъзнасяме за подвизите и саможертвената храброст, като загърбваме потребността постъпките да са житейски оправдани и логични. Подобен патос личи в призива на Любомир Левчев от неговата „Интелигентска поема”:

*Художници,
вземете ме за въглен
и нарисувайте картина:
„Дон Кихот Ламанча
зове
на бой последен”.*

Този фрагмент ми попадна в антологията на Петър Велчев „Дон Кихот в българската поезия” (С., 1988), в която четем и следното идеологизиращо обобщение:

„Главната характеристика на многобройните поетични превъплъщения на рицаря от Ла Манча на българска почва е гражданският патос на героя, борческият ентузиазъм на човешката личност. Създанието на Мигел де Сервантес е било нужно на нашите творци като част от техните търсения на идеалния воин, вечния мечтател и борец срещу обществената несправедливост”. (с. 10-11)

Досещаме се, че щом има „главна”, значи са налице и някакви периферни, неподходящи за основната „нужда” характеристики. Проверяваме пак с помощта на Велчев, който, безрезервно вярва на предпочетената от него тенденция, и спокойно и най-изчерпателно посочва наличието на „опозиция” за официалната теза:

„...Една **незначителна** група творби, в които героите на Сервантес се използват като нарицателни имена на одиозни исторически личности, отрицателни обществени явления и други”. (с. 11)

По-напред ще напомня значението на „одиозен”, понеже съм

срещал думата и като израз на похвала. В тълковен речник ще откриете: тя е с латински произход (чуждица) и изразява: „неприятен, нежелателен, омразен”. Според съставителя на антологията, резервираното отношение към рицаря Кихот и оръженосеца Панса е немотивирано. Ето коментар за такъв „прецедент”:

„Т. Измирлиев нарича водачите на Германската националсоциалистическа партия „Дон Адолф и Санчо Гьоринг”, което вече е нещо съвсем абсурдно и издава една доста силна „аберация” в идейно-художественото зрение на талантливия наш хуморист” (с. 11)

Като отхвърля несъмнената оценка, изказана от брата на Христо Смирненски, Велчев брани идеализираната представа за идалгото, с което пропуска, че според Сервантес Алонсо Кихана е славен рицар единствено в собственото му болно въображение. Понеже стихотворението от 1933 г. „Берлинските рицари” е поместено в Антологията, ще го прочетем и тук:

*Всяко време, всеки век
в най-различен терк нюанси
ни поднасят по един
Дон Кихот и Санчо Панса.*

*Някога той бил добряк
глупав, но и честен рицар
бил се с „омагьосан” враг
зарад мними хубавици.*

*Той и днес си е глупак,
но не е герой и рицар,
а се бие често пак
с вятърните воденици.*

*Като всеки маниак,
има си и Росинанта
- безобидната рая
той възсяда като кранта.*

*А блестящия си щик,
вместо във тулум с туршия,
мушва той с победен вик
във Михеловата шия.*

*Ето ги пред вас със чест
в поход двамата герои,
ала те се казват днес
Дон Адолф и Санчо Гьоринг.*

Както виждаме, устойчивите характеристики са „глупак“ и „маниак“, а в думата „герои“ е вложена несъмнена ирония.

Велчев посочва и други примери от „незначителната група творби“. Ала как трябва да се разбира тази „незначителност“? Дали като бройка или заради имената на техните автори?

Вторият вариант ще трябва да изключим, щом като откриваме резерви към Дон Кихот при класиците: Петко Р. Славейков, Любен Каравелов, Христо Ботев, Иван Вазов и при първия преводач на романа Трайко Китанчев. Ето какви техни текстове откриваме в самата антология:

През 1863 Славейков е писал:

„Честити бяхме да видим и да разберем, че между нашите отвъд Дунав еднородци намервало се и такваз ПАСМИНА ХОРА – Дон-Кишотовци, КОИТО ДРУГА ПО-ВАЖНА РАБОТА НЯМАТ, ОСВЕН С ПРИВИДЕНИЯ ДА СЕ СРАЖАВАТ!“

В 1871 Каравелов:

„Турците нямат хора, а само аги, бейове и господари, а маджарите нямат човечество, а само СТРАНСТВАЩИ ДОН КИШОТИ, хонведи, РИЦАРИ И ИЗКУФЕЛИ ГЛАВИ“.

А ето и два текста, в които блести убийственият сарказъм на самия Ботев:

„Ние говорихме вече, че в официално отношение високата и всемогъща османска Порта е срещнала големи затруднения. (...) разбира се, за нас, които познаваме твърде добре и ОСМАНСКИТЕ ДОН-КИШОТИ, И СВОЙСТВАТА НА ОНАЯ БОЗА, КОЯТО ВРИ в техните глави, подобни явления са съвсем обикновени и твърде естествени“. (1874);

„Когато прочетох това човеколюбиво намерение на просвещението, то захванах толкова силно да се смея, щото ако да беше моята слугиня

Филип II, то тя би помислила, че съм или луд, или че чета БЕЗСМЪРТНОТО ПРОИЗВЕДЕНИЕ НА СЕРВАНТЕСА”. (1875)

По повод превода на романа на Сервантес Иван Вазов е дал следното определение за романа още през 1882 г.:

„Дон Кихот е едно от ония произведения на човеческият ум, които имат всемирна почти известност. Тая книга е правила ДА СЕ СМЕЯТ всичките поколения от появляването ѝ и до днес”.

Трябва само да се преклоним пред прозорливостта на тези колоси на българската словесност. Какво „незначително” може да има тук, е съвсем неясно, а още по-точно е наблюдението на Трайко Китанчев:

„Сервантес е написал велика сатира против човеческото самомнение (...) Дългият и мършав Ламаншки рицар е възплъщение на идеалната екзалтация изобщо, а дебелият оръженосец е реалният разсъдък, и двамата те същевременно представляват ПАРОДИЯ НА СОБСТВЕНИЯ СИ ПАТОС”.

На фона на тези точни оценки са напълно скандални гръмките фрази на известния есеист Ефрем Карамфилов, за които ще стане дума по-нататък, а ги има и в антологията на Велчев.

В самото начало, обаче, нека съпоставим в хронологичен ред оценките на други български автори:

Атанас Далчев (1943):

„Който мисли, че Дон Кихот е една карикатура на рицар, не е разбрал нищо от това произведение. В образа на нещастния идалго Сервантес е дал най-възвишен образ на човека и аз не знам по-тъжна и трагична книга от неговия роман”.

С неимоверна патетичност е обагрена „диалектиката” на Тончо Жечев (1982):

„Под комичните доспехи на Рицаря на печалния образ трябва да открием божия пратеник на земята – Христос, дошъл да ни спаси. (...) Това, в което не може да бъде надминат ренесансовият герой Дон Кихот, е лудостта – той е свръхлуд дотолкова, че достига висините на мъдростта”.

Не по-малко се превъзнася и Здравко Петров една година по-късно, но при него проличава, че за тези прехласвания се взима тон от Мигел де Унамуно:

„Човешкият дух познава няколко болести: хамлетизма, боваризма, но най-благородната болест е донкихотизмът, болест, която бе блестящо изследвана от Мигел де Унамуно. От тая свещена болест човечеството

никога няма да се освободи, защото тя му дава хоризонти, звездно небе над него. (...) И въпреки, че Дон Кихот е една от поетичните измислици на човечеството, той е по-реален от действителността”.

Както се вижда, съществуват полярни мнения за смисъла, който е вложил великият испанец. Как е възможно, щом по своето разпространение романът на Сервантес за Рицаря на Печалния образ Дон Кихот от Ламанча заема второ място веднага след Библията? Нима едно и също произведение може да поражда взаимно изключващи се преценки и интерпретации, редно ли е да се признават за еднакво правдиви подобни крайности?

Уви, по всичко личи: протича процес за постепенно изместване на онова, което ни е завещал Сервантес. Подета е, например, кампания от заглавието да отпадне „знаменитият идалго”. За аргумент се посочва, че дори в Испания вече споменавали книгата само като „Дон Кихот”...

Според мен, това предложение е доста смуцаващо. Когато пред нас е толкова обемна проза, то напълно подхожда и не съвсем лапидарно название. Т.е., стремежът към краткост не може да се приеме за аргумент. Защото целият роман е наситен с ирония към външния облик, към постъпките и високопарните словоизлияния, към въздишките по уж прекрасната дама. Значи в пълното название е загатнато, че литературният герой далеч не е героическо лице. Личи авторската оценка (а преводачът Тодор Нейков уточнява, че на руски идалгото дори е наречен „хитроумен”), която не съвпада с тенденциите рицарят да бъде идеализиран. Уви, изглежда, че именно такава е мотивацията да се ореже авторския вариант на заглавието. Както е постъпил още Аристотел със споменатото „преглъщане” на *тиранинът* от трагедията за Едип. Със своята известност покрай Ницшевите героически екзалтации и Фройдовата психоанализа *седиповия комплекс*, тя е не по-малко емблематична. В желанието да се отхвърли волята на Софокъл, се е стигнало дотам подменената семантика да влезе в академичния двутомен Древногръцко-руски речник на Дворецки. Лингвистически абсурд е, че на осъдителното прозвище „тиран” уж съответствала титлата „царь”. И то единствено при Софокъл и Еврипид, а не при: Омир, Хесиод, Есхил, Тукидид, Платон, Аристотел!..

Но да се върнем при „Знаменития идалго Дон Кихот де ла Ламанча”. Иронията на Сервантес личи в сонетите, които четем преди да започне същинското повествование. Ето как се обръща към Дон Кихот Бесният Роланд:

*Сред всички Перове ти нямаш равен!
Пер между перовете, ти накара
Пред теб да се прекланят в надпревара
Непобеден, непобедим и славен.*

Обаче, това съвсем не е така: той е победим, и е побеждаван, той постоянно дава поводи за подигравки и дори Росинант - свидетелят на всички „геройства“ има своите основания да каже в диалог с прочутия кон на Сид Бабиека:

*От люлка той до гроб ще е магаре...
Та вижте – той се влюби до забрава.*

...
*Кому разкрил бих конската си драма,
щом и слуга и господар, ей богу,
са кранти също като мене клетки!*

Показателна е и подигравката на оръженосеца на Амадис Галски Гандарин, когато говори за удара по врата на Санчо – бускорона уж като за жест на възхвала. Как така за сподвижника на рицаря се говори с умилението, че бил представител на народа, щом четем следните стихове:

*Приветствувам те, Санчо, друже стари!
Че само теб испанският Овидий
Почете най-сърдечно с бускорона.*

Опасенията на Сервантес, че интерпретаторите подменят смисъла, личат не само в репликата, която изведох като мото. Пак в Пролога с ирония към схоластиката е заредено и следното описание:

„... Книгата от край до край е разобличение на рицарските романи, а за тях нито Аристотел е споменал каквото и да било, нито свети Василий е казал нещо, нито Цицирон е имал някаква представа. Невероятните безсмислия, които се изреждат в нея, нямат нищо общо със строгото спазване на историческата истина, нито с наблюденията на астрологията. Те не се засягат нито от геометрическите измерения, нито от оборването на ораторски доводи. Тя не си поставя за задача да

проповядва и не смесва божиите с човешките дела – тъкан, от която никой добър християнин не бива да си крои дрехи. Когато пишете, трябва единствено да се придържате към подражанието на съществуващото. И понеже вашето произведение цели над всичко друго да унищожи влиянието и значението, което рицарските романи са придобили сред непросветеното общество, няма защо да ходите да просите от философиите сентенции, да търсите съвети от Светото писание, вдъхновения от поетите, благозвучни фрази от ораторите и чудеса от светиите. (...) Поставете си всъщност за цел да разрушите зле скърпената постройка на тези рицарски романи, ненавиждани от не малко хора и хвалени от много повече”.

Уви, когато интерпретаторите се прехласват по „рицаря на печалния образ”, те зачеркват художественото откритие на иначе толкова хваления автор и, като съчиняват всевъзможни алегии, искат „да доказват обратното”: вместо критиката се внушава прославяне. На заден план бива отместен пречистващият ни от глупостите смях и ни се натрапват измислени аполгии.

Истинско недоумение буди фактът: остават без внимание ясните думи на Сервантес в самото начало на Пролога, че тъй като не е роден баща, а е само пастрок на това създание, той не си затваря очите за неговите недостатъци, и представя на читателите:

„...Историята на един мършав син, съсухрен, своенравен и изпълнен с мисли, по-особени от тези на другите, мисли, които никого друго не са могли да осенят”.

Предвиждам възражението, че няма защо да се лишаваме от умилителното отношение към този емблематичен герой. Той е забавен и безопасен, защо да не му се полюбуваме? На това ще отвърна, че забавните описания не означават, че са безопасни самите действия и увлечения. Например, когато въобразилият си, че е рицар идалго освобождава няколко престъпника, за които смята, че са ги оковали във веригите несправедливо. Е, същите тези каторжници го бият и ограбват. Ами когато Дон Кихот се застъпва за ратайчето Андерс, а после то получава допълнителни порции бой? Следва молбата към Дон Кихот, подсилена и с проклетие за всички странстващи рицари, никога повече да не му оказва каквато и да било помощ.

...Ни най-малко не е загубило своята актуалност предупреждението на Сервантес още в Първа глава, че безразборната начетеност води до пакостни последствия:

„Най-много му допадаха романите, съчинени от прочутия Фелисиано де Силва, защото той считаше, че ясният му стил и сложните му словосъчетания са същински перли. Особено обичаше да чете любовни излияния и покани за двубой, където често намираше писания като следните: „Правдивостта на неправдата в отношенията ви към правдата ми дотам накърнява чувството ми към правдата, че с право се оплаквам от вашата красота...” Или пък: „Високите небеса на вашата божественост, които по божествен начин ви прикрепят към звездите, ви правят достойна за достойнството, което с право удостоява вашето величие...”

Тези съждения караха горкия рицар да си губи ума и той прекарваше безсънни нощи, за да си ги разясни и вникне в смисъла им, до който нямаше да може да се добере и самият Аристотел, дори и да възкръснеше нарочно за целта”.

„Ясният му стил”? – та тук личи иронията към дълбокомисленото мъдруване. Такива излияния се присъщи на словесните фейерверки, и си струва да отбележим как великият писател не пропуска да постави под съмнение авторитета на Аристотел!

Могат да се посочат и съседните характеристики, чрез които Сервантес пародира рицаря:

„С една дума, нашият идалго се задълба дотолкова в тези книги, че четеше непрекъснато, през деня от съмване до здрач и през нощта от здрач до съмване. И тъй като Дон Кихот малко спеше, а много четеше, мозъкът му се изсуши дотам, че в крайна сметка нашият герой изгуби съвсем ума си. Въображението преливаше от всичко онова, което четеше в книгите: магии, разпри, боеве, покани за двубой, рани, обяснения в любов, любовни похождения и мъки и какви ли не други невероятни измислици. В главата му заседна здраво мисълта, че тези купища измислици и фантастични истории са неопровержими исторически събития”.

Искате ли още? Показателно е и следващото описание:

„И ето, че когато се умопобърка окончателно, на него му хрумна най-странната мисъл, която е спохождала някога луд човек по света. Стори му се уместно и необходимо както за собствена прослава, така и в полза на родината си да стане странствуващ рицар”...

...Единствен критерий за Сервантес е правдивостта, в това се състои неговата гениалност, но защо така упорито бива пренебрегвана авторската му воля? Недопустимо е митологизирането на умопобъркания

рицар, щом като чрез този образ авторът се стреми да обори тъкмо такъв род патетичност.

Коварството още повече се задълбочава, тъй като съвременното „рицарство“ тръгва да се сражава не с ръждясал меч и с картонен шлем. Потомците на Дон Кихот си набавят автоматично оръжие с оптичен прицел, извършат своите „подвизи“ с динамит. Те не пътуват с кльощава кранта като Росинант, а се предвижват с мощни бронирани автомобили. И са заблуждаващи утвържденията, че след като Сервантес е описал приключенията на Дон Кихот, вече не е съчинен нито един рицарски роман. Та нали в масовата „култура“ не престава натрапването на модели за подражание. Като рицари, които наказват „лошите“ действат: Джеймс Бонд, героите в многочислени екшъни и безкрайни сериали, във всевъзможните „космически“ саги. Неуморно се насаждат представи за непогрешимост и мисионерство. Книгите и филмите за Хари Потър хипнотизират милиони почитатели с различни магьосничества.

Изобилстват и внушенията на пасторално умиление, което също е част от маниите на Дон Кихот. Прокарват го чрез блудкавите мелодрами на „розовата книжнина“, със „сантименти“, които се леят от телевизионния екран. Не бива да пропускаме и въздействието върху младото поколение на компютърните игри и на електронните технологии.

Тогава защо е отхвърлен сарказмът на Сервантес? Как пропускаме насмешката в описанието на XXXV глава от Първата част на романа: „В която се разказва за жестоката и необикновена битка, която Дон Кихот води срещу меховете с червено вино...“ В нея четем:

„– Нали ви казах! - провикна се Санчо, щом чу думите на господаря си. – Явно е че не съм пиан. Вижте как моят сеньор е нагласил великана! Работата е опечена! Графството е вече в джоба ми!

Как можеше човек да не се смее на глупостите на двамата – господар и слуга! Прихнаха да се смеят всички с изключение на ханджията, който бе побеснял от яд.“

Риторично зададените въпрос и отговор на Сервантес не оставят никакво съмнение за неговата позиция. Но интерпретаторите не се поставят нито на мястото на стопанина, чието вино се е изляло от промушените мехове, нито на мястото на смеещите се свидетели на това „юначество“. Няма що, доста би се чудил гениалният писател, ако можеше да прочете съчинените от всевъзможни идеолози измислици.

Хич не им е мил подобен смях и на онези „интерпретатори“, които искат да си поощряват героизма, да обещават победи и губернаторство.

Така съименникът на Сервантес Унамуно, отхвърля предупрежденията на гениалния си сънародник и настоява че не трябвало да сме „сервантиисти”, а „донкихотисти”.

Съвсем се е оплел сред гръмки фрази известният български литератор Ефрем Карамфилов. Своя предговор към съкратеното издание за средношколците той е нарекъл „Дон Кихот и присмехулниците”. Да видим на каква словесна абракадабра трябва да повярва младото поколение:

„Йезуитът гледа със студени, присмехулни очи на живота и иска да го подчини на своите тези. Рицарят гледа на живота със сърцето си и се бори за разхубавяването на този живот”.

Ето и още една от неизчерпаемото количество звучни, ала кухи формули, от които може да се проследи как покълват „бисерите” из кандидатстудентските съчинения:

„Дяволска е хитростта на йезуита, устремена към тази възторжена, наивна и искрена душа. Йезуитите, враговете на човешките чувства винаги са притежавали кофа студена вода, изпълнена с логически формули, за охлаждане на разпалилите човешки глави. Те са упоритите гасители на човешките възторзи, врагове на приказките и чудесата”.

Ще се засмеем ли на всичко това, или е добре и да си поплачем, решете сами, но и в двата случая не бива да забравяме: цялата беда е там, че ако прилагаме признаците на окичения с академични лаври тълкувател, то самият Сервантес ще се окаже главният „йезуит”. Нали той непрестанно осмива приказните превъзнасяния за вълшебници и духове, рицарските измишльотини и клетвените въздишки към прекрасни дами...

Пренебрегва се обстоятелството, че за автора е важно как на смъртния одър героят си връща трезвостта и неподправената доброта. Инак от неговото умопобъркване се възползват лъжците и хитреците от типа на Санчо. Уви, трайно установилия се канон предизвиква някакво замъгляване, през което предупрежденията на писателя остават неразгадани. Отстояването на здравия смисъл бива преобърнато наопаки, превръща се в дитирамб за оглупяването!

В Интернет, може да се прочете точно описание за това как е подменено завещаното ни от Сервантес:

„Кльощав и непохватен, в нелепи одеяния, непрестанно попадащ в комични и унизителни положения, влюбен в глупава селянка, която е възвисена от възторженото му въображение като „дама на сърцето”, в световната култура той внезапно и по най-необясним начин се представя

като идеал за рицарство и непоклатим дух”.

Не е ли твърде странна формулата „по най-необясним начин”? Тя напомня Санчовата любезност, когато пожелава на херцогинята да живее до самата си смърт... Трябва да разгадаем тази трансформация, и за целта е добре да напомним предупреждението на свещеника към херцога: не бива да се насърчава поведението на рицаря и на неговия оръженосец:

„Кълна се в свещените одежди, които нося, че ваше превъзходителство не е по-малко безумен от тези грешници. Как няма те да са луди, щом умните подхранват лудостта им!” (Ч. 2, гл. XXXII)

Тук именно е скрита „тайната” на идеализирането. Също както на херцога му се иска да се повесели, тълкувателите с радост намират обект на съчувствието, което би ги възвисило в собствените им очи. Сервантес показва недвусмислено колко коварна е подобна корист. Престорилият се на Рицар на бялата луна Самсон Караско побеждава Дон Кихот в замисления като терапия „турнир” с повелята цяла година да не предприема рицарски „подвизи”. Неговото очакване е през това време лудостта да премине, но дон Антонио Морено е недоволен:

„Нима не виждате, сеньор, че ползата, която бихме имали от разумността на Дон Кихот, не може да се сравни с удоволствието, което ни доставя той със своите лудости”? (Ч. 2, гл. LXV)

Ами какво да кажем за недвусмисления авторски коментар покрай опасенията на Санчо, след като немощният ездач се е сгромолясал:

„Страхуваше се да не би Росинант да остане сакат, а господарят му разглобен. А нямаше ли да е голямо щастие, ако при разтърсването си бе поумнял”!

Ще ни се наложи да направим своя избор: дали да напуснем лагера на „мъдрите” хвалители на Дон Кихот, или ще затворим очи за иронията на автора, като се радваме на предаността на Дон Кихот към „прекрасната” Алдонса-Дулцинея?

Важно е да се преодолее инерцията, която просто не съответства на текста, а напомпва патетични възторзи. Сервантес симпатизира на Алонсо Кихана Добрия, когато се е отказал от измислиците в рицарските романи, и в пасторалната книжнина. Бившият „рицар” пожелава да се раздели с тленната си обвивка както истински свободен дух! И съвсем не случайно настоява, че ако неговата племенница се омъжи човек, който вярва в тази мнима култура, тя да бъде лишена от наследството.

Следва да се разбере, че когато в края на романа идалгото си

върща разсъдъка, всъщност е разкрито същинското завещание на Сервантес. Неправомерно, просто осъдително е да се зачерква това изстрадано прозрение на героя, да се поставя на негово място някакъв етикет с последващо съжаление, че образът не е трябвало да губи своя блясък понеже се превръщал в най-обикновен буржоа.

Защото съвременният свят ни дава трагично необорими, напоени с кръв доказателства, че умопобърканата „яркост“ не води до нищо добро. Преди векове тя е размивала, в наши дни подражателството на „рицарските“ подвизи води до катастрофи!

Време е да проуедем цялата пророческа мощ на най-популярния роман в световната литература. Необходимо е да преклоним глава пред изумителната прозорливост на творбата, с която Сервантес е отхвърлил разкрасените модели и примери за подражание. Другото означава, че сме се доверили на **граматиците**, които заради повече лична прослава и собствено обогатяване налагат с „латинските си изречения“ неверни и опасни интерпретации...

ТЕАТЪРЪТ НА ПОЛОНИЙ? ИЛИ ТЕАТЪРЪТ НА ХАМЛЕТ!

Феноменът „Шекспир“ е една от най-необяснимите загадки в литературата. И не само защото няма твърди данни за автора на безспорните шедьоври. Поразително е невероятното богатство от образи, конфликти, сентенции, което откриваме в безценното наследство. И всичко обхваща невъобразимо разнообразни сюжети, жанрове, исторически и житейски факти и обстоятелства!

Сред това разнообразие релефно са очертани като в теоретичен анализ схващанията му за мисията на театъра, за спецификата на актьорската игра и даже – ако ми се позволи съвременната думичка – за театралния мениджмънт.

Естествено, възгледите на Шекспир за сценичното изкуство са го ръководели при написването на всички негови пиеси, но захванем ли се да ги извлечем и формулираме, е възможно да се прокраднат половнчатости и уговорки. Докато в трагедията за Хамлет откриваме точни определения, които изключват условните допускания. А след като датският принц е любим герой на своя автор, то неговите съждения изразяват възгледите на драматурга. Изречени са във връзка със

знаменитото разиграване на „театър в театъра“ от пристигналите в Елсинор столични трагици. Като следват указанията на Хамлет, под формата на пролог към пиесата те изпълняват пантомима с отравяне, която е:

*Сходна
с коварното убийство на баща ми.*

Пиесата се казва «Убийството на Гонзаго», ала в нея веднага проличават необходимите на Хамлет алюзии, за да „бръкне в раната“ на чичо си. Още след първия диалог владетелят на Дания изрича въпрос, с който се издава: «Знаете ли съдържанието? Да няма нещо осъдително в него?» А Хамлет отговаря: „Не, не. Те само се шегуват. Едно отравяне на шега. Абсолютно нищо осъдително“. (Действие III, сцена 2. Всички цитати от «Хамлет» са от превода на Валери Петров.)

Като се представя за ходеща невинност, Хамлет нарича пиесата иначе:

– «Мишеловката». Названието на драмата има преносен смисъл. В смисъл, че драмата е пренесена. Това е едно убийство, което е станало във Виена. Херцогът се казва Гонзаго, а жена му – Баптиста. Сега ще видите. Дяволска машинация, но какво от това? Вас, Ваше величество, и всички нас, които имаме чисти съвести, тя не ни засяга.

Казано е така смислено и толкова ясно, че бихме могли да спестим по-нататъшно обсъждане. И все пак, си струва да направим акцент върху «съвестта». Ясно е, че Хамлет се преструва, защото при Клавдий нещата със съвестта са твърде съмнителни. Съответно, чрез театъра ще се провери, колко е верен разказът на Призрака, който настоява за отмъщение. Оттук е и новото заглавие. «Режисурата» на принца е капан направо за плъха – за самия крал. В представата на Хамлет, театърът може да разобличава онези, чиято съвест е нечиста. Ако пък някой не си е слагал грях на душата, театърът няма с какво да го стряска. Тъкмо напротив: такъв зрител, съответно, драматург, режисьор, актьор ще търси въздействието, което тревожи, ще иска да се разкриват «дяволските машинации» и техните извършители!

...Вглеждаме се, обаче, в шедьовъра на Шекспир и разбираме, че на театъра разчитат и Полоний, Клавдий, Гертруда. Те се надяват, че пристигналите актьори ще помогнат на принца да се освободи от своята тъга и меланхолия. Не е случайно, че Хамлет предвижда онази

приповдигнатост, с която кралският велможа ще съобщи новината. И принцът като придворния съветник уж търси забавата: «...идат тези, които по занаят скъсяват времето на хората» – отклонява Хамлет опасенията на Полоний. А в същото време планира, как да смути съвестта на краля, а според поведението му да се увери дали духът не е бил «от ада пратен». Проверката доказва вината на престъпния му чичо.. Кралят прекъсва представлението: не се потвърждават безобидните му очаквания. Добавената сцена разкрива истината. Ето как е казано при Шекспир:

*Лукавият умее да приема
примамлив лик и може би използва
това, че съм нездрав и меланхолен –
а той е мощен тъкмо при такива, –
за да ме вкара в грях. Аз искам друг,
по-силен довод. Сцената! Със нея
ще впримча аз душата на злодея! (II, 2)*

...В своята студия «Мотиви на съвестта и властта в «Борис Годунов» на Пушкин и у Софокъл и Шекспир» поставих в съседство имена, които са раздалечени на колосални дистанции: по време, по исторически и литературни традиции. Отначало парадоксалната съпоставка буди възражения. Сиреч, властта и съвестта са «несъвместими», както геният и злодейството според «Моцарт и Салиери» на Пушкин. Наистина, при стремежа си да завоюват и запазят властта злодеите безсъвестно погазват законите и човечността. Но настава време да отговорят пред самите себе си. Да избягаш от «компанията» на собствената си личност е невъзможно. Следователно, терзанията на съвестта няма как да се избегнат. Когато след прекъснатото представление Клавдий остава сам, той оценява колко дълбоко е падението му:

*Грехът ми гние и смърди до Бога!
Най-първото проклятие господне
лежи отгоре му! Братоубийство! (III, 3)*

Кралят съзнава, че дори да се скриеш от правосъдието в суетата на всекидневието, съществува висша инстанция, от която няма как да избягаш:

*Тук долу, в този наш покварен свят,
нерядко позлатената ръка
на престъплението отклонява
вървежа на законите; и даже
се случва някога да се откупи
с парите от откраднатото. Горещо
е иначе. Извъртане там няма. (III, 3)*

На Хамлет (а неговите думи представят мислите на самия Шекспир) е необходим театър, който ни показва постъпките на хората, техните възжелания и илюзии «без украса». Или от сцената трябва да се разобличава лъжата и лицемерието. Затова принцът напътства столичните трагички да играят съдържано, но и без да са прекалено вяли. Само тогава театърът би изпълнил своята мисия: «Да държи огледало пред природата: да показва на добродетелта нейния истински лик, на порока – неговия образ без украса, и на всяко време от историята – неговия верен отпечатък». (III, 2)

А за какво служи театърът според Полоний, Гертруда и Клавдий? Когато височайшето семейство и техният министър възлагат на Розенкранц и Гилденстерн да надзирават Хамлет, покрай следенето и изясняването защо ходи така мрачен и потаен, им се иска да търсят развлечение за принца. Повиканите да шпионират опасния претендент за датския престол «приятели» решават, че актьорите са пристигнали съвсем навреме. Полоний веднага се съгласява и съобщава на венценолната двойка поканата да почетат представлението с присъствието си. Отзивчивостта на краля е красноречива:

*Ще го сторим
От все сърце. И радва ме това
по-ведро настроение на принца.
Вий, господа, изострайте все още
у него тази склонност към забави. (III, 1)*

«Склонност към забави» – това е квинтесенция за придворното предназначение на театъра. За официозните кръгове е важна повърхностната приповдигнатост, която трябва да подмени действителността, да замъгли представата за реалностите. Показателно

е как Полоний се начумерва на монолога, в който Първия актьор говори с патос за смъртта на Приам, за блудницата Фортуна, чието колело трябва да се запокити в преизподнята: «Много е дълго». Хамлет тутакси иронизира царедвореца, който по време на следването си в университета се е пробвал да актьорства:

«Ще го пратим на бръснаря заедно с брадата ти да ги поокастри и двете... Моля те, продължавай! На негова милост дай му шутовски танци или някоя солена шега, инак захърква». (II, 2)

В напътствията си към актьорите, Хамлет осъжда имитацията, с която грешат дори превъзнасяни актьори. Не бива да се загърбва мнението на познавачите в угода на невежествените пристрастия и това ни подсказва какви са пристрастията на Полоний и компания. За властниците са желани онези, които «безчовечно карикатурят всичко човешко».

Предвиждам възражението, че Клавдий е нечовешки вероломен и зловещ. Че такъв го е представил самият драматург и тогава ще излезе, че Шекспир си противоречи? Но да не избързваме със злостните забележки: та нали току що видяхме как убиецът и развратителят изпитва терзания? Понякога дори мимоходом изказани мисли или сентенции могат да смутят спокойствието му. Например, когато Полоний изпраща дъщеря си да подпитва Хамлет за тайната му с думите:

*Грешно е, но знаем,
че с кротък лик и действия набожни
ний често захаросваме отвънка
самия сатана.*

Кралят изрича настрани признанието, че такова поведение е присъщо и на самия него:

*Ах, точно тъй е!
Как шибнаха тез думи съвестта ми!
На блудницата сбръчканата буза
не е така далеч от красотата,
с която се покрива, както моите
деяния ужасни са далеч от
цветистата ми реч!.. О, тежко време! (III, 1)*

Щом този възможно най «отрицателен герой» изрича такива колебания и мъки, то вложените в устата на Хамлет предупреждения не уличават драматурга в противоречивост: с образа на Клавдий Шекспир не е «надиродил Ирода». Неговото «истинско лице» ни помага да проуедем логиката на властта, и да видим, как тя завлича човека в тресавището на престъпленията, от което никой не може да се измъкне!

* * *

Трябва да сме признателни на великия Шекспир за възможността ясно да открием двата противостоящи си възгледа за театъра. За неговото несъмнено застъпничество за високите образци на сценичното изкуство. И за също така категоричното опровергаване на имитациите, които са в услуга на властниците.

Тази избирателност е определена от Томас Ман в ранното му есе «Билзе и аз» (1906 г.): «Действителността обича да се обръщат към нея с вяли фрази; художествената точност на обозначението я докарва до ярост» (Ман, Т. Литературна есеистика, Т. I, С., 1978, с. 24.) Именно от ярост избухва Клавдий, когато прекъсва «Мишеловката». А още от дълбока древност теоретичите се стремят да обосноват в трактати и чрез силогистика своите «полониевски» пристрастия. Като Платон, който иска извинение от трагичите, но не смята да ги допуска в идеалната си държава. Плачливите и сърцераздирателни преживявания можели само да разколебят воините. Бива си го и Аристотел с неговата безспорна театрофобия. Звучи доста предизвикателно, но как иначе да наречем твърдението му, че сценичното представяне на трагедиите не бива да се смята за изкуство, а е популярно заради уменията на декораторите, и се обяснява със старанията на богатите атиняни-хореги, на които се възлага организирането на хора и актьорите. Въздействието на трагедиите било достатъчно и в пределите на текста, и даже характеристиките не са особено необходими. А при това, А. С. Пушкин не само настоява, че характеристиките са важни, но и че тяхното развитие е сигурен признак за високото изкуство. Именно тогава комедията става сходна с трагедията.

Разбира се, в своята проникновена правдивост театърът на Пушкин е близък на «Хамлетовия». Не са случайни думите му в писмо до Кюхелбекер: «Четейки Шекспир и Библията, светия дух понякога ми е по сърцето, но предпочитам Гьоте и Шекспир». Затуй няма да се учудваме, че той не приема схоластиката на Стагирит. Като пише за някакъв

французин на име Лавин, Александър Сергеевич не спестява сарказма си и казва, че той «се мята в старите мрежи на Аристотел». Уви, руският гений се превръща в заложник на полониевски вкусове щом разтърсващият му «Борис Годунов» получава разрешение за печат, ала цензурата забранява тя да бъде представяна от императорските театри

...

Както виждаме, нещата си съвпадат. А изборът по скалата «Хамлет – Полоний» доста ясно показва от какви интереси се диктуват функциите на древното изкуство. Затуй не трябва каквито и да било «емпирични» потвърждения в репертоарни протоколи и пак да сме сигурни, че в годините на сталинското управление за трагедиите на Шекспир е било трудно и да попаднат в афиша. Наистина, в Държавния еврейски театър (ГОСЕТ) Соломон Михоелс играе прочутия си Лир. Спектакълът вървял на идиш, но идвали да гледат това превъплъщение и зрители, за които езикът е бил напълно непознат. Явно, постановката и интерпретирането на останалия без корона владетел се числи към «театъра на Хамлет». Уви, «действителността» все пак «е докарана до ярост», и след лично нареждане от Сталин великият артист бива «ликвидиран» в Минск. Осъществен е сценарий, който силно напомня възложената на Розенкранц и Гилденстерн задача Хамлет да се докара в Англия, където опасният за самодържеца принц да бъде умъртвен.

...За примери с «полониевски театър» не трябва специално издирване. По-напред не бива да се забравя предприетата от Аристотел подмяна с изопачаването на смисла в «Едип тиранина»: неправомерно е човекът със «синя» кръв да се издига до пример за подражание. Съвсем в придворен дух Стагирит отбягва обсъждането на «Антигона». Сиреч, не е трагично, когато си се канил да извършиш убийство, пък сетне се отказваш. Но според Софокъл Креон оцелява тъй като се е скрил от гнева на своя син. Докато той спасява своя живот, за покрусения от смъртта на любимата Хемон не остава друго освен да проние самия себе си. Тоест, понеже няма как да се позове на Съдбата като на свръхестествена сила, пишман-теоретикът отклонява разговора под измислен претекст.

По-близо до наши дни са примерите с ницшеанското възвеличаване на престъпника. Ето с каква формула:

«Най-висшата нравственост е да се покориш на волята на боговете, дори когато те тласкат към престъпление». (Ницше, Фр. Раждането на трагедията и други съчинения. С. 1990, с. 110.)

Нарицателно е и фройдистското фалшифициране с привнесено

влечение към отцеубийство и кръвосмешение. Психоаналитикът съвсем тенденциозно премълчава факта, че в брака си с Йокаста Едип встъпва заради прищявка на случая. В предсказанието се е имало предвид прелюбодеяние с майка в общочовешки смисъл. Нали според нейната възраст овдовялата царица е «майка» на юначагата.

В днешно време всекидневно и непрекъснато сме подложени на «развлечения», всевъзможни шоу-формати ни предлагат «вяло» отношение към действителността.

А за да сме верни на високото предназначение на театъра, нужни са завещанията ни от Шекспир предупреждения!

60 ГОДИНИ ОРГАНИЗИРАН СПОРТ В МГУ „СВ. ИВАН РИЛСКИ“ - КРАТКА ИСТОРИЯ И НАСОКИ НА РАЗВИТИЕ

Йордан К. Иванов*

МГУ „Св. Иван Рилски“ е единствено по рода си инженерно-техническо висше училище, което е със стратегически принос за развитието на минерално-суровинния и енергиен отрасъл в Република България. Важна в структурата на ВУ е катедра „Физическо възпитание и спорт“, която функционира вече 60 години. Спортологичното развитие на катедрата и организираното спортно движение през този 60-годишен период са обект на настоящата статия. Акцент поставяме и върху съществената роля на катедрата и обществено-спортните организации за цялостното развитие на физическото възпитание и спорта в МГУ. Организираният спорт в МГУ се разглежда в исторически аспект, като се изброяват постигнатите успехи в системата на Академичния спорт.

Спортологичните аспекти на историческото познание включват две основни направления, около които е базирано настоящото изследване:

- знания за факти и събития от спортната дейност, за видни спортни личности, изявени студенти спортисти, треньори, обществени дейци и спомоществователи, които са оставили трайна следа в университета, както и за педагози, повлияли на възпитанието, миогледа и самочувствието на бивши и настоящи наши студенти;

- разглеждане в диалектически план на традициите, моделите, подходите и основните насоки за осигуряване и развитие на процеса по физическо възпитание и спорт.

Основен мотив за написването на този труд в юбилейната 60-та година на катедрата е да съхраним вярата, традицията и духовността в българските университети и да не допуснем, в продължаващия тежкия преход, студентите да закърнеят, физически или емоционално, без организиран спорт, вяра, патриотизъм и свобода на духа.

Младежите често задават един въпрос, на който не успяват лесно да намерят отговор: защо трябва да спортуваме? На помощ при търсенето на правилен отговор идват прелистваните овехтели страници на спортната

---

* проф. д-р, катедра „Физическо възпитание и спорт“ при МГУ „Св. Иван Рилски“

литература и хроника. Те ни разкриват истината, че физическото възпитание и спортът не се отъждествяват само с класиране, точки и медали, а и със съревнование на духа, преоткриване на собствения си потенциал, философия за изграждане на здравословен начин на живот, култура и правила за комуникация. Чрез развиването и усъвършенстването на системата на физическото възпитание и спорта сред студентската младеж се съхранява основният приоритет, а именно: организиранят спорт е основно средство за задоволяване на социални потребности, което пряко засяга здравето, физическата дееспособност, възпитанието и образованието на студентите.

Нека да започнем историческия преглед с **най-значимите спортни завоевания и успехи през периода 1956-2016 г.:**

Близо 20 преподаватели – треньори, майстори и заслужили майстори на спорта - са предавали своя спортно-педагогически опит и познания в катедрата и обществените спортни организации от зараждането на спорта в МГУ през далечната 1956 г. до настоящия момент. Те са спомогнали за изграждането както на студенти-спортисти - републикански, балкански, европейски и световни шампиони - така и на представителни отбори на университета в традиционно силните спортове за нашия инженерно-технически университет.

Най-значимите и изявени **индивидуални спортисти**, с които се гордеем и до днес, са:

- з.м.с. инж. Тодор Попов и з.м.с. инж. Мария Велчева - световни и републикански шампиони и рекордьори по парашутизъм;

- изключителна гордост за нас са и студентите на МГУ, които са подготвяни под вещото ръководство на ст. пр. Михаил Бъчваров 1966 – 1980 г. в областта на спринта, препятствията и средните бягания: инж. М. Харизанов - вице-европейски шампион на 400 м, м.с. инж. Петър Кятовски - балкански шампион на 800 м и на 1500 м гладко бягане, инж. Й. Калчев – балкански шампион на 1500 м гладко бягане, инж. Г. Цветков – балкански шампион на 4x100 м и др.

- през периода 1981-1985 г. с най-голям принос за утвърждаване на спортния авторитет на нашето висше училище са братята инж. Христо Етрополски и инж. Васил Етрополски. Те са призьори и медалисти от Олимпиади и световни първенства, като Васил Етрополски успява да спечели големия шлем.

Не по-малко значими са и постиженията на нашия университет в **груповите спортове**:

- МГУ винаги е имал добри традиции и се е представял с женски отбори по *аеробна и художествена гимнастика* в студентските шампионати. Тази традиция бе затвърдена и от участието на нашите отбори с участието на Ина Ананиева, която се класира на I място на обръч и на III място в многобоя на републиканско студентско първенство по художествена гимнастика през 1997 г.

- *Баскетболните ни отбори* също са едни от най-силните сред ВУ в страната. През 1962 и 1970 г. мъжкият баскетболен отбор се състезава с успех в „А“ републиканска група.

- През 2009 г. за първи път в най-новата история на спорта и баскетбола в МГУ се селектира *женски отбор по баскетбол* към Баскетболен клуб "Академик - МГУ", който участва в „А“ баскетболна група. През 2012 г. се провежда първият Държавен шампионат по баскетбол 3x3 за студенти, на който нашите момичета стават държавни шампиони за студенти по *стрийтбоул*, като получават и правото да участват в първите Световни студентски игри в град Крагуевац, Република Сърбия.

- Представителните отбори по *хокей на трева* и *хокей в зала* са извоювали своята спортна слава като държавни вице-шампиони и шампиони. През 2015 г. на Националния университетски шампионат в курортен комплекс Камчия те заемат първо място, като на финала побеждават отбора на Национална спортна академия.

- През периода от 1966 до 1980 г. отборите по *хандбал* и *волейбол* вземат активно участие в градските и националните турнири, класирт се на призови места и печелят медали.

- Отборът по *тенис на маса* също се изявява, като печели отборните градски шампионати през 2010 г. и през 2011 г. и заема III място на Държавното студентско първенство в Пловдив през 2011 г.

- *Футболът* е един от традиционно силните и масово практикувани спортове и е със значим принос за издигане имиджа и спортната слава в нашия университет. Първият футболен отбор се селектира през 1958 г. и участва в първенствата на софийските висши училища. През периода до 1983 г. отборът печели пет пъти първенството на гр. София. Треньори са били ст. пр. Ст. Кратунков и ст. пр. Б. Попов. От 1988 г. досега отборът се ръководи от проф. д-р Йордан Иванов и 15 пъти печели градското първенство по футбол. В най-новата история отборът завоюва и званието вице-държавен шампион за студенти през 1992, 2010, 2012, 2013 и 2016 г.

Заемал е призови места и е медалист от Националните универсиади през 1986, 1989 и 2006 г.

- Отборът по *футзал* също завоюва големи успехи, спечелвайки 5 пъти купата „Осми декември“, което е единственото състезание по футзал с ранг на шампионат за студенти. Международните постижения на нашите студенти, трениращи футзал, също са значими. Младежите извоюват победи в открития международен турнир в Москва през 1990 г. В Холандия през 1992 г. заемат VI място на голям международен турнир, в който участват 52 тима от цяла Европа.

- Отборът по *мини футбол* на МГУ убедително спечели балканските титли през 1995 и 1996 г. в Белград на състезанията между сродни университети.

Откроявайки тази редица от великолепни постижения на наши възпитаници, следва да обърнем внимание на ключовото значение на спортната база за увенчаването с успех на спортните им стремежи и усилия. **Спортната база е фактор за развитие на физическото възпитание и спорта.** Ето през какви етапи преминава подобряването на базата през дългия 60-годишен период на подем на спортната дейност на МГУ:

За провеждането на учебния процес, в началото университетът е разполагал всичко на всичко с три асфалтови площадки, една маломерна спортна зала и две съблекални.

През най-новата история - от 2000 г. досега - извършваме целенасочена, стратегическа дейност в посока обновяване и разширяване на наличната база. Работим по проекти и използваме възможностите на публично-частното партньорство. В резултат успяхме да изградим и осъвременим студентската спортна база на територията нашето висше училище. Спортният комплекс „Св. Иван Рилски“ разполага с:

- терени за футбол, включващи специализираното разнообразие (5/5, 7/7, 9/9), с настилка, лицензирана от ФИФА;

- модернизирана и оборудвана зала за тенис на маса;

- тенис комплекс с шест тенис корта под балон;

- три игрища за плажен волейбол и плажен тенис;

- многофункционална тренировъчна зала „М. Бъчваров“, която е основно ремонтирана и оборудвана.

Комплексът се допълва и от:

- реновирани съблекални и сервизни помещения;

- възстановителен център;
- мини фитнес;
- кабинет по физиотерапия;
- методични кабинети;
- конферентна зала.

Изградената система за сигурност чрез видеоконтрол, 240 паркоместа и поддържаните зелени зони за активен отдих са важни условия, които допринасят за високото ниво на образователния, състезателния и развлекателния процес.

Най-новата инициатива за издигане качеството на спортната база и, в резултат, на нивото на образователния продукт, предлаган от МГУ, е проектът за изграждане и модернизирание на многофункционална спортна зала към СК „Св. Иван Рилски“ с предмет на дейност фитнес, аеробна гимнастика, интегрална йога, модерни и народни танци и бойни изкуства. Проектът е приет и утвърден от Министерството на младежта и спорта и стартира на 25 септември 2016 г.

Нека сега да покрием второто направление на историческото познание: това за развитието на традиции, модели, методи и насоки за осигуряване на процеса по физическо възпитание и спорт.

Поява и развитие на катедра „Физическо възпитание и спорт“, като хуманитарно общообразователно звено.

Първото наименование на звеното е катедра „Физкултура“. Тя функционира като самостоятелно звено в структурата на МГИ (в последствие ВМГИ и МГУ) от 1956 г. Неин основател и пръв ръководител е ст. пр. Стефан Кратунков, който я ръководи от 1956 до 1988 г. Между останалите основатели в този начален период на нейното историческо развитие са: ст. пр. Георги Кабуров, ст. пр. инж. Борис Попов, ст. пр. Васил Кръстев, ст. пр. Васил Колчев и ст. пр. Михаил Бъчваров. След 1988 г. ръководители на катедрата са:

- ст. пр. Павлина Стоименова (1988-1989 г.)
- ст. пр. Митка Стайкова (1990-1993 г.)
- ст. пр. Стефан Филипов (1993-2007 г.)
- ст. пр. Евгени Йорданов (2007-2008 г.)
- проф. д-р Йордан Иванов (от 2008 г.).

През периода 1956-1986 г. катедрата е част от структурата на Минно-технологичния факултет (МТФ), а след създаването на Минно-електромеханичния факултет (МЕМФ) през 1986 г., тя преминава в

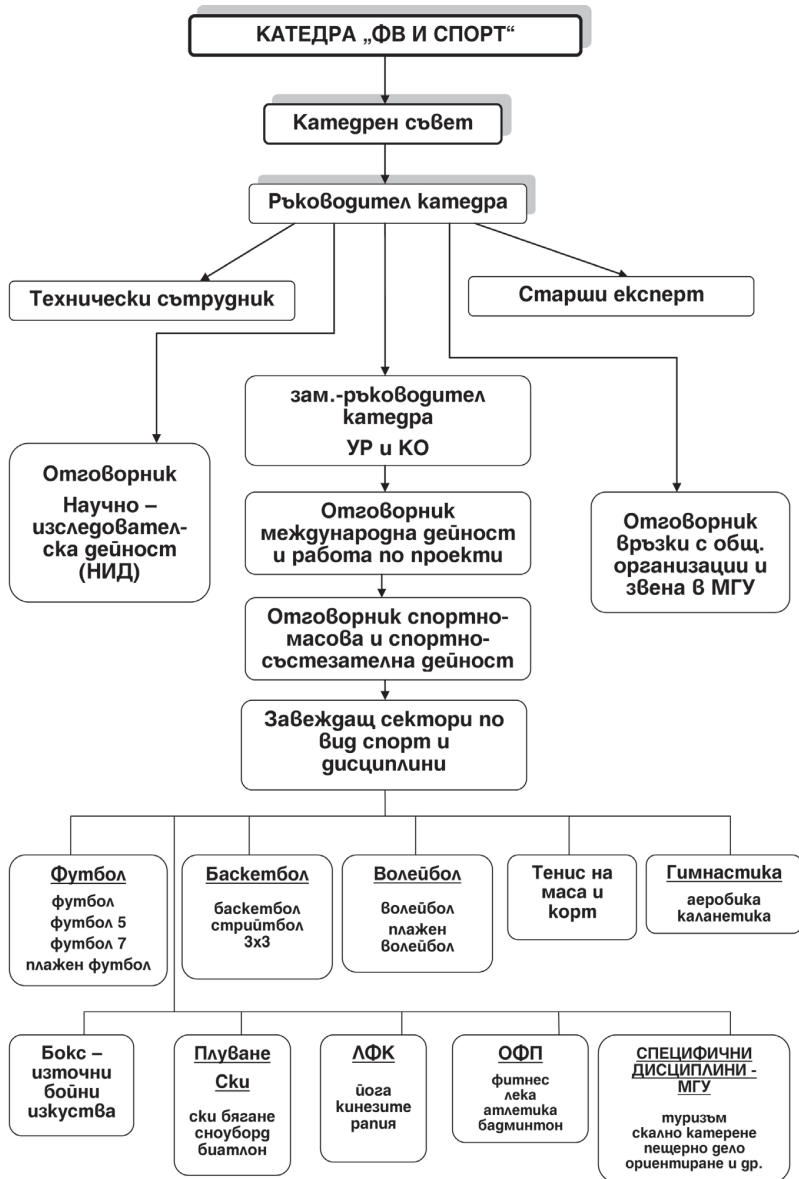
неговата структура. На 19 декември 2000 г. академичният съвет на МГУ „Св. Иван Рилски“ взема решение за създаването на ново основно звено в университета - Хуманитарният департамент - в чиято структура влиза и катедра „Физическо възпитание и спорт“.

В своето **организационно-структурно развитие** катедрата преминава през няколко етапа:

- Първи етап: В самото начало след създаването си, тя организира и реализира както своята учебна, така и тренировъчна и спортно-състезателна дейност. Преподавателите са в съвсем малък, но енергичен и креативен състав. Водят по няколко дисциплини и отговарят за няколко спорта във вътрешните турнири и на национално ниво. Учебните програми се разработват на принципа на изграждане на двигателни качества чрез уроци като основна организационна форма по общо физическа подготовка (ОФП). Организацията на процеса се реализира чрез административни групи. Седмичният хорариум е от по две занятия, или четири часа, от I до IV курс.

- Втори етап - 1986-2006 г.: След 1986 г. преподавателският състав се разраства. За първи път се назначава технически сътрудник, който да отговаря за организационно-административната дейност. През този етап се оптимизират и актуализират учебните програми и се диференцират съобразно конкретните задачи на урока. Учебните групи имат сборен характер. След 1990 г. те се сформират чрез задължително избираемата форма на обучение и започват да се провеждат под формата на спортни полудни. Възраждат се и профилираните групи и групите по спортно усъвършенстване (представителните отбори по футбол, баскетбол, хандбал, волейбол и др.). Характерно за етапа е изключително успешното организиране и провеждане през месец септември на всяка академична година на триседмично изнесено обучение под формата на учебно-спортни лагери и учебни практики със спортно и езиково обучение в базите на Академика в с. Равда, Бургаско.

- Третият етап е от 2007 г. насам. Това е сложен период на утвърждаване и надграждане. Той е обусловен от съвременните тенденции и политико-икономическите условия след приемането на България в ЕС. Оптимизирана е и приета нова структура на катедрата със структурно-функционални връзки, илюстрирани на фиг. 1.

Фиг. 1. Структура и функционални връзки на катедрата „Физическо възпитание и спорт“ (актуализирана схема)

Разработват се и се приемат правила за учебната дейност на катедрата и секторите по вид спорт.

Учебната програма се обогатява с нови функционални спортове, съобразени със спецификата на нашия университет и с професиограмата на специалностите и интересите на студентите (футбол 5 – футзал, футбол 7, стрийтбол, плажен волейбол, туризъм, скално катерене, бойни изкуства, хокей на трева и в зала, интегрална йога и др.). От 2003 г. се редуцира задължителният минимален хорариум, както следва: от 240 ч. на 120 ч. за I и II курс и 120 ч. факултативно за III и IV курс в ОКС „Бакалавър” и 60 ч. за ОКС „Магистър”. Въвежда се оценка по предмета и даването на академични кредити. Това логично води до качествено изменение на часовете и активното участие на студентите. Колективът ни успява да превърне катедрата от чисто практическа в **академична** с нейни присъщи прерогативи, като напр. предлагане на свои членове и ръководители за избор в колективните ръководни органи на университета.

Научно-изследователската и приложна дейност са други елементи, които разширяват рамката на качествените промени в академичния характер на катедра „Физическо възпитание и спорт”.

Ето някои от проявите на *научно-изследователската* дейност:

- Катедрата всячески стимулира и безрезервно подпомага индивидуални и групови експертни инициативи, насочени както към участие във вътрешни, национални и международни форуми, така и към кандидатстване за конкурси по различни програми и проекти.

- Кариерното и академичното развитие на преподавателите се проявява в участието им в обучение по докторски програми, професионални квалификации, треньорски школи, езикови курсове и др.

- Имаме предложена, обсъдена и приета план-програма за развитие на академичния състав на катедрата за два периода: 2012-2016г. и 2016-2020г.

- Система за атестация на преподавателите по физическо възпитание и спорт е съобразена със спецификата на катедрата и висшето училище и периодично се актуализира.

- През 2001 г. разработваме, изследваме и научно обосноваваме ефекта от използването на нова организационно-методична форма за обучение и усъвършенстване на процеса по физическо възпитание в направление „Спорт по избор – футбол“. През 2004 г. ст. пр. Йордан

Иванов успешно защитава и първия докторат за нуждите на катедрата на тема „Ефективност на пирамидално-състезателния метод в часовете по физическо възпитание (спорт по избор – футбол) в условията на висшите училища“ с научен ръководител проф. д.п.н. Михаил Бъчваров.

- През периода 2009-2012 г. на Спортния комплекс „Св. Иван Рилски“ се провежда научно-изследователски експеримент и национално проучване, чрез които ст. пр. Ваня Цолова защитава докторска дисертация на тема „Модел за усъвършенстване на физическото възпитание във висшите училища“ с научен ръководител проф. д-р Йордан Иванов.

- От май 2016 г. пр. Иванка Ставрева е зачислена към катедра „Теория и методика на физическото възпитание“ при ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ за разработване и защита на докторска дисертация на тема „Професионално-приложна ефективност на физическото възпитание и спорта в МГУ „Св. Иван Рилски“, с научен ръководител проф. д-р Йордан Иванов и научен консултант проф. д-р Л. Петров.

Научно-приложният характер на дейността на преподавателите в катедра „Физическо възпитание и спорт“ намира проявление в:

- значителния брой издадени публикации, свързани с физическото възпитание и спорта във висшите училища (общо 37);
- сериозния брой издадени публикации, свързани със спортното усъвършенстване и спортно-състезателната дейност (общо 25);
- 15 специализирани труда, които са разработки за социално значимата роля и функция на физическото възпитание и спорта;
- 12 на брой монографии, учебници и методически ръководства, които обезпечават цялостното развитие на физическото възпитание и спорта не само в нашия университет, а и в национален мащаб;
- разработване на теоретико-образователен лекционен курс „Спортология и интелект“, който се провежда от 2004 г. с групи студенти, освободени от практически занятия;
- издадения през 2006 г. монографичен труд „Образователната компонента в процес по физическо възпитание във висшите училища“, в който ние споделяме нашия теоретико-практически опит и познания за реализирането на образователната компонента, под различни форми, в основния процес по физическо възпитание и спорт в неспециализираните

ВУ;

• разработения специализиран лекционен курс с определени модули по приложна физическа и психо-физическа подготовка за оцеляване в екстремални ситуации, насочен основно и включен в учебните програми на някои приоритетни и рискови специалности като „Подземно разработване на полезни изкопаеми“, „Открито разработване на полезни изкопаеми“, „Подземно строителство“, „Газова, горивна и пречиствателна техника и технологии“. В тази връзка на 18 ноември 2016 г. катедрата организира и проведе и Национална научна конференция по случай 60 години от основаването на катедра „Физическо възпитание и спорт“ и организирано спортно движение в МГУ и 80 години от рождението на проф. Михаил Бъчваров, д.н. Темата на конференцията бе е „Адаптация на ФВ и спорта на студентите към изискванията на съвременното общество и бъдещата им професионална дейност“. Представените 18 доклада са публикувани в едноименен сборник.

*Избрани моменти от официалното откриване на Юбилейната научна конференция по случай **60 години** от основаването на катедра "Физическо възпитание и спорт" и организирано спортно движение в МГУ и **80 години** от рождението на проф. Михаил Бъчваров, д.н.*

В заключение ще добавя информация и анализ на действащи модели на структурно-функционалните връзки на катедра ФВС и Университетски спортен клуб-МГУ:

Обществени спортни организации – учредяване, структура и дейности

Клубната организация на университетския спорт има своите традиции още от времето на създаването на университетите на стария континент. На фона на някои университети с вековна история, нашето висше училище е сравнително младо, но академичното ръководство отдавна е осъзнало необходимостта от учредяване и припознаване на този вид обществено-демократични и доброволни формирования. Основна заслуга за насърчаването и подпомагането на тези спортно-обществени процеси имат Ректорите – проф. Данаил Данаилов, проф. Димо Йорданов, проф. Иван Милев и проф. Любен Тотев.

Ето накратко *историята на учредяването на обществените спортни организации* в МГУ:

- Първите обществени структури датират от преди 5 десетилетия - от 1966 г. Тогава се създава *Висш съюз за физкултура и спорт (ВСФС) „Академик“* при ВМГИ. За негов пръв председател за периода от 1966 до 1975 г. е избран ст. пр. Михаил Бъчваров. Той преподава 15 години в катедра „Физическо възпитание и спорт“ и е с изключителен принос за цялостното развитие на физическото възпитание в Минно-геоложкия университет. Тук прави и първите си лабораторни изследвания за докторската си дисертация. По-късно проф. Бъчваров е избран и за най-добър преподавател и треньор на 50-летието.

- От 1975 г. до 1986 г. ВСФС „Академик“ при ВМГИ се преименува на *Студентски физкултурен съюз (СФС) „Академик“* с председател доц. инж. Димитър Стоянов.

- По-късно, на 8 юни 1999 г., група студенти и спортни деятели учредяват нов *университетски спортен клуб* с наименованието „Академик“, водени от осъзнатото обществено чувство. Събитието се е състояло в читалнята на петия етаж в култовото общежитие „Блок №1“. 23-ма учредители присъстват на събранието, организирано от Слави Пачалов – председател на Студентския съвет при МГУ. За председател на Университетски спортен клуб „Академик“ с пълно единодушие е избран ст. пр. Стефан Филипов – тогава ръководител на катедра „Физическо възпитание и спорт“. Приет е Устав на клуба и е избран Управителен съвет от седем човека.

- Междувременно, две разновидности на хоккей - един млад за България спорт - се утвърждават и бързо намират привърженици сред студентската младеж на МГУ. През 2002 г. практикуващите хоккей на трева и хоккей в зала учредяват и регистрират свой „*Хокей-клуб МГУ*“. Първи Президент на клуба е ст. пр. Стефан Филипов. През 2006 г. за Президент на клуба е избран ст. пр. Евгени Йорданов. Актуализира се и съставът на Управителния съвет.

- Новите обстоятелства, членството в АУС „Академик“ и възможността за работа по проекти налагат рестарт на модела за доброволно сдружение и актуализиране на кадровия потенциал. На 12 декември 2005 г., по ЗЮЛНЦ, се учредява и регистрира *Университетски спортен клуб – МГУ „Св. Иван Рилски“*. Той се явява първоприемник на УСК „Академик“. За председател на Управителния съвет единодушно е

избран деканът на МТФ, доц. д-р инж. Любен Тотев. В състава на УС влизат авторитетни преподаватели като доц. Вили Лилков, доц. Валентин Велев и др.

• В най-новата история на организираното спортно движение в нашето висше училище трябва да отбележим и учредяването през 2009 г. и функционирането и до днес на *Баскетболен клуб „Академик-МГУ“*. За пръв председател на УС е избран тогавашният Ректор, проф. д-р инж. Иван Милев. През 2012 г. УС избира за председател проф. д-р Вили Лилков - бивш баскетболист и обществен деятел в областта на академичния спорт.

По отношение на *структурата на УСК – МГУ „Св. Иван Рилски“* ще открийм следните важни моменти:

В духа на вече наложили се спортни традиции, бе пререгистриран и приет структурно-функционален модел на УСК-МГУ. Той следва англо-саксонския модел на управление - виж фиг. 2:

Фиг. 2. Управленско-организационна структура на Университетски спортен клуб – МГУ „Св. Иван Рилски“

Избрано е и ново ръководство. През м. юни 2014 г. в зала „Геотехмин“, Общото събрание избира единодушно д-р инж. Иван Митев за председател на УС, а за почетен председател на УС - проф. д-р инж. Любен Тотев, Ректор на университета. В Управителния съвет, своя принос към университетския спорт реализират и проф. Васил Ангелов, проф. Валентин Велев, проф. Йордан Иванов, гл. ас. Л. Георгиев, маг. инж. Младен Иванов и Румен Джабарски - президент на фирма РД "Спорт".

Накрая, ще акцентираме и върху *основните дейности на обществените спортни организации* в МГУ „Св. Иван Рилски“:

Обществените структури във висшето ни училище са пълноправни членове на националните спортни федерации и асоциации. Те имат важно социално, професионално, представително и материално-техническо значение за оптималното функциониране на цялата система на физическото възпитание и спорта в нашия университет. Някои от приоритетните им дейности са следните:

1. Разработват, приемат и обезпечават вътрешния, националния и международен спортен календар, съгласуван с АУС „Академик“.

2. Разработват и реализират проекти за подпомагане и развитие на физическото възпитание и спорта чрез Министерство на младежта и спорта – БСТ; Столичен общински съвет – Постоянна комисия за децата, младежта, спорта и туризма, район "Студентски" и др.

3. Разработват и приемат система за стимулиране на спортно-състезателни дейности и статут на студента-спортист.

4. Координират своята дейност и взаимодействат със спортните настоятели, с бизнес партньори и с академичното ръководство с цел студентският спорт да се превърне в част от стратегията за развитие на университета.

5. Подпомагат учебния процес чрез развиване на спортове без необходимата учебна натовареност, напр. народни танци, модерни танци, йога, скално катерене, канадска борба, шах, източни бойни изкуства.

6. Организируют възможности за ползване на спортната база чрез методическа насоченост в свободното време на студентите.

7. Разработват и утвърждават план-програми за развитие на спортовете чрез изграждането на секции и развитието на доброволчеството.

8. Подпомагат развитието и модернизацията на спортната база

чрез договори за съвместна дейност и сътрудничество с публични партньори от бизнеса, за организиране на спортни събития и за предлагане на спортни услуги.

9. УСК - МГУ организира кампании, включва се с благотворителност и подпомага студенти спортисти, преподаватели и ветерани с нисък социален статус, онкологични заболявания и инвалиди.

10. УСК - МГУ организира и провежда ежегодно бал на спортиста, годишнини на спортната дейност, юбилеи, спортни празници, спартакиади и др.

Литература

1. Иванов, Й. 55 години спорт – спортологични аспекти, традиции и иновации, С, 2012.
2. Бъчваров, М. Спортология и спортологичен анализ, С, 2005.
3. Бъчваров, М., Й. Иванов, Б. Цонев. Спортология на образователната компонента на физическото възпитание. Спорт и наука, бр. 5-6, 2005.
4. Бъчваров, М., Б. Цолов, Й. Иванов. Спортологични потребности на българското общество. Спорт и наука, бр. 1, 2005.
5. Иванов, Ив. Физическо възпитание във ВУЗ., С, 2000.
6. Иванов, Й., М. Бъчваров, Б. Цолов. Пирамидално–състезателният метод като подход за по-висока ефективност на часовете по физическо възпитание в условията на висшите училища. Спорт и наука, бр. 3, 2002.
7. Иванов, Й. Образователната компонента в процеса по физическо възпитание във висшите училища, изд. БИНС, 2006.
8. Иванов, Й., Б. Цолов. Теоретико–образователният курс като фактор за повишаване спортологичните потребности на студентите, Годишник на МГУ „Св. Иван Рилски“, Свитък IV: Хуманитарни и стопански науки, том 52, С, 2009.
9. Иванов, Й., В. Цолова. Състояние на физическото възпитание и спорта във висшите училища в Република България. – Спорт и наука, бр. 3, 2001.
10. Иванов, Й., Университетските спортни клубове – структура, дейност и модели за работа, Годишник на МГУ „Св. Иван Рилски“, Свитък IV: Хуманитарни и стопански науки, том 54, С, 2012.

60 YEARS OF ORGANIZED SPORT AT THE UNIVERSITY OF MINING AND GEOLOGY "ST. IVAN RILSKI" - A BRIEF HISTORICAL OUTLINE

/Summary/

Jordan Ivanov

The article chronologically reveals events in the sportological development of the Department of Physical Education and Sports at the University of Mining and Geology "St. Ivan Rilski" and the organized sports movement in a 60-year period since it was founded. A list of successes achieved within the system of Academic Sport is given. Attention is paid to the modernising of the sports facilities. Special emphasis is put on the significant role of the department for the overall development of physical education and sports at the University. The working models of the structural and functional links of the department and the University Sports Club are presented.

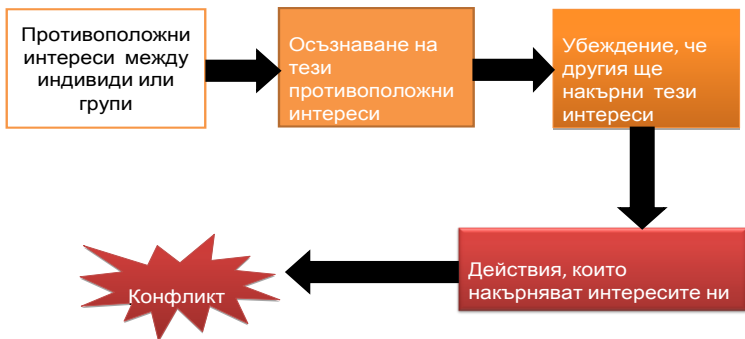
IV. ГОСТ

РАЗРЕШАВАНЕ НА КОНФЛИКТИ ЧРЕЗ МЕДИАЦИЯ

Юлия Касабова*

В ежедневието си ние постоянно ставаме свидетели или участваме в конфликти. Тези конфликти са на различни нива: междуличностни, междугрупови, между различни общности, международни и др.

Същността на конфликта се състои в неразбирателство, противоречие между двама или повече хора. Ключовите елементи на конфликта включват:

Конфликтите се предизвикват най-често от:

- Различия в целите, които се надяваме да постигнем
- Идеологии
- Различия в разбирането на ролите

---

* главен експерт в АУЕР (Агенция за устойчиво енергийно развитие)

- Припокриващи се роли
- Терен или територия
- Липса на информация
- Отричане
- Необходимост от контрол
- Липса на умения за комуникация
- Личностни особености
- Недостатъчни ресурси
- Процедури
- Ограничения във времето
- Егоизъм
- Лоши намерения
- Ценности
- И, разбира се, погрешни възприятия

Конфликтите често пъти се предизвикват от повече от една причина. Съществуват множество сложни и припокриващи се причини.

Различни са пътищата и методите за разрешаване на конфликти, но аз съм избрала да разгледам използването на медиацията. В България това е все още малко познат и използван начин за справяне с конфликтни ситуации. Поради тази причина бих искала да изясня този метод за разрешаване на конфликти.

Медиацията е способ за доброволно разрешаване на спорове, при който страните се подпомагат от трето, неутрално и безпристрастно лице - медиатор, за постигане на взаимно приемливо споразумение.

Целите на медиацията са:

- Да възстанови и улесни комуникацията между страните
- Да улесни страните при намирането на взаимноизгодни решения
- Да стимулира страните да поемат отговорност

Видовете медиация са разделени според следните критерии:

- Според вида на спора, който може да бъде:
  - Граждански
  - Търговски
  - Трудов
  - Семейен
  - Административен спор, свързан с права на потребители
  - Друг спор между физически и/или юридически лица
- Според прилаганата техника

- Фасилитираща медиация - при този вид медиация медиаторът има активна роля и контролира процеса като предлага на страните подходящата методика за разрешаване на проблема. Медиаторът получава от страните информация, която позволява да се идентифицират техните интереси в хода на спора. «Фасилитиращият» медиатор не коментира силните или слабите страни на участниците в спора, нито предлага решения.

- Оценъчна медиация - «Оценяващият» медиатор участва в процедурата като предоставя експертно мнение и оценка относно предимствата и недостатъците на позициите на страните. Той/тя целенасочено контролира процеса и предлага решения. Основен похват при този вид медиация е активното използване на отделни срещи.

- Трансформираща медиация - този вид медиация се основава на принципа, че всеки конфликт потиска страните и ги кара да се чувстват слаби и уязвими. Ролята на «трансформацията» медиатор е да се опита да въздейства върху конфликта на страните като им помага да възприемат и оценят гледната точка на другата страна и ги насърчава да се справят със спора си. Медиаторът наблюдава комуникацията на страните и по-скоро ги подпомага да коментират важните въпроси, отколкото да им предлага възможни решения.

Принципите на медиация са:

- Доброволност - процедурата започва и продължава само, докато двете страни са съгласни. Всяка от страните е свободна да се оттегли, когато пожелае. Равнопоставеност -Страните имат равни възможности за участие в процедурата по медиация.

- Неутралност - Медиаторът трябва да гарантира еднакво отношение към страните по спора като се абстрахира от личните си пристрастия.

- Безпристрастност - Медиаторът не проявява пристрастие и не налага решение по спора.

- Поверителност - Разискванията във връзка със спора са поверителни. Участниците в процедурата по медиация са длъжни да пазят в тайна всички обстоятелства, факти и документи, които са им станали известни в хода на процедурата.

Към разрешаване на спорове чрез медиация е подходящо да се пристъпи когато:

- Отношенията са важни или просто се налага да се поддържат под някаква форма (заради общо дете, общ бизнес или други отношения, общ имот).

- Искате бързо решение.

- Искате да се запази поверителност за всичко случващо се.

Особено подходяща е, когато имате основания да смятате, че с медиацията бихте могли да получите повече, отколкото с други методи, например съд (например повече пари, повече време с детето си, по-бърза реална компенсация, вместо непредвидима като стойност или несигурна такава).

За да започне процедурата и да се проведе среща, е необходимо другата страна също да е съгласна да участва. В случай че другата страна не е информирана, медиаторът може да се свърже с нея и да я покани на медиация. В този случай е достатъчно да се попълни заявление за медиация, с което заявявате желанието да се разреши спора с медиация. Това дава необходимото основание медиаторът да се свърже с другата страна, за да я информира за предложението за разрешаване на съществуващия спорен въпрос с медиация, и да ѝ обясни възможностите, които ще получи в процедурата.

Медиацията на практика представлява разговор, откровен и целенасочен по спорните въпроси, които искате да решите, насочван от опитен независим преговарящ (медиатор) така, че да върви в посока към решение, което и Вие, и другият човек, с когото имате различия, ще сметнете за приемливо.

Какво получавате Вие в медиацията? - В медиацията получавате лично за себе си 5 неща, които рядко могат да се осигурят накуп по друг начин:

- Възможност **да се изкажете спокойно**, така, че другият да ви чуе и да разбере гледната ви точка по напълно различен начин – с опитния „превод“ на медиатора,

- Възможност **да чуете и разберете** по напълно нов начин другия, и особено какви са реалните му стремежи и какво е важно за него, така, че да сте наясно кое ще създаде основа на стабилно споразумение,

- Възможност да намерите общи приоритети и **да получите най-важното за Вас** – вероятно и за двамата е приоритет да излезете максимално бързо от неприятната ситуация и да вземете максимално много от това, което ви е най-важно – медиаторът помага именно всеки

да си избистри приоритетите и да си осигури възможност да получи това, което му е най-важно,

- **Целенасочен и откровен разговор** – точно по темите, които сте задали и искате да обсъдите, и същевременно достатъчно откровен, така, че да излязат въпроси, които са ви глождили дълго, и напират да бъдат повдигнати; именно тези дълго скривани въпроси се оказват ключ към решението, защото съдържат информацията какво е най-важното за нас,

- **Ясно и честно споразумение** – такова, което отговаря на критериите на двамата за справедливост. Медиаторът има опит в това да помогне да се намерят много ясни критерии за справедливо решение – така, че и двамата да приемете, че договореното отговаря на чувството Ви за справедливост, на обективната практика при подобни случаи и на Вашите приоритети – така, че да получите това, на които най-много държите в дадената ситуация.

Въпреки честото очакване, че медиаторите имат функцията да дадат една справедлива трета гледна точка към проблема, те имат много по-важна роля – да Ви дадат възможност да разберете кои наистина са движещите мотиви на човека, с когото имате спор и да намерите много варианти да изпълните вашите приоритети и неговите – така, че и другият да е мотивиран да приеме споразумението.

Медиаторът е там, за да улесни разговора между вас и да го насочи така, че да имате възможност да получите каквото желаете. Той е опитен преговарящ, който обаче е независим. Без да взема страна, медиаторът ще Ви зададе такива въпроси, каквито вероятно не сте си задавали, и които ще Ви насочат директно към проблема и към скритите възможности в ситуацията. Медиаторът просто Ви показва сляпо петно – Вашето и на другия в ситуацията. Помага Ви да измислите и прецените множество варианти, които до този момент на се били обсъждани, или дори обмисляни. Освен това помага да се чувствате комфортно, като успокоява напрежението, което нормално се натрупва при развилото се разногласие.

Медиаторът няма да ви дава съвети, мнения, или собствената си оценка за това кой какво трябва да получи. Това му е забранено по закон.

Медиаторът задава обаче тона, насоката на разговора, въпроси и често се намесва, за да обърне вниманието Ви върху нови аспекти на ситуацията – като да Ви даде голямо увеличително стъкло, с което много

по-ясно да видите истинските стремежи на другия, своите приоритети и неподозирани досега варианти за решение.

Накратко – опитният медиатор ще ви помогне да видите и изведете решението, което ви устройва, като вземете предвид какво е най-важно за вас и за другия човек, с когото уреждате отношенията си.

Споразумението, което се постига в резултат от медиацията е такова, каквото договорите да бъде. Това означава, че всеки от вас трябва да смята, че в него са отразени най-важните му приоритети. Ако не можете да имате всичко, кое е най-важното, което трябва да получите? Именно то ще залегне в споразумението. Същото важи и за другия. Ако никой от важните приоритети на всеки от вас не е залегнал в споразумението, то просто няма да се спазва. Затова медиаторът ще Ви помогне да видите кой на какво държи много и да намерите начини всеки да получи най-основното за него. Разбира се, в рамките на това, което е реалистично, и което и двамата смятате за приемливо и справедливо.

Медиаторът няма да Ви каже каква е неговата гледна точка за справедливо, защото няма право да го направи, и защото би иззел решението от ръцете Ви. Но ще Ви помогне да се разберете за ясни критерии за справедливост - да съчетаете Вашето лично усещане за справедливост с добрите практики за подобни случаи. Ще Ви помогне и да изясните какви са рамките за договаряне - какви са най-добрите и най-лошите параметри на изхода от ситуацията. Винаги можете да привлечете и експерт, който да даде професионално становище (имотна оценка, счетоводна или икономическа експертиза, психологическо становище), както и адвокат, който да ви помогне да прецените доколко договаряното отговаря на законовите Ви права и очакванията за това какво би постановил съдът.

Като краен резултат, споразумението винаги е такова, каквото Вие договорите. Медиаторът ще Ви помага стъпка по стъпка за всяка уговорка - кой какъв точно ангажимент поема, кога и как ще го изпълни, и какво ще направи другия в замяна.

Споразумението обвързва страните за това, за което са се договорили в него. Формата може да бъде устна, писмена и писмена с нотариална заверка на подписите на страните по спора.

Споразумението, постигнато в медиация в почти всички случаи се изпълнява доброволно, защото отговаря на основните искания на всеки от договарящите. Разбира се, съществува възможност то да може да се изпълнява и принудително, ако се наложи - като се завери или се

представи за одобрение пред съда (без да се води съдебно производство, съдът ще провери само дали е законосъобразно и дали отговаря на добрите нрави).

Практика е след приключването на медиацията, независимо от резултата, страните и медиаторът да се чуят по телефон за проверка на евентуални промени в ситуацията – например, ако не е било постигнато споразумение - да се потърсят нови възможности за такова след преосмисляне от страните, а ако е било постигнато споразумение, да се обсъди напредъкът по изпълнението му.

Нормативната уредба, която урежда медиацията като начин за разрешаване на конфликти е Закон за медиацията и Наредба № 2 от 15 март 2007 г. за условията и реда за одобряване на организациите, които обучават медиатори; за изискванията за обучение на медиатори; за реда за вписване, отписване и заличаване на медиатори от единния регистър на медиаторите и за процедурните и етични правила за поведение на медиатора, издадена от Министерството на правосъдието.

Към Министерството на правосъдието се поддържа единен регистър на медиаторите в България, където са регистрирани медиаторите, които имат право да провеждат медиация.

В заключение ще отбележа, че медиацията е способ за разрешаване на спорове, който позволява на страните при спор сами да решат проблема си, да защитят интересите си и да запазят отношенията си.

Литература:

1. Закон за медиацията, ДВ бр.110 от 17 Декември 2004 г.;
2. Наредба № 2 от 15 март 2007 г. За условията и реда за одобряване на организациите, които обучават медиатори; за изискванията за обучение на медиатори; за реда за вписване, отписване и заличаване на медиатори от единния регистър на медиаторите и за процедурните и етични правила за поведение на медиатора, издадена от Министерството на правосъдието;
3. Управление на човешките ресурси, изд. на Нов български университет, 2014 г.
4. A Guide to Mediation for Business People
5. Jeffrey Crivis, From Conflict to Resolution: When to Negotiate the Litigated Case

V. ДЕБЮТ

През настоящата година на страниците на списанието продължаваме познатата рубрика „Дебют“, откривайки нови бъдещи таланти на перото. С оптимизъм предоставяме възможност на мислещи и можещи студенти да направят своите първи опити за споделяне на впечатления и за изразяване на съждения в писмена форма в академично печатно издание. Целевата ни група от тази година са и са млади колеги в бакалавърска и магистърска образователни степени, при които често писането на съчинения остава на заден план. За разлика от тях, докторантите са задължени да произведат писмен текст - научна статия - и при наличието на научен ръководител задачата им значително се облекчава. Разбира се, младежи и от тази образователна степен са добре дошли на страниците ни! Целта на рубриката е да приучим младите да се осмеляват да обмислят своите опит, нови идеи, преживявания, преценки или положителни емоции и да изградят умения да ги споделят в писмена реч. Резултатите, които предвиждаме да постигнем, са изграждане и трениране на способност за обмисляне, подреждане, аргументиране, градиране при писане на съждение, есе и др. Считаме за безспорно предимство на начинанието факта, че писмените творби на такива дръзновени младежи ще са техен авторски материал в цитирано издание като нашето, а също и ще са ценен елемент в CV-то на абсолвентите.

Надяваме се, че предложените в този брой материали ще се приемат радушно от четящата и мислеща аудитория. Те са прекрасно разнообразни - по сфери на житейски опит (икономика, пътуване, работа в чужбина), по жанр (статия, стихотворение, пътепис), по академична реторика (дефиниране, аргументи и убеждаване, експозе, анализ, класификация, аналогия, наблюдение), по емоция (тя буквално струи от творбите на младите и това е великолепно) и по изказни средства. Едното съчленение дори е предложено в паралел на български и на английски език като пример за това докъде стигат в мисленето и изказа си на чужд език някои от възпитаниците на МГУ, а също и като илюстрация за ползите от чуждоезиковото обучение на студентите ни. (Естествено, някои пропуски и грешки са обект на обсъждане и корекции по време на занятията по съответния чужд език и в съответното ниво, но и с тях писменият текст е достатъчно информативен и дава основание за гордост.) Браво на младежите!

На добър час на първите и дано по стъпките им да вървят много следовници както от нашето висше училище, така и от други сродни образователни институции!

Милена Първанова

ПЪТЯТ НА ИЗБАВЛЕНИЕТО ИЛИ: ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ В XXI ВЕК

Аспарух Цветков*

Напоследък все по-често чувам и ставам свидетел на хорската завист. Виждам как на пръв поглед интелигентни и обещаващи индивиди се обръщат срещу други такива, имали късмета да успеят преди тях. Обикновено тези на пръв поглед успели персони биват доста често незаслужено квалифицирани като престъпници, мафиоти или, в най-добрия случай, крадци. Трябва да призная, че в определени моменти и моето мнение не се е различавало кой знае колко от това на болшинството хора, но истината е друга. Тези хора на пръв поглед по-прости от нас, са се учили по учебна система, различна от нашата. Те просто са отказали да повярват в голямата лъжа: Учене плюс добри оценки е равно на сигурна работа, което е равно на подплатено бъдеще. Тази голяма лъжа, идваща от всички посоки, представлява собственоръчно надянатия ни робски хомот. Това разбира се е образно казано: все пак в наши дни робството използва далеч не толкова брутални похвати. Но нека се върнем по късно на въпроса кой, по какви причини и какъв начин ни заробва всъщност.

Сега ще поделя с вас своето мнение за една от многото лъжи, в които са ме карали да вярвам, а сигурно и вас. Това може да е една от многото втълпявани ни лъжи, но безспорно е най-многократно изричаната и системно набиваната в главите на младите лъжа. А именно: бъди добър ученик с добри оценки, за да можеш да бъдеш добър работник в добра компания. Сетихте ли се за какво говоря? Значи не само аз съм я чувал. Не зная за вас, но аз бях едно от онези досадни и упорити хлапета, засипващи всички околни с всевъзможни съществени и несъществени

---

* бакалавър, спец. ГГИ II курс, МГУ „Св. Иван Рилски“

въпроси. В реда на тези признания е редно да кажа, че думата „защо“ е може би най-често изричаната дума от мен като дете, може би по-често дори от „искам“. Впечатляващо, нали? Но нека се върнем на това, което всички сме чували неведнъж с повод и без повод.

- Защо да ходим в начално училище?
- За да отидем в добра гимназия.
- Защо да ходим в добра гимназия?
- За да влезем в добър университет.
- Защо да ходим в добър университет?
- Защото хората с висше образование печелят повече пари, за държавата и за своя работодател.

И ето: отново стигаме до „добрата и сигурна работа“, от която печели нашият шеф.

Не защото е престъпник или крадец, а защото всичко, на което са ни учили от най-ранна детска възраст, ни е подготвяло за това. Да работим за всички други, но не и за нас самите. Нека погледнем суровата реалност в очите, кой наистина богат човек е станал такъв благодарение на образованието си? Ами, разбира се, никой. Не и Бил Гейтс нито Майкъл Джордан, както и много други. А за хора от калибъра на Ротшилд, Рокфелер и пр. изобщо няма смисъл да говорим. След като споменахме Бил Гейтс, нека го вземем за пример. Това е един от най-богатите хора в САЩ и не само, с лично състояние от над 990 милиарда долара. Като това е личната му печалба след данъци и дарения, без да са включени в тях активите и собствеността на компанията Microsoft. Дори един спортист печели милиони, не за цялата си кариера, а само за един сезон. Изводът е, че светът се е променил, но не и добре познатите ни лъжи тип клишетата: „Учи, за да не работиш“, „Който се учи, той ще сполучи“ и т.н. В днешно време не можем да разчитаме на работното си място, нито на работодателя или държавата, камо ли пък на общественото и пенсионното осигуряване. Дори да сме пълни отличници в ученето и работата, ако нямаме финансова грамотност, всички ние се загробваме доброволно. В крайна сметка най-лошият съвет, който сме получавали като малки деца, младежи и зрели хора е: „Ходи на училище, изкарвай шестци и ще имаш сигурна и добре платена работа.“ И ето какво се случва на практика в реалността: изпълняваме безропотно всичко по-горе споменато и за награда получаваме „сигурната и добре платена работа“, която в крайна сметка се оказва всичко друго, но не и сигурна, нито пък добре платена. Защото компанията трябва периодично да прави

съкращения и уволнения на работния персонал. Разбира се, дойде ли този момент в икономическите показатели на компанията и на пазара, следват мигновени съкращения, уволнения, орязвания на социалните придобивки и др. На свой ред това допринася за покачване на безработицата, а често и за разпадането на иначе здрави и качествени семейства и животи. И като за капак, сякаш всичко това не е достатъчно, ами и пазарът е удовлетворен от случващото се и го насърчава на всеки девет- десет години. Цените на стоките на компанията се покачват. Оттам и заплащането на акционерите, на президента на компанията и на собствениците също се покачва, както и стойността на акциите и цялата компания. Единственото сигурно нещо е, че пазарът изисква периодично намаляване на всички разходи. Един от тези разходи е този за работна ръка. В крайна сметка работниците, които са последвали грешния и лъжовен съвет, губят, а инвеститорите и собствениците, които са пренебрегнали и отхвърлили въпросния съвет, за пореден път печелят, и то още повече. Много хора биха казали, че шефовете на споменатата компания са виновните - и биха сгрешили, защото системата принуждава собствениците да направят необходимите съкращения и да запазят работните места на всички останали, или да изберат да не го правят и да оставят абсолютно всички работници на улицата без заплати, без обезщетения, без пенсии и много други. Повечето хора биха казали, че това не е честно, че системата не е честна - и от своя гледна точка биха били прави. Но в действителност това, което не е честно, е да вярваме, че днешната учебна система може да ни подготви за реалността и за това да работим наистина за своите интереси вместо за чуждите, както и да бъдем финансово независими. Ето това не е честно. Но, разбира се, никой няма да ви каже това или поне никой, които печели от тази финансова неграмотност. И можете да бъдете сигурни, че тези, които надграждат това статукво, ще направят всичко по силите си то да си остане такава.

Тук е моментът да решите дали искате да останете финансово неграмотни и бедни или ще вземете съдбата си в свои ръце и ще защитите себе си и децата си от това да повярват в същите тези лъжи, в които са ни убеждавали години наред. Ако изберете първото поради една или друга причина, то няма смисъл да продължавате да четете. Но изберете ли второто, ви се предлага нова перспектива в живота, а също и основа, която бихте могли да надградите сами. Това ще бъде основата на вашата финансова независимост и тази на децата ви. За да тръгнем по

пътя на финансовата независимост, първо трябва да се отървем от собствените си окови. За тази цел трябва да се отървем от думички и изрази като „не мога“, „не искам“, „не зная“, „не мога да си го позволя“ и др. от този род, защото мозъкът ни просто се предава и спира да работи, когато му зададем обезкуражителната команда „не мога“. Но зададем ли правилната команда „как бих могъл да имам това“, мозъкът ни започва трескава работа и мислене. Или по-просто казано: отнасяйте се към себе си като към богати, дори когато сте разорени. Тук е моментът да подчертая, че да си разорен е временно, докато да си беден е за цял живот. Без значение кое от двете сме днес, разорени или бедни, ние сме натоварени с изключително важната задача да внимаваме как мислим, как се изразяваме, а също и как визуализираме нашите мисли и цели. Това е така, защото мислите носят огромен заряд и сила, независимо да ли го съзнаваме или не. Още една разлика между бедните и богатите, освен изказа, е, че едните работят за пари, а другите правят така че, парите да работят за тях. Или ако искаме да сме богати и финансово независими, не бива да работим за никого друго, освен за себе си. Естествено, само положителна мисъл и изказ не са достатъчни, трябва да знаем и как работят и действат парите. За голямо съжаление повечето хора не са го научили и за това работят за пари през целия си живот. „Парите идват и си отиват, но ако знаеш как действат, ти се сдобиваш с власт над тях и можеш да ги трупаш“. Най-хубавото е, че, веднъж сдобил се с тях, няма нужда да плащаш данъци. Правителството винаги взема своето, но не от богатите; данъци плащат само средната класа и бедните. Според официалните данни за държавата, в която живеем, всички ние, без богатите разбира се, работим 150 дни годишно само за да изплатим своите данъци към държавата. Въпреки че всички плащаме данъци, много хора смятат статистиката за силно завишена. Затова ще нахвърлям съвсем грубо част от данъците, които ни удържат и плащаме. За пример ще приемем, че имаме сравнително добра работа с доход от 1000 лева месечно (разбира се по-голямата част от обществото работят за минимална заплата, че и под нея). И така, за да получим своите 1000 лева в края на месеца, държавата вече си е удържала едни 270 лева от нашите пари, плюс още едни 230 лева от нашия работодател. Така, това са 500 лева данъци и то само за да може да получим една малка част от изработеното от нас. За да ходим на работа, нека заредим един резервоар 50 литра гориво, което е стотина лева - от тези 100 лева, 70 лева са акцизи и 20 лева са ДДС. Впрочем, още в началото може да

извадим едни 200 лева от заплатата, която си определихме, тъй като каквото и да купим, то е с включен данък добавена стойност, който в края на всяка финансова година се връща на богатите, на юридическите лица, на компаниите и пр., но това разбира се отново не важи за средната класа и бедните. След като осигурихме гориво, с което да ходим на работа, може да си платим и цигарите. В случай, че пушим по 1 кутия дневно на стойност 5 лева, трябва да платим 150 лева за месеца /от тези 150 лева, 90 лева са акциз и 30 лева са ДДС/. След като включим и храната - 300 лева /минус 60 лева ДДС/, данъка за колата - 10 лева месечно /минус 2 лева ДДС/, винетката - 10 лева /минус 2 лева ДДС/, данък смет - 33,(3) лева на месец, ние вече сме изразходвали съществена част от заплатата си . Не зная дали си водехте сметка, но почти останахме без пари, при това преди още да сме платили всички сметки като ток, вода, телефон, парно, интернет, телевизия, наем или ипотека, а ако имаме и някой кредит, ние сме направо „заклани”, или поне „погребани живи”. Имайте предвид, че в сметките никъде не фигурират жена, деца нито пък домашен любимец, развлечения, почивки и др. под. „екстри”. Освен че доказахме, че за да гледаш семейство тук, трябва да си факир, ние доказахме и факта, че работим основно, за да си платим данъците. И като един истински факир знам, или поне предполагам, какво си мислят някои от вас, а именно: че ще успеете да избегнете това с повече упорит труд, с по-висока заплата и разни подобни. Само че не става така. Главният проблем е, че колкото повече печелим, толкова повече данъци плащаме. Нека ви дам пример: купуваме си по-голям имот и той като един пасив, какъвто е, започва да трупа какви ли не разходи, които с времето само се увеличават, тоест по-големият дом означава по-големи разходи, а по-малкият дом - не толкова големи разходи. Ето това е разликата между богатите и нас:, те ще си купят голямата къща в края, когато вече са финансово независими, а не в началото, при това на кредит. Те ще влагат всеки лев не във вноската по ипотеката, кредита, лихвата и данъка, а в инвестиции, тоест в активи. Те ще получават всички облаги от това да са юридическо лице и ще избегнат всички негативи от това да са реално лице. Ако звучи прекалено объркано, то нека го разясня: учредявайки една фирма, ние се превръщаме в юридическо лице. Това ще рече, че ако фалираме, никой не може да ни вземе личното имущество, или казано още по-просто, никой не може да ни търси съдебна или каквато и да била друга отговорност. И като компания (юридическо лице), ние имаме право да сведем данъците си до минимум. Или: първо печелим своя годишен

оборот, изчисляваме стойността му, от нея вадим всичко, което се сетим и което законът ни позволява, като например служебните разходи, включващи „служебни вечери“, самолетни билети, престой в спа хотели, курорти и множество други разходи, нямащи нищо общо с работния процес. Разбира се, вадим и заплатите, премиите, бонусите, консумативите и прочие. И така, плащаме данъци само върху това което ни е останало, ако въобще е останало нещо за облагане. Ето затова трябва да сме финансово грамотни, за да можем „да получим облагите и да избегнем негативите“. Най-доброто място за самообучение е личният ви финансов статус. В случай, че нямате такъв, най-добре си изгответе. Започнете с контрола над текущата си спестовна сметка. Много важно е да научите разликите между различните сметки, защото това ще ви спести не малко пари и ще ви предостави по-добри възможности. За тези от нас, които са семейни, ще е по-лесно да разделят спестовната и разплащателната сметка на семейна и лична. Една от многото заблуди, в които се опитват да ни убеждават, е, че жилището ни е актив, което е пълна лъжа поради простичката причина, че не ни носи приходи, както правят активите; напротив, взема от нашите доходи, което го квалифицира като пасив. Това е едно от многото неща, на които не ме научиха в училище, а предполагам и вас: да различавам активите от пасивите. Основна разлика между активите и пасивите са числата: едното прибавя, другото отнема от бюджета. Или: активите образуват приходи, а пасивите - разходи. Всъщност пасивите са също толкова важни, колкото и активите. Ако искаме финансова стабилност, трябва да се стремим пасивите ни да не се увеличават неконтролно, а активите ни винаги да се умножават. И това е главната разлика между богатите и бедните: едните цял живот купуват активи, а другите цял живот обслужват и купуват пасиви. Едни от основните приходи, на които разчитат богатите, са от лихви, наеми, авторски права, МЛМ-бонуси¹, акции, бонове, ценни книжа, недвижимо имущество, интелектуална собственост. Това са само част от активите, които бихме могли да впрегнем и ние в работа за нас и нашето бъдеще. И всичко това, докато всички работещи разчитат на едната заплата. Тук иронията е в това, че богатите постоянно наемат по-умни и интелигентни от тях самите и успяват да ги държат в подчинена позиция, защото притежават едничкото нещо, което образователната система не ни дава, а именно: финансова грамотност. Когато някой попиташе в училище защо не изучаваме парите, отговорът беше, че парите не били важни, което дори в детските мозъчета създава сериозен парадокс,

защото дори децата знаят значението им. Това разминаване произтича от факта, че образователната ни система не е създадена да обслужва нашите интереси и тези на децата ни. Все пак е по-добре да имаш качествена работна ръка, отколкото успешно изградени личности. Когато завършим училище, повечето сме научили единствено, че не добрите оценки, дипломите и научните степени са нещата, които са от значение в света, в който тепърва ни предстои да се борим. За хора, които не са имали възможност да получат финансово образование от най-ранна детска възраст, има само една сигурна възможност за спасение и тя е инвестирането в кооперативни фондове. Създаването на кооперативни фондове на фондовата борса е продиктувано от нуждите на средната класа. Те са популярни, защото дават сигурност, която на много други места липсва. Един от огромните плюсове на кооперативните фондове е възможността да инвестират множество от хора, които не разбират абсолютно нищо от инвестиции. За това инвестиращите разчитат на мениджъра на кооперативния фонд. Единственият минус са по-ниските печалби, но това е цената, когато се залага на сигурно и на множество от различни инвестиционни ниши в група с други хора, така доходността пада. Тук трябва да кажа, че за хората с добро финансово образование риск на практика няма. Разбира се, рисковите капиталовложения се осъществяват едва тогава, когато имаме една стабилна и сигурна основа от финансови активи и също толкова стабилна подготовка. Безспорно, за да достигнем тези инвестиционни висоти, се нуждаем от солидна и детайлна подготовка. Първо, трябва да разберем правилата и механизмите, които изграждат и управляват финансовия свят. Следващата ни много важна цел е да знаем как да се възползваме по най-добрия възможен начин. „Колкото по-добре успеем да вникнем в счетоводството и управлението на парите, толкова по-добре ще анализираме инвестициите си.“ Когато усвоим тези няколко стъпки, ще сме израснали достатъчно, за да се учредим като юридическо лице. Тоест, ще сме започнали изграждането на наша собствена компания. Веднъж стигнали до тук, трябва да обърнем внимание на статистиката отнасяща се до банкрутиралите компании, за да не се случи това и с нашата компания. Въпросната статистика показва, че девет от всеки десет компании фалират до петата година. На всеки десет от оцелелите компании през първите пет години фалират още девет. Тази стряскаща статистика има за цел не да ни откаже, а напротив, да ни мотивира да изучим всички тънкости и детайли, които фалиралите компании не са

изучили. Защото точно тези пропуски могат да се окажат наши съдници, ако ги подценим или да се превърнат в наше преимущество. Само от нас зависи дали въпросните пропуски ще работят за нас или ще ни погубят във водовъртежа на финансовата и данъчна задлъжнялост. Това е поредната клопка, в която можем да останем впримчени, и единственият изход е да се обърнем към историята, „защото всичко, което е било, отново ще бъде“. Частта от историята която ни интересува, е тази на данъците и корпорациите. Бих могъл да ви засипя с множество статистики, проучвания и исторически факти, но това, което е важно за нас като извод, е, че именно познанието за силата на легалната структура на фирмата дава на богатите огромното предимство пред представителите на бедната и средната класа. Колкото и клиширано да звучи, „губят винаги тези, които са по-зле информирани“. И въпреки че всички го знаем, не правим нищо за да го променим - промяна, която изисква единствено да разширим своя кръгозор. Промяната от която се нуждае всеки един от нас, е насочена в четири области на експертизата. Става дума за: *финансовата ни грамотност* или по-точно частта със счетоводство; *стратегииите и формулите* за инвестиране; разбиране на пазара и предугаждане на нуждите му или *науката за търсенето и предлагането*. Последната съставка за успех и финансова независимост е *юридическото право* (познаването на законите). Спазвайки дотук изградения модел, ни остава да запомним само още едно: че финансовата интелигентност означава просто да имаме повече финансови възможности. Дотук усвоеният материал е само изкопната работа по основите на нашия проект, така да се каже. И точно както всеки друг проект, може да се превърне в многомилionen небостъргач или в една дупка в земята, в която група недалновидни инвеститори продължават да наливат пари, вместо да ограничат загубите. Тепърва предстои да вземаме решения, които ще определят в коя посока ще продължим. Решения като дали ще купуваме готови инвестиции или сами ще създаваме инвестициите си, решения относно капиталите и много други.

Всичко това е само малка частица от свят със собствени правила, нужди, закони. Свят, изпълнен с разпилени мечти и амбиции. Свят, в който големите амбиции се превръщат в големи богатства. Свят, в които общественото образование е запазено за модерните роби. Надявам се тази малко по-различна гледна точка да е провокирала интереса ви към

иначе „скучните“ финанси и да ви е дала поне малко храна за размисъл. И не забравяте: и най-дългият път може да бъде изминат на малки стъпки.

Литература

1. Кийосаки, Робърт (Robert Kiyosaki). Богат татко, беден татко: Уроците за парите, на които богатите учат децата си, а бедните и средната класа — не!. София: Анхира, 2002.

Бележка

1. Мрежовият маркетинг, наричан още мултилевъл маркетинг (МЛМ), е метод за обмен на информация между хората, водещ продукта от производителя до потребителя. При мрежовия маркетинг (ММ) печелите бонуси, когато другите опитат продукта, препоръчан от вас. ММ ви предлага да изградите собствен бизнес и да генерирате доходи при почасова или пълна заетост с гъвкаво работно време.

ВЪЗХОД

Димитър Кайков*

Мракът в затвора цареше.
Във всяка килия на стената
по малка свещ се топеше
и чезнеше бавно в тъмата.
И от тези килии ехтяха
остри писъци и стонове,
а някои зловецъ се смяха
на своите бъдещи гробове.
Букаи не спираха да тракат.
И тук във тази бастилия,
където господар бе мракът,
затворник бях и аз в килия.
На пода бяха разпилени
кости, погребани в тъмата,
на тези приживе сломени
от ударите на съдбата.
А от опръсканите с кръв стени
лъхаше смразяващ лед
и в тези кървави следи
се четеше само мъка, гнет...

Но над тези кървави стени
високо, високо отгоре,
се виждат сини висини
в тесния малък прозорец.
Понякога там каца птица,
някой гълъб бял като сняг,
и носи във тази тъмница
полъх от свободния свят.
А щом отхвъркне в небето
със своите леки крила
към другите места, където

---

* бакалавър, III курс, МГУ „Св. Иван Рилски“

царуват живот и светлина,
тогава тихо пожелавах:
„Крила да имах също аз,
щях да литна в този час!”
и под прозореца заставах.
Там паднали пера събирах,
сякаш бяха знак от Бога,
и в синьото небе се вирах
с мисъл, че да литна мога!

Светлината бе пред мен!
И към свободата устремен,
загърбил този вечен студ,
бях решен на светъл труд.
Почнах търпелив тогава
аз крилата си да правя -
от свещта, която се стопява,
използвах восък да споява
гълбовите пера във две
белоснежни, хубави криле.
И ето ме сега застанал,
Крилата свои силно хванал -
на прозореца седя готов
и вдишвам от живота нов.
О, миг желан от много време!
О, край на мрачното ми време!
Виждам красив и осветен,
света свободен там отгоре
и аз политам устремен
нагоре, нагоре, нагоре!

АМЕРИКАНСКО ЛЯТО

Ива Митева*

„Пътуването разширява кръгозора” са думи, които ми повлияха мотивиращо да прекарам изминалото лято в Америка. Беше магично лято, изпълнено с много емоции и преживявания, но ще се опитам да споделя най-важните от тях. Ще се постарая да опиша мястото, където бях, американския стандарт и удивителните места, които посетих.

Чували ли сте за Северна Каролина? Това е щат в югоизточната част на Америка. Но аз не бях точно в Северна Каролина, а на част островната ѝ част – Аутър банкс, или Обединените острови. Аутър банкс е тясна 320- километрова ивица от последователно свързани острови на бреговата ивица на Северна Каролина, достигаща до Вирджиния. Населените места не са големи и животът е спокоен и миролюбив. Всички селища са свързани едно с друго, като Несебър със Слънчев бряг. Първото нещо, което ме впечатли, бяха огромните магистрали, които минаваха през средата на селищата. В България магистралите минават извън

SUMMER IN AMERICA

Iva Miteva

“Travel Broadens the Mind” are words that motivated me to spend a summer in America. It was a magical summer with a lot of memories and I will share with you some of the most exciting ones. To illustrate my point, I will describe the places I have been to in America, express my impressions about American standard of living and tell you about the sights of interest I have visited.

Have you ever heard about North Carolina (N. C.)? It is a state in the south-eastern region of the United States. But I was not exactly in N. C. I was in the Outer Banks (OBX). The OBX is a 320km string of narrow peninsulas and barrier islands on the coast of N.C. and a small portion of Virginia. The villages on the island are not big and busy, they are quiet, peaceful and beautiful. All the villages are connected to one another like Nessebar and Sunny beach. What struck me first when I went

---

* бакалавър, специалност ЕООС III курс, МГУ "Св. Иван Рилски"

градовете и са свързани посредством второстепенни пътища, докато американските магистрали минават директно през градчетата, подобно на нашите главни улици. В Аутър банкс няма жилищни блокове. Жилищните сгради са високи до два-три етажа и са много различни от нашите. Наричам ги „хартиени къщички“, защото не са устойчиви на тежки метеорологични условия. Вътрешните и външните стени на къщите са облицовани с пластмасова изолация, между тях има хартиена или стъклена вата и са закрепени с дървени подпори. Обикновено спалните и сервизните помещения са на втория етаж, а първият етаж се използва за гараж, склад, беседка или помещение за игри. Само училищата и болниците са изградени от тухли и бетон. Бях инструктирана, че в случай на природно бедствие трябва да се скрия в тези сгради. Но най-близкото училище до мен беше на разстояние от пет километра и аз непрестанно се чудех, ако има подобна опасност, дали ще мога да стигна дотам невредима. Разстоянията там са наистина огромни, затова всички американци имат коли, а студентите се придвижват с колела.

Изненадващо за мен е, че в много обслужващи звена изискват шофьорска книжка вместо лична карта. Причината е, че те нямат

there were the huge highways that went from town to town unlike here in Bulgaria where towns and villages are connected by roads. The American highway crosses the centre of all towns and cities. This resembles our very well-known “main” streets. The houses in the OBX are different from ours. They don't have any residential blocks. I call them “paper houses” because they are not sustainable to weather conditions. They have plastic insulation and glass or paper wadding with wooden supports. Only High schools and hospitals are made of bricks and concrete. We were told that in cases of emergency, like hurricane or tornado, people hide in those buildings. The nearest school to me at that time was about five kilometres away. When I was there I often wondered that if there were a similar scenario of a natural disaster, would I be able to get there safe and sound without a car. The distances there are enormous so walking from place to place is something unusual for Americans. People use bikes and cars.

What was really surprising to me was that their driving license is

лични карти, а здравноосигурителни номера. В много банки се изисква американско свидетелство за управление на МПС, но ако нямаш, трябва да потърсиш банка, която работи основно със студенти. Повечето работодатели плащат с чекове всяка седмица, затова, когато заминах, ми бяха нужни пари само за първата седмица. Само някои магазини приемат чекове и затова е нужна банкова сметка. Спечелих доста пари, но похарчих повечето от тях за мен и за подаръци. Честно казано не почувствах липса на пари през цялото лято. Колкото е по-голям градът, толкова е по-скъп. Предимството да пребиваваш в малки градчета е, че освен че са много красиви, там е и доста по-евтино. Маркетинговата мечта е да се създаде лоялност у клиентите, затова пазаруването от едни и същи вериги магазини е по-изгодно. Работната ми оферта беше чрез агенцията, с която пътувах. Позициите, които имат право да заемат студентите, са само в сферата на туризма и обслужването. Офертата, която ми бяха предложили като най-подходяща, беше помощник в магазин. Работата не беше лоша, но ако искате да спечелите много пари, много по-подходяща би била оферта, която включва бакшиши, тоест сервитьор, барман или продавач. Самата работна оферта трябва да съдържа подробна

used instead of an ID card in many services. This is because they do not have ID card, only Social Security card. Many of banks work only with driving license. If you do not have American driving license you have to open a bank account in banks that work mainly with students. Most of the employers pay their workers with pay checks every week, so when you go there you need to have some money with you for the first week. But only a few shops accept checks that are why you really need a bank account. In banks you can either put the pay checks' money in your account, or turn them into cash. I earned a lot of money but I spent much of it on different things for me and for presents. To be honest I never experienced lack of money for the whole summer. The bigger the city, the more expensive it is. But to live in a small town is really nice because it's a lot cheaper. A marketing executive's dream is to secure cradle-to-grave brand loyalty. That is why shopping from one and the same store gives you lots of discounts every following time you shop at it. I chose my working position in accordance to what the travel agency I went with had to offer.

информация за мястото, където ще работите, заплащането, дали работодателят предлага или съдейства при намирането на квартира и дали предлага посрещане на летището. За мен беше много важно посрещането на летището, защото колкото по-уредени са транспортът и престоят от България, толкова по-гладко и безпроблемно човек би се адаптирал към новата среда. По принцип работата на американците е максимално улеснена. Много учудващо за мен е мнението им за образованието. Когато даден човек има образование, той би се стремил към длъжности и заплащане, отговарящи на университетската му дисциплина. Следователно не би заел позиция, за която не се изисква висше образование, а и не биха го наели, защото ще трябва да му плащат повече. Много американци не виждат стимул да учат. Обяснението е просто. Стандартът на живота е такъв, че заплащането за всякакъв вид работа позволява нормален живот без лишения.

Заминах за Америка главно заради преживяването! През последния месец посетих места, за които дори не съм и мечтала. Националният монумент на братята Райт може да бъде видян в Кил Девил Хил, малко градче на Аутър банкс. Монументът е поставен на най-високия хълм, от

Students can only choose working places in tourism and service. I chose work as a shop assistant. The work was not bad but if you want to make a fortune you have to choose either working as a waiter, a bartender or a shop seller. The offer needs to have a clear information about the place of work, payment, whether the employer offers to assist with finding accommodation and if he/she offers airport transfers. I think it is really important that the employer to provides transfer and accommodation because you adapt a lot easily when there is someone to show you around. The work in America is really calm. Their attitude to education is really surprising. When you have education you would probably find a job for your qualification really quickly, with a sufficient payment of course. Lots of Americans do not find useful to study. The explanation is simple. The standard of living is well enough to provide you good life.

To be honest I went there truly and mainly for the experience not for the money! During the last month I visited places I have never dreamed of visiting! The Wright Brothers National

който се вижда целия остров, и символизира първия успешен самолетен опит в историята. Ако някога отидете до Ниагарския водопад, ще изпитате нещо невероятно. Ще почувствате преклонение към силата на природата и в същото време ще бъдете засрамени от човечеството. Около водопада няма празно пространство, недокоснато от индустриата. Въздухът е пропит от миризмата на меркаптани от близките газови и петролни резервоари. Чувствам се развълнувана всеки път, когато по телевизията зърна Белия дом, Статуята на свободата и Маунт Ръшмор. Най-впечатляващо за мен беше нощен Ню Йорк погледнат от Емпайър стейт билдинг. Изненадващо е колко реални се оказват американските филми за тяхната култура и градската среда. Качествата на американците, които харесвам, са сигурността, която ти осигуряват, и чувството на отговорност към законите и природата. В близост до един от морските фарове на Аутър банкс – Кейп Хетърнс - се намира малко сладководно езеро. В това езеро съответните американски служби са преместили крокодилите от реки в близост до заселени райони. По този начин те са решили два основни проблема: сигурността на хората, а също и чувството за отговорност към

Memorial can be seen in Kill Devil Hill which is a small town in OBX. The memorial commemorates the first successful, sustained, powered flights in a heavier-than-air machine. If you ever go to Niagara Falls you will experience something incredible. You will feel great awe for nature, but at the same time be ashamed of humanity which destroy everything they touch. There is no space left untouched by industry! The air smells like mercaptans from the near gas and oil tankers. I am very excited every time I see the White House, the Statue of Liberty and Mount Rushmore on TV. I was really fascinated by the night view of Empire state building. It is surprising how true movies and documentaries are about the American culture and atmosphere. What I appreciate in the American society is security and the sense of responsibility to laws and nature. Near to Cape Hatterns which is one of the OBX lighthouses consist small freshwater lake. There are crocodiles in this lake, moved there by other rivers. This way they solved two important questions – the security of the human society, and the and the salvation of the

животинския свят и неговото запазване.

Пътуването ми до Америка беше детската ми мечта и смело мога да кажа, че мечтите се сбъдват. Ако желаете да изпитате подобни преживявания, моят опит би могъл да ви бъде полезен. Това лято беше незабравимо, пълно със спомени и положителни емоции. Пожелавам на всеки студент да има възможността да посети Америка.

animal world.

I went to America with the idea that this is the trip of my life and I guess dreams really do come true. If you want to experience the same joy as me, those things might be useful for you. It was just unforgettable summer full of a lot of experience and emotions. I wish every student to have the chance to go there!

VI. IN MEMORIAM

МАРИЯ ЯНОШ КЕТИБОВА

На 31 август 2016 г., на 83-годишна възраст, ни напусна завинаги нашата дългогодишна колежка старши преподавател Мария Янош Кетибова, един от ръководителите на катедра „Чужди езици“ в МГУ „Св. Иван Рилски“ и най-дългогодишният преподавател по немски език във висшето ни училище.

Мария Кетибова е родена на 3 август 1933 г. в гр. София. Завършва специалност „Немска филология“ в СУ „Климент Охридски“ през 1956 г. Кариерата си в МГУ „Св. Иван Рилски“ (тогава ВМГИ) започва през 1969 г. като преподавател по немски език. През 1971 г. става старши преподавател. Като щатен преподавател-германист работи в МГУ „Св. Иван Рилски“ до пенсионирането си през 1993 г. Избрана е на ръководен пост и в продължение на 13 години заема и административната длъжност ръководител на катедра „Руски и чужди езици“ (1976-1989 г.). Била е и на специализация в Германия (тогавашната ГДР). До края на академичната 2013/2014 г. продължава да работи ежегодно в катедра „Чужди езици“ и след пенсионирането си като хоноруван преподавател.

Научните интереси на ст. пр. Мария Кетибова са в областта на методиката на обучението по немски език и на теорията и практиката на превода от и на немски език. Тя е автор на 3 монографии - едната с три издания - и е съавтор на два речника. Авторският „Учебник по немски език за студентите от ВМГИ“, издаден през 1979 г. в обем 187 стр. Същият претърпява II преработено и допълнено издание през 1985 г. като *Deutsches Lehrbuch für die Studenten der Technischen Hochschule für Bergbau und Geologie* (292 стр.), а през 1990 г. е преиздаден и преработен като „Учебник по немски език за студентите от МГУ“ (*Deutsches Lehrbuch für die Studenten der Univerität für Bergbau und Geologie*). Към монографиите на Мария Кетибова се добавят и две христоматии: „Христоматия по немски език за студентите от Минно-електромеханичния факултет“, издадена през 1987 г., и „Христоматия по немски език за студентите от Минно-технологичния и Геолого-проучвателния факултети“, издадена през 1988 г. Съавтор е на: „Немско-български геоложки речник“ заедно с П. Стоева (изд. 1981 г.), и „Българо-немски минно-геоложки речник“ заедно с Л. Драганов и Л. Доббериц (изд. 1983 г.), които

продължават да се ползват от студенти, обучаващи се по немски език, и от преводачи. Тя е и дългогодишен преводач на техническа литература от и на немски език.

От началото на 2004 г. и почти до края на трудовия ѝ път можах често да общувам и дори да съм с Мария Кетибова в един кабинет и имах щастието да познавам един изключително скромен човек, отговорен труженик и ангажиран и стигащ до педантичност преподавател. Тя притежаваше огромен запас знания и с удоволствие ги даваше на студентите си, като същевременно и изискваше от тях. И как иначе, когато върхът на кариерата ѝ е през период, в който основните новости и прогрес в сферата на техниката идват от Германия. Поколения наред възпитаници на МГУ “Св. Иван Рилски” /ВМГИ/ и до днес продължават да черпят от безкрайното море на научното познание и немската техническа мисъл, благодарение на уменията за работа с немския език, които тя е възпитала и затвърдила у тях. Дано да я помнят с подobaващото към един ерудиран и взискателен преподавател уважение.

Благодаря ти за всички усмивки, за спокойствието, лъхащо от теб, и за едините познанство, мила Мария.

Оставеното от теб грее.

Поклон пред светлата ти памет.

Милена Първанова

VII. ECE

ЗА ПИСАНЕТО КАТО ОПИТ

Милена Първанова*

Напоследък ме тревожи мисълта за това колко се предоверяваме на техническите средства и как те все по-често ни изместват в традиционни дейности. Малко четем и още по-малко пишем, а това е не само тъжно, но и страшно. Двете дейности са толкова тясно свързани и исконно наши, човешки, че чак ни иде да се тупаме в гърдите и да се гордеем колко по-напред сме от косматите си прадеди. (Обаче моделът с потупването май ще ни върне еволюционно и ще ни приравни към същите тези, които скокнали неотдавна от дървото.) Е да де, ама само с гордост позиция не се пази. Постоянство, тренировка и прилагане на постигнатото май се нарича правилната стратегия, която е хубаво да следваме. Иначе рискуваме палецът да се върне в двуизмерната плоскост на координати X и Y. А писането не е двуизмерно, най-малкото защото е отражение на мисълта, а тя е третата ос, помогнала ни да се отличим от същите онези космати екземпляри.

За четенето и писането като дейности се тревожа, защото ги замества с ерзаци. Скролваме по екрана на киндъл-а, натискаме с показалеца стрелката в долния десен ъгъл и машинката сама ни прехвърля на следващата страница, натискаме пак с показалеца (или, ако сме мно-о-ого надобряли, с показалеца и палеца) по изскачащата клавиатура, а палецът ни прогресивно дегенерира. Да не говорим пък за изчезващото удоволствие да навлажниш пръст и да отгърнеш страницата, или пък да почувстваш тежестта на печатното издание книга. Мнозина май го считат за отживелица това последното. Жалко. Развиваме главно умениято бързо да движим поглед по екрана, да го обхващаме в пълнотата му, особено ако изобилства с тагове, банери, лайкове, карета, секции и др. под. Като се замисля, те и животните го правят, при това също толкова добре, нали оцеляват. Тогава излиза, че инстинктът е водещ, а мисленето и обмислянето е на заден план. Това ли е крайният резултат от приложението в ежедневието на техническите постижения?

---

* старши преподавател в кат. „Чужди езици“ при МГУ „Св. Иван Рилски“

Също толкова обезкуражаваща е тенденцията на случващото се и с мисленето, което съпътства четенето и писането. Браузване в сайтове, които преди нас кешът е опоскал, предполагайки какви са насоките на нашите мисли. Дори ни се предлагат ключови думи, та по тях да смалим още повече рудиментиралите си мисли и те да изкапят в някакво предварително оформено русло, което дори не е нашето, а нечие чуждо. Копи-пействаме абзаци или дори цели разработени чужди идеи, че и статии, наричайки ги наши, „авторски“, и единственото усилие, което полагаме, е да настроим автоматичен превод на родния ни език. Ако продължаваме да прилагаме само такова мислене, нищо чудно да се върнем в приближаващото бъдеще на ниво вегетиране някъде около първичния клон или дори да зацапуркаме в първичната локва...

Но като човек все още четящ и мислещ, аз не преставам да се надявам и оптимизмът ми надделява. Един много по-умен предтеча е написал преди повече от четири века: „While there is a will, there is a way“ («Докато има желание, има и начин»). Може би е уместно да перифразирам тази мъдрост в «Докато има мислене, има и писане».

ПЪТУВАНЕТО МИ В ИСПАНСКИЯ ЕЗИК ИЛИ МОЕТО НОВО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО

Маргарита Папазова*

Моето първо докосване до испанския език се случи много отдавна и беше твърде мимолетно. Докато бях бременна с първото си дете, бях прочела, че се отразява много благотворно на бебето, ако майката изучава чужди езици. Намерих някакъв учебник по испански и започнах да се занимавам самостоятелно. Нямам ясни спомени как съм учила, но от тези занимания ми остана изреча „Vamos a la playa.“

Това беше моята „основа“, когато това лято, 30 години по-късно, най-сетне се записах на курс по испански. Беше много кратък, но интензивен курс за начално ниво. Целите и ползите, които се надявах да осъществя и извлека, бяха няколко. Първо, разбира се, исках да положа някаква основа на езика. Защо обаче? Какво исках да постигна с този нов език и то с такъв кратък курс? У мен се беше породило желанието за откривателство, този път за самата себе си. Да уча нещо ново заради самия процес на учене, който да ме стимулира, да „дразни“ ума ми и да ме кара да мисля, да обновява мозъчните ми клетки. Да, това беше най-основното ми желание и намерение. И аз наистина го реализирах. Но за това малко по-нататък.

Друго лелеяно желание бе да седна поне за малко от другата страна, като ученик, а не да съм вечният учител. Мен да ме обучават, да вляза в обувките на учениците, за да си припомня трудностите, притесненията, препятствията, с които се сблъскват учащите се в този изпълнен с предизвикателства процес. Това е нещо, което всеки учител трябва да прави колкото се може по-често, за да не забравя, че пред себе си има хора с различни способности, произход, интелектуален заряд; различна степен на концентрация и мотивация, че съществува умора и мозъкът в един момент изключва. Исках да изпробвам себе си и да проверя дали все още мога да уча нови неща; да издържам на критика, поправки; да се „излагам“ пред всички, когато не съм сигурна как точно трябва да се каже нещо и да бъркам, да правя грешки, да сричам и пелтеча като първолак. Освен да наблюдавам себе си в ролята на ученик,

---

* старши преподавател в катедра „Чужди езици“ при МГУ „Св. Ив. Рилски“

ми се щеше да наблюдавам преподавателския метод на друг учител. Много полезно и обогатяващо упражнение за един учител както с малък, така и с дългогодишен стаж.

Имах късмет с преподавателката – млада, способна и много амбициозна. Товареше ни с много работа, упражнения и домашни. Бих казала, че и тя имаше късмет с нас – навити и мотивирани ученици. Изключително важно условие за успеха на всяко начинание, разбира се, но особено необходимо, когато човек учи нещо. Без ясна цел и мотивация трудно се постига какъвто и да е успех.

Друга цел в това начинание за мен беше да сравня двата езика – английски, на който съм се посветила и преподавам дълги години, и испанския – нов и почти непознат език. Исках да проверя колко е върна максимата, че ако знаеш един език, всеки следващ се научава доста полесно. Двата езика са европейски и макар да не са от една езикова група (английският е от групата на германските езици, а испанският – от романските), то те имат много общо. Това се оказа ключовият момент в това приключение. Но с две думи за курса – приключих го успешно, с отличие, но в случая оценката не беше толкова важна, колкото чувството на страхотно удовлетворение и радост, мога да я нарека интелектуална радост от постигнатото в резултат на добре положения труд. Имах късмета да съм сравнително свободна през този един месец, през който трая курсът – важно условие! И мисля, че тук е важно да наблегна на сериозния труд, който положих. Всеки ден по няколко часа на спокойна, задълбочена работа в писане на домашни, търсени и учене на думи, т.н. Особено впечатлена останах от факта, че макар да бяхме взели малко материал, аз се опитвах да пиша съчинения и то доста успешно.

Както казах, този курс беше едно истинско интелектуално приключение, изпълнено с предизвикателства, но и с много радост и задоволство. Но той приключи доста бързо и какво следваше след това? Какво щях да правя с новите си знания? Добре известно е, че ако не се упражнява един език, особено с крехки познания като моите, то той се забравя много бързо. Нямах намерение, нито възможност да продължавам със следващо ниво. Имах, обаче, намерението да продължа да се упражнявам и затвърждавам наученото сама. И тук е редно да спомена, че не бях съвсем сама – моя приятелка, преподавател по испански, ме подкрепяше, вдъхновяваше, помагаше ми с обяснения. Радваше се на моя ентузиазъм, което пък зареждаше самата мен. Тук ми се ще да отворя скоба и да кажа колко изключително важно и необходимо

е учащият се да бъде подкрепян, насърчаван и подпомаган. Ролята на учителя в това отношение е безценна – реакциите и отношението на учителя могат да бъдат окриляващи или тотално смазващи!

Аз продължавам своето пътуване в испанския език и според моята колежка по испански го правя бързо и с лекота. Първо се възползвам от сайта Duolingo, където могат да се изучават чужди езици самостоятелно и безплатно през английски. Чудесен сайт! Горещо го препоръчвам. Този сайт поднася силно интерактивни упражнения, в изрази и изречения. Добре съчетани са аудио и видео елементите; има добре подбрани рисунки в комбинация със слушане на изобразената дума; има превод от испански на английски, и обратно от английски на испански. Учащият неусетно се увлича, защото нещата са поднесени интересно, по теми, на кратки серии. Виждаш, т.е. четеш, слушаш, пишеш – всичко става едновременно и, ако сбъркаш, ти го повтарят отново и отново, докато го напишеш или преведеш правилно. Има кратко поднесени граматически обяснения.

Освен прекрасния сайт Duolingo, заучавам цели изречения наизуст. Като учител по английски винаги съм вярвала и изисквала от моите ученици и студенти да използват този метод. По този начин се „поглъщат“ цели структури, разширява се лексиката – думите се научават в тяхната естествена среда, в изрази и изречения. Подарена ми беше безценна книжка с мъдрости на испански. Разгадаването значението на тези перли от мъдрост се превърна в безкрайна забава! Моите филологически знания влязоха и влизат в употреба с пълна сила. Откривам, че испанският е пълен с думи, които съществуват и в английския. Виждам корена, разпознавам думата и се обръщам към речника, за да потвърдя моето предположение. В повечето случаи съм отгатнала правилно, което ме изпълва със задоволство и ме „нахъсва“ за още. Разбира се, има и така наречените „фалшиви приятели“ – false friends - но това се случва рядко. Много полезен метод за мен за запомняне на думи се оказа асоциативният. На пример думата *calor*, която означава *топлина*. Да, но на български имаме *калории*, които навярно идват от там, свързани с топлината. Думата *guardar*, която значи *съхранявам, пазя*, в комбинация с думата *gora*, която значи *дрехи*, дава *guardarropa* - досещате се, нали? *Гардероб*.

И ето че едва ред да се опитам да опиша що за език е испанският в сравнение с английския и българския - доколкото ми позволяват новите ми знания по испански. В него, както и в българския, думите се произнасят

както се пишат, което улеснява новоучащия. Английският в това отношение е истинско предизвикателство – нищо не е такова, каквото се пише. Напротив, дори и да се научат правилата за произношение, то изключенията са повече от тях, което за някои хора е доста обезсърчаващо. Структурата в испанското изречение е много подобна на тази в българското. Друг момент, благоприятстващ изучаването на испански, е, че има само два рода – мъжки и женски, и те са лесно различими. В това отношение българският е по-сложен и объркващ. Когато човек е „оборудван“ с английски и започне да изучава испански, естествено прави паралели в граматиката. Тук на помощ идват времената в английския. Намирам за сходни няколко времена, доколкото съм се запознала с тях: сегашното перфектно на английски е досущ като сегашното перфектно в испанския. Дори се наричат по един и същ начин. Подобни са в двата езика и сегашното продължително време. Тъй като миналото перфектно и миналото продължително като граматически структури се облягат на сегашното перфектно и съответно на сегашното продължително, то и тук има паралели.

В заключение ще кажа, че да, моите филологически и добрите лексикални познания по английски са ми от огромна полза. Все пак, обаче, смятам, че за успеха при изучаване на нов език, основен принос имат добрата мотивация, прилежната и постоянна работа, търпението и не на последно място подкрепата на учител или приятел, които да превръщат този процес в смислена и носеща радост и забавление комуникация! А, да, и още нещо, което не бива да пропусна да отбележа – целият този кратък процес на изучаване на новия език бе съпроводен от различни интересни предизвикателства, които изостряха „апетита“ ми към него. Много фундаментално условие за успеха на подобно начинание.

**По билото на Стара планина
или иначе казано
ДА СБЪДНЕШ ЕДНА МЕЧТА**

Евгени Йорданов*

От доста години знам за прехода Ком – Емине. Винаги съм смятал, че това е начинание за крайно подготвени туристи. През годините си мислех, че не съм достатъчно подготвен с познания за планината, а отчасти и физически за такова натоварване. През 2013 г. брат ми спонтанно се записа на прехода и, въпреки много тежките тогава метеорологични условия, го завърши успешно. Разказите му винаги са ми били крайно интересни. Как хората си помагат, как се сплотяват вечер на масата, взаимоотношенията помежду им и, разбира се, красотата на Стара планина.

Още в началото на 2016 година с моята приятелка взехме решение да се запишем за прехода. Започнахме да проучваме възможностите и накрая се свързахме с Българската федерация по туризъм. Беше месец март и останах крайно учуден, когато госпожа Кавръкова ми съобщи, че и двете групи за маршрута са пълни и ще ни включи като резерви, в случай че някой се откаже. След 2 месеца ми беше изпратен имейл, в който от федерацията ми съобщаваха за сформирването, за първи път в историята, на трета група за Ком - Емине. С радост приехме предизвикателството и така на 22 юли в 6:00 часа сурина бяхме на уреченото място на Централна гара, готови да поставим началото на похода. В общи линии имахме право на по един сак с дрехи и провизии, който да пътува с придружаващ бус. Срещите ни със съпътстващото превозно средство бяха на два/три дни, така че да презареждаме раниците си. Отначало се бях притеснил от големината на саковете, които бяхме взели (все пак задължително всеки носи и палатка защото през повечето време се спи на открито).

---

* старши преподавател в катедра „Физическо възпитание и спорт“ при МГУ „Св. Иван Рилски“

Ден 1: от прохода Петрохан до хижа "Ком"

И така, 36 човека се явихме на Централна гара. Запознах ни с водача Милуш, след което ни изпратиха с бели гълъби, качвайки ни на автобус за прохода Петрохан. След около час пътуване, готови за предизвикателството, се озовахме на началната ни точка. Бяхме бурно изпратени от туристическо дружество "Ойларипи", което се е заело със задачата да популяризира най-дългия преход в България с рекламни тениски, пътеписи, карти и много други неща.

От Петрохан ни предстоеше не много тежък ден, който включваше изкачване на връх Ком и след това спускане до новата хижа "Ком". Нагоре маршрутът беше приятен, а времето топло, но не и горещо. За съжаление мога да отбележа, че маркировката на места се губи и не е ясно направена. (За самата маркировка ще споменавам и по-нататък в разказа, защото това е най-популярният маршрут в България, а спокойно мога да кажа, че не е добре маркиран, въпреки опитите на малка група хора това да се промени. Такъв е случаят с нашия водач - човек, обожаващ Стара планина и даващ мило и драго за нейното развитие като туристическа дестинация.) За мое съжаление групата се оказа с доста неопитни туристи, някои от които бяха сериозно надценили своите възможности. Още от първия един час си пролича жена, която няма да може да мине повече от ден-два по маршрута, като се наложи дори и раницата ѝ да бъде носена. В подножието на връх Ком оставихме раниците си и се отправихме поелекнали към върха. (В първите дни раниците на повечето

от нас бяха пълни с всевъзможни излишни неща. Има една поговорка, която гласи, че всеки един грам в началото на деня тежи като килограм в края. За съжаление това го научихме по трудния начин.) Горещите ни очакваше феноменална гледка. Красота на 360 градуса. Взехме си задължителните за похода две камъчета, едното от които трябва да се изхвърли в морето от нос Емине, когато (ако) пристигнеш, а другото си остава за спомен. На върха пийнахме и задължителната за всеки изкачен връх капачка с ракия и изтанцувахме едно хубаво българско хоро. После затворихме шишенцата с ракия - все пак още имаше вповечко понесена ракия - и се отправихме обратно. Слизането надолу беше белязано от среща със стадо дивопасящи коне, които се оказаха честа гледка за Балкана. Малко преди старата хижа "Ком" четири човека от групата ни (включително и моя милост) бяха ужилени от земни пчели. В този момент лично аз, а и не само, подцених сериозността на ужилването и намазах пострадалото място само с алергозан, което впоследствие се оказа голяма грешка. При поемане на противоалергично хапче отровата нямаше в никакъв случай да нанесе последвалите неприятности.

Старата хижа "Ком" отвън изглежда доста приветлива, но ние имаме запазени стаи в новата и се отправихме нататък. Самата постройка в общи линии не изглеждаше много зле. Имаше няколко стаи с бани, а за останалите се ползваше обща баня. Сравнително неподдържана, изключително студена и малко мръсничка, но в никакъв случай от най-лошите в планината. От друга страна организационни проблеми, както и забавяне по маршрута, се оказаха виновни за недоброто протичане на първата вечер на групата. След проведените задължителни за всяка вечер разбор за следващия ден, за съжаление, не остана време да се запознаем с останалите членове на похода, което ден след ден се случваше естествено в разговорите помежду ни. Вечерта на самата хижа се присъединиха още двама участници - баща с дъщеря си. Така групата стана 38 човека.

Ден 2: от хижа "Ком" до гара Лакатник

Още от първия ден ни беше казано, че всеки си ляга и става, когато поиска, но тръгването е точно в 6 ч.. Явно част от групата мислеше правилото за шега, но беше показано по трудния начин, че това не е така. Наистина тръгнахме в 6:00, а останалите ни догонваха по баира кой както може. Денят беше прекрасен, имаше много вкусни малини, понякога се

натъквахме и на някоя дива ягодка. Кракът малко ме сърбеше, но си мислех, че това е като ухапването от комар и ще ми мине бързо. Минахме отново през прохода Петрохан, оттам по билото покрай връх **Тодорини кукли** (с много интересна легенда за него) към дългото стръмно спускане към гара Лакатник. По Старопланинския рът всичко беше песен. Неголеми наклони с повече равнинно ходене, а хапването на малинки не спираше. Надолу обаче нещата не стояха така. След стръмното спускане дойде ред на чакълест път, който все едно нямаше край, а непрекъснатото изчакване на откъсналите се назад хора, уж за по минута (тогава вярвах в тези неща и седях с раницата на гърба по наклона, чакайки и последните), постепенно удавиха надеждите ни да стигнем до крайната ни цел в уречения час. Тук се случи и нещо нечувано и крайно неправилно за мен. Една жена от групата, на която ѝ убиваха обувките, започна да ходи по джапанки, като това продължи до самия край на прехода. Добрите климатични условия и търпението на групата и водачите бяха водещи за нейния успех. Обядът се осъществи доста късно поради забавянето ни и се състоя до хижа "Пробойница", която, за съжаление се, оказа нефункционираща. Иначе хижата се намира на много приятно място до реката с голяма поляна около нея, където хапнахме и си починахме. С интерес установих, че не съм особено гладен. Тогава отдадох това на изядените малини (както и последвалите проблемите със стомаха). Кракът ми беше отекъл и сърбеше неимоверно и започнах да го мажа с фенистил, вместо с алергозан.

В разписанието, дадено ни от Федерацията по туризъм, този преход трябваше да е 8 часа, но се оказа, че това са часовете без почивки и със средно туристическо темпо. Поне в този ден маркировката беше на ниво. Така след осем часа вечерта се оказахме на поляна до пътя на гара Лакатник. Там ни чакаше за първа среща придружаващият ни бус, който на сутринта откара и първия отказал се. Измъкнахме палатките и се започна опъването на първия бивак. Къпането ставаше на една грамадна тръба с вода, стичаща се от планината. Само който не се е къпал с такава вода не знае колко по-студена е тя от тази, течаща по тръбите вкъщи. Поне от нея ми стана по-добре на ухапания крак, но липсата на апетит вече беше ясно изразена. Последва тежка нощ до шосето, през която почти не успях да мигна от шумове и сърбеж в крака.

Ден 3: от гара Лакатник до хижа "Лескова"

Оказа се, че когато имаш да прибираш бивак, а и не си съвсем в кондиция, е по-добре да станеш по-рано. Групата тръгна, а аз и моята приятелка все още опаковахме багажа си. Наложих се този път ние да гоним. Бяхме видели предния ден маркировката и скоро настигнахме групата. Оказа се, че физическите ни качества с Грета са по-добри от тези на голяма част от групата, и това донякъде ми помогна в този крайно критичен за мен ден. Вървах с температура и стомашни проблеми. Почнах да пия противоалергични лекарства, от които ти се доспива, а главата ти съвсем не е за дълъг поход. А този беше такъв. Минава се през село Лакатник, където за първи път към нас се присъедини куче (много сладък лабрадор). Оттам поехме към хижа "Тръстена", където всеки посетител може да си купи вкусно малиново вино. Хижата изглежда доста приветлива и е място, където бих се върнал със сигурност. Пред нея има грамадно поле с малини и то доста едър сорт. Хижарят познаваше стопанина на кучето и то остана на хижата без шанс да стигне до морето. Поехме по своя път и не след дълго се спряхме и на една голяма мандра за овче мляко. След това имахме доста дълъг преход до един извор, където направихме и обяда си. Оказа се, че и останалите хора, ухапани от земните пчели, не са в добро състояние. Едно от пострадалите момчета едва стъпваше на крака си, а на другото му бяха излезли големи мехури и на двата крака. Наложих се да им се бият инжекции урбазон. Аз, като твърдоглав инат, не дадох да ми поставят инжекция. От друга страна, от високата температурата и хапчетата, се случваше дори да подремвам, ходейки в равните участъци на пасищата около хижа "Лескова". А пътят до нея се оказа пресечен от електрически пастир, който пазеше стотици пасящи в Балкана крави. Наложих се доста да заобиколим, за да стигнем до хижата. А тя се оказа малка частна постройка. В нея важаха следните правила: топла вода има за жените, а мъжете може да се къпят със студена на един маркуч навън. Това не би било такъв проблем за мен, ако не бяхме стигнали почти по тъмно и нямах температура. Хората възроптаха и хижарят се смили над нас, мъжете, и ни разреши да се изкъпем набързо. Проблемът беше, че бойлерът е на дърва, а някои забравяха, или по-скоро не знаеха, че трябва да се слагат такива, та банята отново се оказа с почти ледена вода. Стаи имаше за около 20 човека, а останалите трябваше да спим под заслона на открито. Всъщност, две пейки и любимият човек до теб - и спането на шалте и в

чувал се оказа едно от най-удобните ми преспивания от целия преход Ком - Емине. През нощта домакинът на заслона - един дребен съсел - напомни за себе си и изплаши до несвяст едно от Бургас, скачайки на лицето му. Не зная как са били стаите в хижата поради липсата на лични впечатления, но храната беше повече от отвратителна и на ненормално високи цени. И докато цената донякъде е оправдана - поради отдалечеността на хижата от цивилизацията и липсата на път за коли до нея - то бульонът от два домата, три картофа и глава лук за 15 човека, продавана за 3 лева, без да е вложено грам усилие за направата ѝ, не намирам за нормално. Всеки трябва да знае, че ако му се наложи да ползва хижа "Лескова", трябва да се обади предварително на хижаря, защото той не пребивава непрекъснато там.

Ден 4: хижа "Лескова" – проход Витиня

Човек, като пооздравее малко, всичко започва да вижда като през розови очила. Така стана и с мен. Вече се чувствах много по-добре, а и започнахме да се поопознаваме в групата. Подмятаха се и закачки. Четири момчета от Плевен "водиха дело" срещу дъщерята на Сашо за това, че тя се е къпала 10 минути с топла вода и за останалите не е останала. Имаше доста смях и всеки даваше предложение за наказание по делото.

Само минахме покрай връх Мургаш, който подсякохме, без да го изкачваме. Това е място, където със сигурност скоро ще се върна отново.

Минахме през грамадна гора, в която се извършваше ужасяваща сеч. Толкова грандиозно нещо няма как да е незаконно, но човекът дал разрешението за това зверство спрямо природата не заслужава нищо добро! В този участък за първи път се разделихме на две групи от по-бързо ходещи и по-бавни. Очакваше ни новоизграден дълъг нов път от дребен чакъл, който се оказа доста неприятен за нашите краката. Пътят беше осеян с ловни вишки. Стигнахме самата туристическа спалня "Витиня", която беше в доста окаяно състояние. Стопаните бяха направили вкусна гъбена чорба и имаше топла вода, но сградата не беше подобрявана и поддържана сигурно от самото ѝ създаване. Ние с Грета спяхме в палатката, което беше изключително правилно решение.

Ден 5: проходът Витиня - хижа "Свещиплаз"

На Витиня, за първи път, голяма част от групата се оттегли за ден, два, дори три дни почивка. Някои от тях по-късно се включиха отново в похода, а други се прибраха, явно разбрали, че това не е тяхното начинание. А сложното тепърва предстоеше. Бяхме предупредени, че ще има дълги участъци без сянка и реална опасност от топлинни удари. За наш късмет времето беше повече от благосклонно към нас и на тези места, като по поръчка, пухкави облачета се настаниха под жаркото слънце. Огромни полета с боровинки (както и с боровинкоберачи) помагаша да се заредим с енергия. Пътят беше отново чакълест, което се оказа убийствено за краката на част от групата. Времето минаваше и видимо закъснявахме по предварително начертания маршрут. На хижа "Кашана", където ни чакаше бусът за презареждане на раниците, бяхме с повече от 3 часа закъснение. На всички стана ясно, че денят ще завърши с ходене на челници. Хората, които бяха най-зле с краката останаха в хижата, а групата продължи по маршрута си. И тук, трудно обяснимо, се случи така, че въпреки натрупалата се умора в края на деня започнахме да вървим в пъти по-бързо от очакваното по стръмната, тясна и виеща се пътека. Започнаха и огромните стада полупитомни коне, които срещаме много често в следващите дни. Групата пристигна на хижа "Свищиплаз" в 22:30, а самата хижа беше чудесна. Чиста и спретната, с топла вода в баните и вкусна гозба, сготвена от хижаря. На печката ни чакаше горещият чайник с чай за всеки турист, както е било прието в старите времена. Хижарят, безкрайно ведър човек, както и двамата му сина, се постараха краткият ни престой в хижата да бъде крайно приятен. Въпреки че хижата получава ток от агрегат и е труднодостъпна за зареждане, това е мястото, където нищо не ни липсваше.

Ден 6: хижа "Свищиплаз" – хижа "Ехо"

Предстоеше ден с 11 двухилядника, ако не ме лъже паметта. (Ясно е защо през този ден не е добре да се спазва правилото на всеки връх да се пие по капачка ракия!). Гледката беше повече от внушителна, няма начин да се придобие представа за неописуемата красота нито от снимки, нито с думи, а трябва да се види.

Тук ясно разбрахме и какво означава Стара планина за климатичните особености на България и как тя е преграда за въздушните

фронтове. Случи се така, че при 32 градуса лятно време за минути навлезе студен фронт и се наложи да вървим при почти зимни условия. Якета, ръкавици, шапки - и пак ти е студено, нещо рядко срещано за края на месец юли.

По време на обяда ни (на 150 метра под билото е с поне 5 градуса по-топло) се натъкнахме на странни местни "каубои". Тези хора сякаш наистина си мислеха, че живеят в Американски уестърн. А иначе минахме покрай изоставената хижа "Планински извори", която е намерила съвсем нови обитатели. Видътна стотици полудиви коне някак си стряска градско чедо като мен.

Минахме и през Старопланинското "конче", което разбира се отстъпва на Пиринското по внушителност. Изкачихме и връх Вежен, който е доста впечатляващ. А оттам уж не трябваше да е много до "Ехо". Хижата се виждаше в далечината и все там си оставаше. По принцип имам теория, според която, ако виждаш хижата и ти се струва близко, то тя е безкрайно далече. Стигнахме хижата няколко часа по-късно. Разположена на уникално красиво място, самата тя невероятно красива и спретната. Хижарите бяха малко изнервени - все пак ние бяхме трета група ком-еминейци, така че може и леко да им беше писнало от прищявки. А на самата х. "Ехо" наистина всички бяхме капнали от умора. Взе се решение на следващия ден да се тръгне с един час по-късно, в 7 ч., за да ни отпочинат краката.

Ден 7: хижа "Ехо"- хижа "Добрила"

Наспали се и добре подкрепихме се с кафе и баничка, тръгнахме към хижа "Козя стена". Очаквахме денят да бъде по-лек, но предстоящото надмина очакванията ни. Първо, на "Козя стена" хижарите бяха приготвили ненадейна изненада за нас: почерпиха ни с по парче домашен чийзкейк, уникален билков чай и вкусни макарони на фурна. Самата хижа е много красива и с приказна гледка от терасата. Хижарите са все млади хора - омръзнало им от напрегнатата градска атмосфера. Измислили са си марка "Професия хижар" и продават артикули с нея, които са много симпатични. Продавачката на малката лавка беше жена със съвсем малко бебе привързано за врата ѝ. Непременно ще се върна поне за ден на това вълшебно място.

След обща снимка на входа на хижата се отправихме към Беклемето, където ни чакаше придружаващият бус, а при него стана бърза "подмяна на караула", едни се отказаха, други се завърнаха.

След Беклемето стигнахме до заслон "Орлово гнездо". Още едно изключително интересно и красиво място в Балкана.

От там тръгнахме към хижа "Дерменка", където ни очакваше почивка, хапване и пийване. За първи път ми се случи да ям гъбена шкембе чорба от гъба "кладница", което се оказа несравнимо вкусно.

Хижа "Добрила" е огромно имение, състоящо се от стара хижа и нова хотелска част. Офруд джипове пък дават възможност на помързеливите туристи също да се качат до нея. Вътре всичко беше ново, имаше телевизори в стаите, а в някои даже и баня. Общите бани също бяха доста добри, като ни предоставиха възможността дори да си изперем дрехите, нечуван лукс до този момент.

Ден 8: хижа "Добрила" – хижа "Тъжа"

Дойде и денят с очакваното от мен изкачване на връх "Ботев". Още предната вечер се бяхме разделили на две групи. Едната, подсичаща връх "Голям купен", а другата - изкачваща го. Аз бях от хората, които щяха да изкачват върха и бях определен да затварям групата. И за миг не съжалявам за избора си да не си спестя тази невероятна гледка. На 10 метра покрай нас минаха три планински кози. Навсякъде беше диво и необятно. До върха се стига по осигурителни въжета, както се и слиза. В района е пълно с огромни вкусни боровинки.

На заслон "Ботев" се събра отново цялата група за обяд. Това, на което станахме свидетели на заслона, не го пожелавам на никого. Крайно враждебно настроени собственици непрекъснато хулиха хората от групата. Не зная денят ли им беше крив на тези хора или какво, но имах чувството, че съм се натрапил на трапезата им и се храня без пари. На тръгване някой случайно беше забравил малка консерва от риба на една от масите и бяхме изпратени с викове как ще ни избият зъбите... Дано не ми се налага никога да се връщам на това място.

Самият връх е много красив. В метеорологичната станция пихме чай от уникално миксирани билки. Метеорологът, много интересен човек, ни разказваше любопитни факти за прогнозата за времето. На върха пак се разделихме на бърза и бавна група. Малко след него можахме да се

похвалим и с първия си дъжд на прехода... Преръмя за пет минути, колкото някои хора да пробват как изглеждат с дъждобрани.

До хижа "Тъжа" вървахме по неравен път през клековете. Почти на предела на силите си стигнахме хижата. Това е една от най-добрите хижи, които съм посещавал. Наистина спретната и с доста колоритно отношение на хижарите. За пръв път на хижата имаше мъжки преврат. В банята не влязоха първо жените, а се запазваше ред - гаранция за повече топла вода за всички. И пак за пръв път тук цялата група седна да яде и пие заедно и имаше настроение, въпреки тежкия преход.

Ден 9: хижа "Тъжа" – хижа "Узана"

Този ден се оказа доста лош за мен и приятелката ми, а началото му беше така приятно, с красиви гледки към невероятни планински масиви. Най-впечатляваща беше тази към връх Триглав. Минахме през местността "Пеещите скали", където вятърът издава причудливи звуци, преминавайки през скалите.

Почивахме на хижа "Мазалат", която не случайно е хижа на 2015 г. Хижарката беше приветлива жена, а вътре - чистичко и наредено, едно от местата, където много ти се иска да се връщаш пак и пак.

Предстоеше ни почти равен преход до хижа "Партизанска песен". И точно когато най-малко очаквахме, един отскочил клон удари приятелката ми по окото и в края на деня бяхме принудени да слезем от хижа "Узана", за да отидем до Пловдив на лекар. След цялата последвала суматоха мога да кажа, че хижа "Партизанска песен" изглежда доста приятно. Достъпна е с коли и има колелета за велотуризмъ.

На хижа "Узана" пък бях силно впечатлен от хижарката. Направи ни уникално посрещане с вкусна пита и сол. Уцелихме да сме на хижата точно по време на събора на БСП и на хижата се изсипа цял автобус застаряващи безплатни ол-инклузив туристи, които се забавляваха шумно до късно. След х. "Узана" мислех, че моят престой на Ком - Емине приключи и чувствах силно разочарование .

За следващите два дена от прехода ще предам разкази на други участници в похода, защото не съм пряк свидетел на събитията.

Ден 10: хижа "Узана" – хижа "Кръстец"

Това е ден, в който групата се качила на връх Шипка, където пяли химна с българските трибагеници и откъдето после продължили към връх Бузлуджа. А там след митинга на БСП било грозна картинка. Пластмаса и пликчета, както и всякакъв друг боклук навсякъде. Имам теория, че там където е красиво и се стига с кола, винаги става кочина. Това място със сигурност потвърждава теорията ми.

След това групата преминала през гара "Кръстец", изоставено миньорско селище, в което живеят трима жители. Самата мина е наводнена и е нанесла страхотни екологични щети. Водата в района е с оранжев цвят, следствие от останалите под земята наводнени машини. Определението за хижата е като за "дома на семейство Адамс". Всичко било крайно призрачно, мръсно и порутено. Храната се сипвала от баки за боя. На фона на всичко това през нощта едно от момчетата от групата имало сомнамбулска изява и посред нощ започнало да вика за помощ, стресирайки всички.

Ден 11: хижа "Кръстец" - хижа "Буковец"

По думите на всички, това бил ужасяващ преход. Въпреки липсата на сериозни височини за изкачване, групата едвам достигнала до хижата.

Сега ще напиша и за завръщането ни към похода. Сутринта си бях тръгнал към София, като вече си бях уредил и работа, а Грета имаше запазен час при лекар. Прегледът минал успешно и лекаря разрешил връщане на похода, но при повишено внимание. И така, още преди влизането си в София, аз трябваше да кроя планове за връщане обратно към Пловдив и отпътуване за хижа "Буковец".

Срещата ни с групата беше много емоционална. Всички ни се зарадваха много, въпреки крайно измъчения им вид. Явно последните два дена им се бяха отразили доста тежко.

Ден 12: хижа "Буковец" – изворите на р. Камчия

С пресни сили се върви много по-леко. Усетихме го бързо. Останалата част от групата беше доста изморена.

Стигнахме на хижа "Чумерна", където се оказа, че водата е негодна за пиене. Също така хората, които разчитаха да закусят на хижата,

останаха крайно разочаровани. От една страна нямаше почти нищо за ядене, а от друга цените варираха според насторението на хижаря. Стигна се до смехоторни суми за две голи филийки със сиренце. Но всеки знае, че ден година храни. Хижарят ни излъга и за изворите по пътя и годността на водата, което беше изключително грозна постъпка, оставила без вода голяма част от групата. Наложихме се да минаваме по заобиколен път, за да стигнем чешма, която дори не се знаеше дали съществува. Лятото на 2016 година се оказа крайно сухо и навсякъде изворите и чешмите бяха пресъхнали. Единствено добрите познания на водача ни Милуш ни спасиха в тежките моменти на безводие. На изворите на р. Камчия направихме много хубав бивак с лагерен огън и палатки около него. Красива картинка, от която не искаш да излизаш. Изворът на р. Камчия се оказа една съвсем леко църцорещ чешма с ледена вода. Там и трябваше да се къпем. Самият допир с водата беше достатъчен за изтръпването на целите ни крайници, но наградата от вечеринка край огъня си струваше.

Ден 13: изворите на р. Камчия – Котел

Денят започна дъждовно. Събиране и оправяне на багажа по възможно най-бързия начин и тръгване под дъжда. Впрочем, атмосферните условия ни мобилизираха и в този ден групата вървеше доста стегнато и бързо въпреки задуха, който се появи след спирането на дъжда.

В Котел спяхме в хотел с топла вода. Всички си взехме дълга баня и позаприличахме на хора. Последва вечеря в пицария и спане на истински матрак. За хората в града това са дадености, но след 13 дена в гората това си е просто награда.

Ден 14: Котел – Върбишки проход

Ден на приятен поход покрай реката и шосето. Реката явно е голяма, но в момента беше доста пресъхнала. По средата на маршрута се разделихме на две групи, за да може, който иска, да стигне по-бързо до басейна. А той се оказа чисто нов, точно на излизане от гората. Приключението с басейна беше много приятно, докато не се оказа, че ме е ползил кърлеж. След като помолих всички да се прегледат, към мен се прикрепи и ухапаната Ники и така управителят на басейна ни закара в

града на лекар, за да ни извадят кърлежите и да ни бият ваксина против тетанус. За мое огромно съжаление с ваксината нямаше как да пия дори бира. А палатките ни бяха разположени точно пред два ресторанта с вкусна храна. Беше петък вечер и се оказа, че тези ресторанти са известни сред местните, които се забавляваха на доста силна музика до късно през нощта.

Ден 15: Върбишки проход - Чешмата с петте чучура

Предстоеше ни минаване през ужаса на Рижкия проход. Трябваше да пресечем гора, която е почти непристъпна, по пътека, която едвам се вижда. Всъщност, оказа се приятна горска пътека. Явно неотдавна беше почиствана. Сигурно заради това и бяхме доста рано до Чешмата с петте чучура. Там щяхме да ноцуваме. Имаше много приятна беседка и поляна на две нива, на която си опънахме палатките. Направихме си освежаваща баня на чешмата (май вече бяхме свикнали да се къпем със студена вода, това дори ни харесваше) и след това започнахме приготовления за една от най-вкусните вечери които сме правили. Едни приготвиха салати, други овкусяваха месото, а трети се занимаваха със скарата. Последва приятно хапване и пийване на домашна ракийка, съпроводени с приятелски разговори. Завърши още една превъзходна лятна нощ.

Ден 16: Чешмата с петте чучура - с. Дъскотна

Оттук вече сериозни изкачвания въобще няма. Ходи се по песъчлива почва. Понякога сигурно приличахме на римска пехота, обвита в прахоляк. Излизайки от гората, се озовахме в село Планиница - със зареден с всичко супермаркет: от бира, през шоколад, та до сладолед. Може би на местните малко сме им приличали на примати, но всеки излезе от магазина, едва носейки покупките си до дебелия сянка на едно дърво, до което имаше контейнер за смет. Този последният не ни попречи и групата се разположи централно на тротоара до кофата, за да оползотвори щедро купеното. След това, по стар обичай, водачите почерпиха с диня.

Така, добре нахранили се, тръгнахме по асфалтовия път към съседното село. Доста се замечтахме в този ден за останалите зад нас гори. Отразяващата се в асфалта жегата и преминаващите автомобили бяха голямо наказание за нас.

В село Дъскотна спяхме в двора на училището. Директорката беше така добра да отвори една класна стая за ток за телефоните и тоалетните. През един прозорец се изкара маркуч, на който всички се изкъпахме. Тази вода си беше направо гореща, имайки предвид ледените планинските извори, на които се бяхме къпахи до този момент. Вечерта бяхме на заведение за хапване и биричка, където ми хрумна и идеята за лека търговия с местните. След кратко разпитване за количествата произведени домати, бързо намерихме и продавач. Вкусът на домати от детството се върна за сетивата ми. Това е нещо, което няма как да си купиш в големите хранителни вериги.

Ден 17: село Дъскотна – село Козичино

Принципно, ставането по програма е в около 5 ч. сутринта. Само че този път имахме малко по-ранна аларма от оказалата се наблизо джамия. И пак маршрут пълен с прах и жега. Имаше едно място, където пишеше, че може да се види морето. Е, не го видяме, поне не в този ден. В Козичино отново стигнахме навреме. Там отново имахме възможност да спим в туристическа спалня. Ние избрахме по-добрия вариант - на палатка. Определихме час на тръгване в 5 сутринта, за да сме навреме на морския бряг. Вечерта с Филип излязохме на лов за продукти. Намерихме баба и дядо, които се съгласиха да ни продадат домати. А оттам като се започна: и яйца си взехме, че и шише ракия спазарихме - всичко екстра качество, като за свои.

След вкусната вечеря си легнахме рано. Нощта беше много ветровита. Чуваха се странни шумове от шетащия вятър. Въпреки всичко, четири часът сутринта дойде доста бързо...

Ден 18 (последен): село Козичино – нос Емине

Ранно ставане и надяване на челниците. Разляяхме рано-рано селските кучета. А оттук все повече замири сваше на море. Изкачихме се до телевизионната кула и оттам надолу към морето. Някъде бях чел за идеен проект Слънчев бряг да стане зимен ски курорт. Честно казано, не видях особени условия за това.

Морето токусе показваше иззад някой и друг ъгъл. Походихме малко и по шосето между Варна и Бургас, което е доста натоварено не

само през лятото. Шофьорите бяха учудени от голямата група пешеходци, вървящи срещу тях.

От ресторант "Горска фея" влязохме в приятна хладна горичка. След нея вече бяхме окрилени от гледката към морето. Въпреки нечовешката жегата в този момент, никой не забавяше ход.

В Емона останахме да пийнем по освежаваща биричка и оттам направо на така бленувания нос Емине. А той беше страшно ветровит. Някои се шегуваха, че дори камъчето няма да могат да си хвърлят. Последното пиене на ракия, много снимки и радостни възгласи. Емоцията беше голяма. Но това не беше точно краят. Оказа се, че автобусът няма да дойде до Емона заради лошия път. Осем километра по асфалта не беше най-прекрасният завършек на деня, но нямахме друг избор.

На път за Иракли, в една нива, видяхме грамадна дива свиня. Приличаше на малко мече. Доста внушителна гледка.

В Иракли влязохме в бурното море. Удоволствието беше огромно. Следваше малко над час път с автобус до къмпинг "Сарафово", който, ако се стопанисва като хората, може да стане много приятно местенце.

Последна вечер с групата. Празнична вечеря с раздаване на грамоти. Доста емоционални моменти. На повечето хора не ни се лягаше въпреки ставането в четири сутринта. Изкарахме до малките часове с разкази и спомени от изминалите 18 дена. Начинът, по който започваш да чувстваш хората от групата, като едно, е неописуем. През изминалите дни научих за тези хора неща, които не зная за хора, познати ми от години.

Пишейки всичко това няколко месеца по-късно, със сигурност изпускам много моменти и факти от това приключение. Събирайки се с групата, непрекъснато изплуват нови и нови факти, които или не си спомням или на които не съм бил очевидец, защото просто съм бил някъде другаде в този момент. Пъзелът е голям. Но от всичко това най-важните неща са чудесните спомени, останали в съзнанията ни, както и приятелството с много хора от групата. А приятелството е предпоставка за нови и нови бъдещи хубави спомени, които сигурен съм, ще ни се случват заедно отново.

P.S. Много съм благодарен на Славена Етугова и нейния блог <http://patuvaismen.blogspot.bg/>. Без тази помощ (припомка) не бих се справил с горните редове.

VIII. КАЛЕНДАР

На **28 януари 2016 г.**, по предложение на проф. д.ф.н. Добрин Тодоров, бе сменена Редакцияната колегия на сп. „ИЗВЕСТИЯ на Хуманитарния департамент при МГУ „Св. Иван Рилски“. Новопостъпващите членове са: ст. пр. Милена Първанова и пр. д-р Екатерина Балачева от катедра „Чужди езици“ и ст. пр. д-р Ваня Цолова и пр. Иванка Ставрева от катедра „Физическо възпитание и спорт“.

На **5 февруари 2016 г.** за ръководител на катедра „Чужди езици“ бе избрана ст. пр. Моника Христова.

На **25 и 26 март 2016 г.**, в рамките на организирани за пръв път *Дни на отворените врати в МГУ „Св. Иван Рилски“*, катедра „Чужди езици“ се включи в рекламната кампания чрез активното участие на ст. пр. Милена Първанова, довела три класа ученици от София. Рекламната дейност на същата включи и организирано посещение на ТД „Алеко Константинов - 1899 г.“ в трите музея в ГПФ при МГУ през **м. октомври 2016 г.**.

През **м. април 2016 г.** доц. Христо Стоев премина на работа към СУ „Св. Климент Охридски“.

През **м. април 2016 г.** катедра „Чужди езици“ отбеляза 400-годишнината т смъртта на Уилям Шекспир и на Мигел де Сервантес Сааведра с обучаваните по чужд език бакалаври чрез организирани посещения на 21 и 25 април 2016 г. в клон „Студентски“ на Столична библиотека и изслушване на лекция на Орлин Стефанов, доктор на филологическите науки.

През **м. май 2016 г.** катедра „Физическо възпитание и спорт“ инициира спортен празник *„60 години организиран спорт в МГУ“* под надслов *„Спорт, образование, бъдеще“*. В състезанията участваха над 500 студенти от МГУ „Св. Иван Рилски“ и други университети. Проведеха се спортни прояви по футбол, тенис на маса, плажен волейбол, стрийтбол, хокей на трева, крос, вдигане от лег, канадска борба, бадминтон.

На **18 май 2016 г.**, в рамките на поредица от събития по повод честване на *60 години от основаването на катедра „Физическо възпитание и спорт“*, бе проведен *Пролетен спортен турнир по тенис на маса за преподаватели*. Масово бе участието в женския отбор на

- преподавателите от кат. „Чужди езици“ пр. д-р Екатерина Балачева, ст. пр. Маргарита Папазова, и ст. пр. Милена Първанова.
- На **31 август 2016 г.**, на 83-годишна възраст, си отиде завинаги ст. пр. Мария Кетибова, преподавател по немски език и един от ръководителите на катедра „Чужди езици“ в МГУ „Св. Иван Рилски“.
- През **м. септември 2016 г.** на работа в кат. „Чужди езици“ като преподавател по руски език бе прехвърлена д-р Елена Давчева.
- През **м. септември 2016 г.** проф. д.ф.н. Добрин Тодоров участва с доклад в 8-та Национална научно-практическа конференция „*Проблеми и перспективи на философското образование в България*“, проведена в Творческия дом на СУ „Св. Климент Охридски“ в Китен.
- На **25 септември 2016 г.** започна практическото изпълнение на одобрен от Министерство на младежта и спорта проект на катедра „Физическо възпитание и спорт“ за изграждане и модернизиране на многофункционална спортна зала на територията на Спортен комплекс „Св. Иван Рилски“ с предмет на дейност фитнес, аеробна гимнастика, интегрална йога, модерни и народни танци и бойни изкуства.
- На **28 октомври 2016 г.** бе проведена 59-та Международна научна конференция МГУ'2016. На заседание на *секция Хуманитарни и стопански науки в раздел „Хуманитарни и социални изследвания“* от катедра „Философски и социални науки“ доклади изнесоха проф. д.ф.н. Добрин Тодоров, гл. ас. Желя Стефанова и гл. ас. Ваня Серафимова. В *раздел „Традиции и иновации в обучението“* от катедра „Физическо възпитание и спорт“ доклади бяха предоставени от проф. д-р Йордан Иванов и от колектив с членове ст. пр. д-р Ваня Цолова и ст. пр. Евгени Иванов; в същия раздел от катедра „Чужди езици“ с доклад участва ст. пр. Милена Първанова.
- На **18 ноември 2016 г.** бе проведена *Юбилейна научна конференция по случай 60 години от основаването на катедра „Физическо възпитание и спорт“ и организирано спортно движение в МГУ и 80 години от рождението на проф. д.н. Михаил Бъчваров*, в която участие взеха проф. д-р Йордан Иванов, ст. пр. д-р Ваня Цолова и ст. пр. Иванка Ставрева. 18-те доклада, изнесени на Конференцията, бяха публикувани в сборника *„Адаптация на физическото възпитание и спорта на студентите към изискванията на съвременното общество“*.

На **5 декември 2016 г.** катедра „Физическо възпитание и спорт“ проведе Четвърти осмодекемврийски студентски турнир по тенис на маса за купата на Ректора на МГУ.

На **19 декември 2016 г.** катедра „Физическо възпитание и спорт“ ще организира и проведе Четвърти коледен турнир по тенис на маса за преподаватели за купата на Ректора на МГУ.

През **м. декември 2016 г.** успешно приключи научно-изследователски проект по НИД в МГУ на тема *„Специализирана психофизическа подготовка на студентите за оцеляване в екстремални ситуации“*. Проектът е в научна област „Спорт“ и е под ръководството на проф. д-р Йордан Иванов. Реализиран е от: проф. д-р Йордан Иванов, ст. пр. д-р Ваня Цолова, пр. Иванка Ставрева, ст. пр. Евгени Йорданов и пр. Илиан Баланов – всички от катедра „Физическо възпитание и спорт“ - и колектив от още 6 външни участници.

През **м. декември 2016 г.**, поради навършване на възраст, предстои да премине в пенсия доц. д.ф.н. Андрей Рождественский, дългогодишен преподавател по „Теория и история на културата“ в катедра „Философски и социални науки“.

ИЗВЕСТИЯ НА ХУМАНИТАРНИЯ ДЕПАРТАМЕНТ
ПРИ МГУ „СВ. ИВАН РИЛСКИ” - СОФИЯ
ТОМ XVI/2016 ГОДИНА
ИК „СВ. ИВАН РИЛСКИ”
ISSN 13-13-33-22